

YMPÄRISTÖ-
POLITIIKKA

Jari Lyytimäki ja Marika Palosaari

Ympäristöviestinnän tutkimus Suomessa

Jari Lyytimäki ja Marika Palosaari

Ympäristöviestinnän tutkimus Suomessa

HELSINKI 2004

*Julkaisu on saatavana myös Internetistä
www.ymparisto.fi/julkaisut*

ISBN 952-11-1644-7
ISBN 952-11-1645-5 (PDF)
ISSN 1238-7312

Kannen kuva: Jari Lyytimäki
Taitto: Ritva Koskinen

Paino: Edita Prima Oy, Helsinki 2004

Alkusanat

Ympäristöviestinnän tutkimusta vauhdittaa ainakin kaksi vahvaa moottoria. Toinen näistä on ympäristökysymysten yhteiskunnallisuuden korostuminen. Ympäristönsuojelun vakiintuminen yhteiskunnalliseen päätöksentekoon on lisännyt tutkimustarpeita kaikilla ympäristötutkimuksen alueilla. Tämän seurauksena luonnontieteiden perinteisesti hallitseman ympäristötutkimuksen rinnalle on virinnyt yhä enemmän erilaisia yhteiskuntatieteellisiä tieteenaloja, joista moniin liittyy viestinnällinen näkökulma.

Ympäristöviestinnän tutkimusta vauhdittaa myös viestinnän yleisen merkityksen korostuminen. Maailmanlaajuisesti on meneillään siirtymä, jossa tiedonvälityksen määrä kasvaa ja painopiste siirtyy painetusta sanasta sähköiseen tiedonvälitykseen. Tekniikan kehitys luo kokonaan uusia viestinnän muotoja, vapaa-ajan lisääntyminen vahvistaa viihdyttävän viestinnän asemia ja työn tietovaltaistuminen sekä elinikäinen oppiminen vaativat yhä enemmän viestintää tosiasioilla.

Mitä ympäristöviestintä sitten oikeastaan on ja mitä sillä voidaan saavuttaa? Millaisen tutkimuksen avulla ympäristönsuojeluun liittyvää viestintää voitaisiin tehostaa? Tällaiset kysymykset ovat käsillä olevan selvityksen taustalla. Selvitys on Viete-hankkeen loppuraportti. Viete (Ympäristöviestinnän tutkimuksen esiselvitys) on Suomen ympäristökeskuksen (SYKE) rahoittama strateginen hanke, jossa pyritään kartoittamaan ympäristöviestinnän tutkimuksen nykytilaa ja hahmottamaan suuntaviivoja tulevalle tutkimukselle.

Selvitys perustuu pääasiassa kotimaisen kirjallisuuden tarkasteluun. Kansainvälisen tutkimuksen hahmottuksessa apuna on eri kirjastotietokan-

tojen ohella käytetty muun muassa Yhdysvalloissa koottua ympäristöviestinnän tutkimuksen bibliografiaa (Pleasant ym. 2002), joka löytyy sähköisessä muodossa Viete-hankkeen kotisivun kautta (<http://www.ymparisto.fi/syke> -> tutkimus -> hankkeet ja tulokset). Kotisivulta löytyy myös tämän raportin sähköinen versio PDF-muodossa sekä muuta hankkeen aikana työstettyä materiaalia. Lisäksi kotisivuilta löytyy suomalaisen ympäristöviestinnän tutkimuksen bibliografia, jota pyritään mahdollisuuksien mukaan täydentämään jatkossakin.

Hankkeen alkuvaiheessa (5. 3. 2003) järjestettiin Suomen ympäristökeskuksessa ympäristöviestinnän seminaari, jonka antia hyödynnetty myös tässä raportissa. Seminaarissa keskusteltiin ympäristöviestinnän nykytilasta ja ongelmakohdista sekä viestinnän vaikuttavuudesta. Yhteenveto seminaarin annista on tämän raportin liitteenä. Eri osapuolten näkemyksiä ympäristöviestinnästä on hankkeen aikana kartoitettu myös lukuisissa muissa seminaareissa ja keskusteluissa eri alojen asiantuntijoiden kanssa.

Selvityksen tekemistä on tukenut ohjausryhmä, jonka jäseninä olivat Ilona Bärlund, Eeva Furman, Virpi Liesimaa, Kirsi Norros ja Ulla Rosenström SYKEstä, Siv Dahlin Jansson (lokakuusta 2003 alkaen Anne Brax) ympäristöministeriöstä sekä Anna-Liisa Kiiskinen Keski-Suomen ympäristökeskuksesta. Ohjausryhmän jäseniltä saamamme tuen lisäksi olemme kiitollisia Mark Meisnerilta (SUNY College of Environmental Science and Forestry, USA) saamistamme kommentteista. Jyri Seppälälle (SYKE) kiitos yhteistyöstä luvun 1.1 osalta. Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuran (YHYS) sähköpostilistan välityksellä saimme bibliografiaan hyödyllisiä kirjallisuusvinkke-

jä useilta asiantuntijoilta. Raportin asiantuntijalausnonantajina toimivat professori Esa Väliaverronen (Helsingin yliopisto) ja dosentti Esa Konttinen (Jyväskylän yliopisto), joille kuuluu kiitos rakentavasta kritiikistä ja täydentävistä huomioista.

Selvityksen työstämisestä vastasivat Jari Lyytimäki (ent. Välimäki) ja Marika Palosaari (SYKE, ympäristöpolitiikan tutkimusohjelma). Marika Palosaari viimeisteli raporttia ollessaan tutkijavaihdossa Yhdysvalloissa, SUNY College of Environmental Science and Forestryssa. Vastuu tehdyistä rajauksista ja tulkinnoista sekä mahdollisista virheistä lepää selvityksen tekijöillä. Otamme erittäin mielellämme vastaan palautetta raportista (sähköposti: etunimi.sukunimi@ymparisto.fi).

Selvitys on suunnattu ympäristötutkimuksen eri alojen tutkijoille ja muille ympäristöalan ammattilaisille sekä opiskelijoille, jotka ovat kiinnostuneita ympäristöviestinnästä. Selvityksen ensisijaisena tarkoituksena on toimia jatkotutkimuksen lähtökohtana ja herättää kiinnostusta viestinnän tutkimuksen mahdollisuuksiin uusilla sovellusalueilla. Olemme pyrkineet kirjoittamaan selvityksen selkeäsanaisiksi ja käyttämään vain välttämättömiä viestinnän erikoistermejä, jotta sisältö olisi käyttökelpoista tieteenalojen rajat ylittäen. Toivomme, että tämä selvitys jäsentää ympäristöviestinnän tutkimuksen keskeisimmät teemat ja tulevaisuuden haasteet sekä palvelee hedelmällisenä keskustelun lähtökohtana.

Helsingissä ja Syracusessa (NY, USA)
tammikuussa 2004

Jari Lyytimäki ja Marika Palosaari

Sisällys

Alkusanat	3
I Johdanto	7
1.1 "Tutkijoilla jalat tukevasti ilmassa"	7
1.2 Tutkimusongelma ja -rajaukset	10
1.2.1 Ympäristöviestinnän käsite	11
1.2.2 Tarkastelun rajaukset	12
1.2.3 Tutkimusongelma	12
1.3 Näkökulmia ympäristöviestinnän teoreettiseen taustaan	13
1.3.1 Kultivaatio	15
1.3.2 Konstruktionismi	16
1.3.3 Diskurssit	17
1.3.4 Viestintä, kieli ja politiikka	18
2 Ympäristöasiat julkisuudessa	21
2.1 Ympäristöasioiden esiinnousu	22
2.2 Ympäristöjulkisuus 1990-luvulta nykypäivään	25
3 Ympäristöviestinnän tutkimuksen monet kasvot	30
3.1 Ympäristöjulkisuuden tutkimus	31
3.2 Ympäristökasvatus	34
3.3 Ympäristöpolitiikan ja -sosiologian tutkimus	40
3.4 Yhteisöviestintä ja kriisit	42
3.5 Visuaalisuus ympäristöviestinnässä	44
3.6 Tiedonvälityksen uutta tekniikkaa	48
4 Suosituksia ympäristöviestinnän tutkimukselle	53
5 Yhteenveto	57
Kirjallisuus	59
Liitteet	67
Liite 1. Luvun 1.1 lähdemateriaali	67
Liite 2. Suomalaisen ympäristöviestinnän tutkimuksen bibliografia	68
Liite 3. Seminaariraportti	77
Kuvailulehdet	83

Johdanto

Tämän selvityksen tavoitteena on jäsentää ympäristöviestinnän eri ulottuvuuksia ja nostaa esiin keskeisiä tutkimushaasteita. Aihepiiri on monipolvinen; ympäristöviestintänä voidaan pitää miltei mitä tahansa viestinnän muotoa ympäristötoimittajan tekemistä lehtijutuista sateen kastelemien puiden välittämiin tuoksuihin. Tässä selvityksessä kiinnostuksen kohteena ovat ne tutkimukset, joita ympäristöviestinnästä on tehty.

Tutkimusongelmaa, selvityksen rajoituksia ja käsitteitä esittelemme lähemmin luvussa 1.2. Luvussa 1.3 luomme tiiviin katsauksen viestinnän tutkimuksen yleisiin teoreettisiin asetelmiin ja joihinkin keskeisiin käsitteisiin sekä hahmotamme teoreettisella tasolla ympäristöviestinnän suhdetta ympäristöpolitiikkaan.

Luvussa 2 tarkastelemme ympäristöasioista kertovan julkisen keskustelun pääpiirteittäistä kehitystä. Samalla tulevat esiin ympäristöjulkisuutta käsittelevät keskeisimmät kotimaiset tutkimukset.

Luvun 3 sisältö koostuu ympäristöviestintään liittyvien eri tyyppisten tutkimusten esittelystä. Luvun aluksi käsittelemme ympäristöasioiden tarkastelua joukkoviestinnän tutkimuksessa sekä tarkastelemme ympäristöviestinnän vaikuttavuuden lähtökohtia. Luvussa 3.2 hahmotamme viestintää yksilöiden kasvatuksen näkökulmasta.

Luvussa 3.3 tarkastelemme ympäristöpoliittista ja ympäristösosiologista tutkimusta. Näissä on hyödynnetty runsaasti viestinnän tutkimusta. Luvussa 3.4 suuntaamme huomion yhteisöihin. Näkökulmamme keskittyy kriiseihin ja konflikteihin, jotka ovat keskeisiä ympäristöviestinnän tutkimuksessa.

Luvussa 3.5 hahmotamme ympäristöviestinnän visuaaliseen olemukseen

tutkimusta. Nykyviestinnässä kuvamateriaalia käytetään paljon ja visuaalisten elementtien hyödyntäminen lisääntyy nopeasti vastaisuudessaakin. Visuaalisuus liittyy muun muassa viestinnän kiinnostavuuden ja vaikuttavuuden tutkimukseen.

Myös tietoyhteiskunnan tarjoamat uudet viestinnän tekniikat antavat mahdollisuuksia viestinnän kiinnostavuuden lisäämiselle. Luvussa 3.6 kiinnostuksemme kohteena on ympäristöviestinnän tutkimus tiedonvälityksen tekniikan näkökulmasta. Tiedon välittämiseen käytetty tekniikka kytkeytyy myös tiedon keräämisessä ja muokkaamisessa käytettäviin menetelmiin.

Luvussa 4 esitämme suosituksia tulevalle tutkimukselle. Tulokset vedämme yhteen luvussa 5.

Selvityksen liitteeseen 2 olemme koonneet kotimaisen ympäristöviestinnän tutkimuksen bibliografian.

Aivan aluksi tarkastelemme ympäristöviestintää konkreettisen esimerkin valossa. Millaisia pulmia voi sisältyä yksittäisen tutkimushankeen viestintään esimerkiksi tulosten julkistamisvaiheessa?

1.1 “Tutkijoilla jalat tukevasti ilmassa”

Ympäristönsuojelu on tieteen läpikäynnin kemiaa. Nykyisessä mielessä ympäristönsuojelua ei voisi olla olemassa ilman tutkimusta, joka tuo esiin arkikokemuksen ulottumattomissa olevia ilmiöitä, kuten haukien elohopeapitoisuudet, yläilmakehän otsonikerroksen heikkenemisen tai hyönteislajiston monimuotoisuuden hupenemisen.

Yhteiskunnallista keskustelua tutkimustuloksista käydään usein julkisuuden välityksellä (ks. Hannigan 1995; Väliverronen 1996). Julkisuudessa käytävän keskustelun sisältöön vaikuttavat tulosten tieteellisessä keskustelussa saaman painoarvon lisäksi muutkin seikat, kuten tiedotusvälineiden toimintatavat, henkilökohtaiset suhteet eri toimijoiden välillä, yleinen yhteiskunnallinen ilmiö sekä kulloisessakin tilanteessa vallitsevat ennako-oletukset. Ympäristökeskustelussa on tavanomaista, että tulosten tieteellisestä painoarvosta ja totuudellisuudesta kiistellään ja samanaikaisesti eri tahoilta ladataan keskusteluun argumentteja, jotka kytkeytyvät esimerkiksi poliittisiin tai taloudellisiin tarkoituksiin.

Kaikkiin viestinnän vaiheisiin kätkeytyy sudenkuoppia, mutta myös mahdollisuuksia odottamattomiin hyötyihin, kuten uusien ideoiden syntyyn ja erilaisten tietojen ja taitojen oppimiseen. Seuraava kuvaus tavanomaisen ja luonnonmukaisen maatalouden ympäristövaikutuksia selvittäneen tutkimuksen (Grönroos & Seppälä 2000)¹ tiedottamisvaiheesta antaa esimerkin siitä julkisen keskustelun dynamiikasta, joka liittyy laaja-alaiseen ja intressiristiriitoja sisältävään aiheeseen.

Tulokset julkisuuteen

Suomen ympäristökeskus julkaisee tutkimusta esittelevän lehdistötiedotteen 28. 9. 2000. Tuloksia esitellään eri tiedotusvälineiden edustajille tiedotustilaisuudessa. Tulosten uutisointi käynnistyy tutkimuksen toteuttajien kannalta myönteisesti. Tiedotustilaisuus ja lehdistötiedote saavuttavat tavoitteensa ainakin sen perusteella, että tuloksia esitellään laajalti tiedotusvälineissä (ks. liite 1). Utusten otsikointi on samankaltainen kuin lehdistötiedotteessa ja myös juttujen sisältö vastaa pääosin lehdistötiedotteen sisältöä. Juttujen otsikoihin nostetaan kolme pääasiaa: luomutuotantoa on tutkittu, luomumaidon tuo-

tanto on ympäristömyötäistä, rukiinviljelyssä edut ovat epäselvemmät.

Tutkimuksen julkaisu herättää myös jatkokeskustelua lehtien pääkirjoituksissa, kolumneissa, mielipidepalstoilla ja ammattilehdissä. Uutisointia seuranneesta keskustelusta löytyy kaksi pääteemaa. Yhtäältä korostetaan sitä, miten vaikeaa ympäristövaikutusten arviointi on ja pohditaan elinkaariarvioinnin tuottamia tuloksia melko yleisellä tasolla. Toinen teema on tutkimuksessa saatujen tulosten ja käytettyjen menetelmien yksityiskohtaisempi kritisointi.

Luonnonmukaisen viljelyn ammattilaisille suunnattu Luomulehti kritisoi tuloksia ja menetelmiä erityisen kiivaasti. Lehden numerossa 1/2001 julkaistiin tutkimuksesta poleeminen arvio otsikolla "Tutkijoilla jalat tukevasti ilmassa". Arvio jatkui vielä lehden seuraavassa numerossa (2/2001). Arviossa kritisoitiin erityisesti tutkimuksessa sovellettuja menetelmiä, joiden katsottiin nojaavan liikaa asiantuntija-arvioihin perustuviin oletuksiin.

Kaiken kaikkiaan tutkimuksen julkaisua seurannut kriittinen keskustelu oli yllättävän kärkevää. Luomulehdessä esitettyä kritiikkiä voidaan pitää sikäli yllättävänä, että tutkimuksen tekijät olivat lehden aiemmissa numeroissa ilmestyneissä artikkeleissaan esitelleet hankkeen tutkimusmenetelmiä ja tuloksia (Luomulehti 7/2000). Mistä keskustelun kärjistyminen sitten johtui? Selittäviä tekijöitä löytyy niin elinkaariarvioinnin menetelmistä (ks. Heiskanen 1997), tuloksista tiedottamisen käytännön toteutuksesta, kuin viestinnän sisällöstä ja vastaanottajien ennakoasenteistakin. Ympäristöviestinnän tutkimuksen kannalta kaikki nämä ovat oleellisia.

Julkisuus vain osin hallittavissa

Tuloksista tiedotettiin ehkä liian pelkistetysti ja kärjistetysti, kun tavoitteena oli saada tiedote mahdollisimman näkyvästi esiin tiedotusvälineissä. Tällöin saavu-

¹ Keskustelun tarkastelu perustuu lehdistöaineiston läpikäyntiin sekä tutkimusta Suomen ympäristökeskuksessa johtaneelta Jyri Seppälältä saatuihin tietoihin. Läpikäyty lehdistöaineisto on listattu liitteessä I.

tettiin runsas näkyvyys, mutta samalla huomio kiinnittyi vain tietynlaisiin tutkimuksen tuloksiin. Esimerkiksi se, että ympäristönsuojelun kannalta selkeästi paras vaihtoehto olisi maidon ja viljan yhteistuotanto, jäi melko vähälle huomiolle. Näkyvämmiin uutisoitiin eri tuotantomuotojen välistä paremmuusjärjestystä. Tätä selittää osaltaan negatiivisuutta ja vastakkainasetteluja korostavat uutiskriteerit (ks. luku 2).

Toimitukselliset prosessit voivat aiheuttaa väärinkäsityksiä tai kärjistää olemassa olevia erimielisyyksiä vastakkainasetteluksi. Toimitustyötä ohjaavat erilaiset rutiinit sekä tiedotusvälineiden näkemykset yleisön odotuksista. Laajalle yleisölle suunnatussa viestinnässä tutkimustuloksia joudutaan ilmaisemaan tiiviisti ja yksinkertaistamaan. Aineiston kiinnostavuutta voidaan myös pyrkiä lisäämään tarkoituksellisesti kärjistämällä. Toimittajat ja tutkijat ovat riippuvaisia toisistaan, mutta suhde on epäsymmetrinen ja jännitteinen, koska toimittajalla on merkittävä valta tutkijan julkisuuskuvan muotoutumisessa (Kauhanen 1998).

Viestien muoto muuttuu herkästi viestintäprosessin aikana. Yhtenä esimerkkinä on tutkimuksen tekijöiden lähettämä vastine Helsingin Sanomien mielipidepalstalla ilmestyneeseen (16.10.2000) kirjoitukseen. Vastine ilmestyi 29.10.2000 lehden toimituksen muotoilemalla otsikolla ”Luomutuotannon vaikutuksia tutkitaan”. Tämä erosi merkittävästi vastineen lähettäjien alkuperäisestä otsikosta ”Luomutuotannon vaikutuksia olisi tutkittava”. Toimituksellisesta näkökulmasta muutos voi tuntua perustellulta ja onnistuneelta, mutta kirjoituksen tulkintaa se ohjaa oleellisesti muuttuneella tavalla. Alkuperäinen otsikko voidaan tulkita epävarmuuden tunnustamisena ja ikään kuin kutsuna mukaan toimintaan. Muutettu otsikko välittää julkilausumattoman mielikuvan, jonka mukaan ongelma on jo hallinnassa, koska tutkimus on käynnissä.

Yksi syy keskustelun kärjistymiseen oli luultavasti se, että tutkimuksen tulokset olivat ainakin jossain määrin yleisten ennakko-oletusten vastaisia.

Luomuviljelyä on totuttu pitämään jopa itsestään selvästi ympäristöä vähemmän kuormittavana kuin tavanomaista maataloutta. Mielikuva ympäristöystävällisyydestä on myös tärkeä osa luomutuotteiden markkinointia. Ennakko-oletuksista poikkeavat tulokset olivat tiedotusvälineiden kannalta kiinnostavia, mutta myös omiaan herättämään voimakkaita vastareaktioita. Tämä selittänee varsinkin Luomulehdessä esitettyä voimakasta kritiikkiä.

Kärkeväkin kritiikki voi olla hyödyllistä, jos sen avulla saadaan esiin uusia ajatuksia ja näkökulmia. Vaarana kuitenkin on, että ajatustenvaihto jää yksinpuheluksi tai lukkiutuu väittelyksi eikä synnytä hedelmällistä vuoropuhelua. Yksi viestinnän tutkimuksen haasteista näyttäisikin olevan se, miten voidaan välttää tilanne, jossa asiallisen vuoropuhelun sijaan väitetään ”jalkojen olevan tukevasti ilmassa”. Miten voitaisiin taata, että keskustelu tapahtuisi paitasi rakentavassa hengessä, myös siinä vaiheessa, että kritiikki voidaan vielä ottaa huomioon?

Muitakin kysymyksiä viestinnän tutkimukselle nousee esiin: tiedottamisen peruskysymys siitä, miten saada viesti näkyviin halutussa muodossa halutulle kohderyhmälle on oleellinen. Tutkimustuloksista ei aina ole helppoa löytää tiedotusvälineitä kiinnostavia näkökulmia, eivätkä tutkijat ole aina innokkaita pohtimaan journalistien kannalta kiinnostavaa tulosten yhteiskunnallista merkitystä. Tiedotustilaisuuden jälkeen tuloksista tehtävät tulkinat elävät omaa elämäänsä, eivätkä enää ole kovinkaan hyvin tutkijoiden itsensä hallittavissa. Julkiseen keskusteluun osallistuminen vaatii osaamista, aikaa ja motivaatiota, joita tutkijoilla ei välttämättä ole.

Viestinnän ymmärtäminen pelkkänä tuloksista tiedottamisena ei ole riittävää. Aito vuoropuhelu ei välttämättä onnistu julkisuuden välityksellä, vaan voi vaatia esimerkiksi keskeisten sidosryhmien näkemysten ottamista huomioon jo ennen kuin tuloksista tiedotetaan julkisesti. Viestintä onkin ymmärrettävä koko tutkimusprojektin ajan kestä-

vänä prosessina, johon kuuluu niin projektin sisäinen kuin ulkoinenkin vuorovaikutus. Varsinkin monitieteisissä projekteissa viestintään pitää aktiivisesti kiinnittää huomiota, sillä sekä tutkijoiden tekijöillä että tuloksista kiinnostuneilla voi olla hyvin erilaisia ennakkotunteita ja tulkintatapoja.

Ympäristökysymyksiin liittyy lähes aina intressiristiriitoja, joten on todennäköistä, että viestintä on aina jonkun näkökulmasta puutteellista tai epäonnistunutta. Onnistuneen viestinnän kriteerinä ei lienekään järkevää pitää ristiriitojen täydellistä välttämistä. Sen sijaan keskeistä lienee, että keskustelua syntyy ja että erilaiset vaihtoehdot käydään läpi ja argumentit puolesta ja vastaan esitetään selkeästi. Oleellista on sekin, miten avarakatseista viestintä on: minkälaiset vaihtoehdot nähdään ylipäätään mahdollisina.

Viestintä on sekä tutkimusta tehtäessä että tuloksista kerrottaessa monimutkainen ja dynaaminen prosessi. Viestinnän sujumiseen vaikuttavat monet seikat, kuten tutkijoiden keskinäinen kommunikaatio tutkimuksen aikana, tutkijoiden ja tiedottajien suhde ja näiden vuoropuhelu toimittajien kanssa sekä erityyppiset tulokset, joita vaikuttaa sanomalehtiutinen herättää lukijoissa. Nämä ovat esimerkkejä aihepiireistä, joita ympäristöviestinnän tutkimus tarkastelee.

1.2 Tutkimusongelma ja -rajaukset

Ympäristökysymykset ovat monimuotoisia, eikä ympäristötutkimukseen muodosta yhtenäistä tieteenalaa. Pitkemminkin kyse on kirjavasta joukosta erilaisia tieteitä, teoreettisesta perustutkimuksesta käytännönläheiseen soveltavaan tutkimukseen.

Useimmat ympäristötutkimuksen perinteet ovat lähtökohdaltaan selkeästi ongelmakeskeisiä: niissä pyritään pureutumaan sellaisiin yhteiskunnan ja luonnon suhteen piirteisiin ja ristiriitoihin, joita on noussut konkreettisina näkyviin ja jotka on jo tiedostettu yhteiskunnalli-

siksi ongelmiksi (ks. Hannigan 1995; vrt. Bowler 1997). Viestintä kuuluu tärkeänä osana moniin ympäristötutkimuksen aloihin, sillä ilman viestintää ympäristöongelmia ei voida hahmottaa ongelmiksi, olipa viestintä muodoltaan julkista tai yksityistä, sähköistä tai painettua, tieteellistä tai kansantajuista.

Ympäristöviestinnän tutkimus voidaan ymmärtää monella eri tavalla. Yksi tapa on hahmottaa ympäristöviestinnän tutkimus osana tiedeviestinnän tutkimusta. Tällöin kiinnostuksen kohteena on erilaiset tieteelliseen viestintään kuuluvat kysymykset, jotka liittyvät käsitteellistämiseen, dokumentointiin ja popularisointiin (ks. Kärki 1999).

Laajasti ottaen ympäristöviestinnän tutkimuksessa on kyse ihmisen ja luonnon välisen suhteen tarkastelemisesta. Lavean tulkinnan lähtökohtana on tutkia viestinnän roolia ihmisten luontosuhteen suhteen rakentumisessa, ylläpitämisessä ja muuttumisessa. Ihmisen ja luonnon suhteeseen keskittyvät viestinnän tutkimukset ovat usein filosofisesti painottuneita ja pyrkivät hahmottamaan maailmankuvia, ideologioita ja arvoja esimerkiksi retoriikka-analyysin (esim. Gusterson 2000) tai diskursiivisen tutkimuksen (esim. Tirkkonen 2000) avulla.

Ympäristöviestinnän tutkimuksen lähtökohta voi löytyä myös ympäristönsuojeluun ja viestintään liittyvistä käytännön tarpeista. Miten esimerkiksi monitieteisissä tutkimushankkeissa viestitään siten, että yhteistyö tutkijoiden välillä sujuu mahdollisimman tehokkaasti ja miten tuloksista viestitään siten, että viestit saavuttavat vastaanottajat ja vaikuttavat toivotulla tavalla? Tällainen viestinnän tutkimus on luonteeltaan soveltavaa ja sen kiinnostuksen kohteena on sisäisen tai ulkoisen viestinnän toimivuus. Tarkoituksena voi esimerkiksi olla löytää viestinnällisiä keinoja, joilla parannetaan eri toimijoiden välistä viestintää.

Käytännönläheisen suuntauksen edustajia ovat esimerkiksi monet kriisiviestintään, riskianalyysiin ja organisaatioviestintään liittyvät ympäristöviestinnän tarkastelut. Suomessa esimerkik-

si Maria Åkerman (2002) on toimijaverkoteoriaa soveltamalla tutkinut eri toimijoiden viestinnän uskottavuutta keskustelussa, jota on käyty suomalaisen metsäyhtiön toimista Indonesiassa.

Riskeihin liittyvää ympäristöviestinnän tutkimusta on tehty erityisen runsaasti (ks. Pleasant ym. 2002). Muun muassa Ulrich Beckin 1980-luvun lopulla esiin nostamaan riskiyhteiskuntakäsite (Beck 1986) siivitti vauhtiin vilkkaan tieteellisen ja yhteiskunnallisen keskustelun. Riskitutkimuksen pariin johdattelee aiheesta ilmestynyt runsas kirjallisuus (esim. Gutteling & Wiegman 1996; Kamppinen ym. 1995), joten tässä selvityksessä jätämme riskitutkimuksen käsitteilyn joidenkin mainintojen tasolle.

Viestinnän tutkimuksen menetelmiä on hyödynnetty myös varsinaisen viestintätutkimuksen ulkopuolella. Jarkko Määttäsen (1999) ympäristömaantieteen alaan kuuluva väitöskirja on yksi esimerkki tavasta, jolla viestintätutkimusta voidaan hyödyntää. Tutkimuksessa kuvataan selluloosatehtaan vaikutuksia sekä luonnontieteellisillä mittauksilla että haastattelujen ja sanomalehtianalyysin avulla. Määttäsen yhdistää tehtaan toiminnan luontovaikutusten analyysin lähiympäristön asukkaiden asumisviihtyvyyden tarkasteluun sekä pohdii asenteiden ja sosiaalisten taustatekijöiden vaikutusta ympäristöhaittojen kokemiseen. Toinen esimerkki laaja-alaisesta lähestymistavasta on Simo Laakkosen (2001) ympäristöhistoriallinen väitöstyö, jossa lehdistöaineistoa käytetään ympäristön tilaa kuvastavan tilastoaineiston ohella Helsingin ympäristöhistorian kuvaamisessa.

Erilaisia esimerkkejä ympäristöviestinnän tutkimuksesta voidaan poimia miltei loputtomasti. Tutkimuskohteen voi olla vaikkapa tiedotusvälineiden vaikutukset ympäristökasvatuksessa (esim. Chan 1999) tai ympäristöväittämien käyttö mainonnassa ja markkinoinnissa (esim. Obermiller 1995). Seuraavassa esittelemme tämän selvityksen keskeiset käsitteet ja rajaukset sekä tutkimuskysymykset.

1.2.1 Ympäristöviestinnän käsite

Ympäristöviestinnän käsitteen merkitys voi olla hyvinkin erilainen riippuen siitä, millaisissa yhteyksissä käsitettä käytetään. Suppeasti tulkittuna ympäristöviestintä voidaan rajata tarkoittamaan esimerkiksi yritysten tai viranomaisten ympäristöraportointia (ks. Sjöblom & Niskala 1999; Kurki 1999) tai joukkoviestintien ympäristöaiheista uutisointia (ks. Suhonen 1994). Laajemmin ymmärrettynä ympäristöviestinnällä voidaan tarkoittaa ihmisen ja luonnon välisen suhteen dynamiikkaa.

Ympäristöviestinnälle ei ole laajalti hyväksyttyä ja vakiintunutta määritelmää, vaan keskustelua käsitteen määrittelystä käydään jatkuvasti. Esimerkiksi EnDic2000-ympäristösanakirja (Maastik ym. 2000) ei tunne termiä ympäristöviestintä lainkaan, eikä aihepiirin hahmotuksessa juurikaan auta Rinteen ja Linnasen (1999, 14) väljä näkemys, jonka mukaan ”ympäristöviestintä voi tarkoittaa melkein mitä tahansa”. Ympäristöviestinnän käsitettä käytettäessä on kulloinkin tärkeää tuoda esiin millaisesta viestinnästä on kyse.

Tarkastelumme kannalta käyttökelpoisen lähtökohdan muotoilee Mark Meisner, Pohjois-Amerikassa vaikuttavan ympäristöviestinnän verkoston (Environmental Communication Network, ECN) perustaja. Hän päätyy rajaamaan ympäristöviestinnän ”ympäristöasioita koskevaksi viestinnäksi”².

Tässä raportissa ympäristöviestinnällä tarkoitetaan *kaiken tyyppistä viestintää ympäristöasioista*. Ympäristöviestinnän *sisältö* liittyy ympäristöongelmiin ja ympäristönsuojeluun. Ympäristöviestinnässä ovat tavalla tai toisella *osallisina* luonto, ihmisyksilöt, ihmisten muodostamat ryhmät sekä ihmisten tuottama rakennettu ympäristö. Ympäristöviestintä voi saada *muotonsa* muun muassa puheen, tekstin, kuvan, äänen ja elekielen kautta. Ympäristöviestintää voivat siis olla niin lasten ympäristöaiheiset piirustukset kuin kierrättämiseen kehottava kadunvarsimainonta tai kan-

² ks. ECN internetsivut <http://www.esf.edu/ecn/whatisec.htm>

sainvälinen ympäristösopimuskin. Ympäristöviestinnän vaikutukset liittyvät ihmisen ja muun luonnon välisen suhteen muotoutumiseen, ihmisten ympäristötietoisuuden rakentumiseen sekä erilaisten yhteiskunnallisten toimijoiden väliseen vuorovaikutukseen ympäristöasioissa.

1.2.2 Tarkastelun rajaukset

Rajaamme ympäristöviestinnän väljästi, koska haluamme tarkastella aihepiiriin tutkimusta laveasti. Tällöin ympäristöviestinnän tutkimus käsittää laajan kirjon tutkimusta mitä erilaisimmista ympäristöasioista koskevista viestintätapahtumista ja -prosesseista. Tutkimuskentän kattava esittely kaikessa moninaisuudessaan on jo käytettävissämme olleiden tutkimusresurssien rajallisuuden vuoksi mahdotonta.

Selvitys rajautuu ensisijassa Suomen tilanteeseen, koska ympäristöviestintään liittyviä ulkomaisia tuloksia ei voida ongelmattomasti soveltaa omaleimaiseen viestinnän kenttäämme. Kotimaan tilanteeseen keskittyminen on perusteltua myös siksi, että kotimaisesta ympäristöviestinnän tutkimuksesta ei ole olemassa tuoretta yhteenvetoa. Kiinnostuksen kohteena ovat erityisesti sellaiset teemat, jotka voisivat olla hyödyllisiä ympäristöhallinnon käytännön työn ja sitä tukevan tutkimuksen kannalta.

Kansainvälistä ympäristöviestinnän tutkimusta on kartoitettu äskettäin julkaistussa artikkelissa (Pleasant ym. 2002).³ Kansainväliseen tutkimukseen johdattelee myös Lundin yliopistossa julkaistu katsaus (Jarlbro 2001). Tietoa eräistä aihepiiriin liittyvistä kotimaisista 1990-luvun alkupuolen tutkimuksista on koottu yhteiskunnallista ympäristötutkimusta kartoittaneeseen bibliografiaan (Viinikainen 1997). Tietoa varhaisemmasta kotimaisesta tutkimuksesta löytyy myös 1990-luvun alussa koottuista ympäristöjournalismin tutkimuksen bibliografiasta (Poteri 1991).

Ajallisesti olemme rajanneet selvityksen ensisijassa viimeaikaiseen ja meneillään olevaan ympäristöviestinnän tutkimukseen, vaikka epäilemättä monia mielenkiintoisia teemoja löytyisi aiemmastakin tutkimuksesta. Käytännön resurssisyydestä laaja historiallinen tarkastelu on jouduttu jättämään poistasta selvityksestä. Kokonaan historiallista näkökulmaa ei kuitenkaan voida unohtaa, sillä nykytilanteen ymmärtämiseksi on tärkeää hahmottaa ainakin keskeisimpiä menneisyydestä nykyisyyteen johtavia polkuja. Tässä yhteydessä historiallinen katsaus luodaan tarkastelemalla ympäristökysymyksiin liittyvää joukkoviestintää ja julkisuutta (luku 2). Samalla hahmottuvat ympäristöasioita käsittelevän julkisen keskustelun dynamiikan pääpiirteet.

1.2.3 Tutkimusongelma

Tässä selvityksessä lähtökohtana on tiedon käyttö yhteiskunnallisena ohjauksena. Peruskysymyksenä on, millaiset ympäristöviestinnän tutkimusteemat ovat olennaisia ympäristönsuojelun kannalta. Ympäristönsuojelulla tarkoitetaan toimintaa, jolla pyritään ehkäisemään ympäristöongelmia ennalta sekä poistamaan tai lieventämään jo syntyneitä ympäristöongelmia. Ympäristöongelmalla puolestaan tarkoitetaan ihmisen aiheuttamaa ekologisten vaikutusten ketjua tai yksittäistä ekologisen ympäristön muutosta, joka koetaan haitalliseksi.

Tutkimuksen tavoitteena on kartoittaa ympäristöviestinnän tutkimuksen nykytilaa ja etsiä hedelmällisiä lähtökohtia tulevaisuuden tutkimukselle erityisesti ympäristöhallinnon näkökulmasta. Lisätavoitteena on tukea monitieteisen tutkimuksen edellytyksiä koostamalla yhteen eri tavoin ympäristöviestintään liittyvää tutkimusta. Tarkasteltavat tapaukset antavat muun muassa viitteitä siitä, miten ympäristöviestinnän tutkimusta voitaisiin hyödyntää osana muiden tieteenalojen tarkastelua. Raportti pyrkii antamaan vastauksen seuraaviin kysymyksiin:

³ Artikkelissa analysoitu ympäristöviestinnän tutkimuksen bibliografia sekä muita ympäristöviestinnän kansainvälisiä kirjallisuusluetteloita on saatavilla verkko-osoitteesta: <http://www.esf.edu/ecn/bibl.htm>.

Millä eri tavoilla ympäristöviestintä ja sen tutkimus voidaan ymmärtää?

Minkä tyyppistä ympäristöviestinnän tutkimusta Suomessa tehdään?

Mitkä ympäristöviestinnän tutkimuksen teemat ovat oleellisia erityisesti ympäristöhallinnon ja laajemmin ympäristöpolitiikan tavoitteiden kannalta?

Tuomme esiin ympäristöviestinnän käsitteen erilaisia tulkintoja tarkastelemalla erilaisia lähestymistapoja, joita Suomessa on omaksuttu ympäristöviestintään liittyvässä tutkimuksessa (ks. luku 3). Tarkastelemalla näitä teemoja ja punnitsemalla nykyisiä yhteiskunnallisia kehityskulkuja luomme perustan ehdotuksille tulevista ympäristöviestinnän tutkimuksen aiheista.

Kiinnitämme huomiota erityisesti sellaisiin seikkoihin, jotka on tunnustettu ympäristötutkimuksen kehittämiseksi tärkeiksi. Ympäristöhallinto on määritellyt yhdeksi toimintakeinokseen *tiedollisen ohjauksen*. Jotta tiedollista ohjausta voitaisiin toteuttaa, tarvitaan tietoa tiedosta, eli siitä, millä edellytyksillä tieto saadaan vaikuttamaan. Tarkoituksena onkin löytää ympäristöviestinnän tutkimuksen sovelluksia, joiden tarkastelu auttaisi ympäristöhallinnon viestintätapojen ja -välineiden kehittämässä ja tehostaisi viestinnän hyödyntämistä ympäristöpolitiikan osana.

1.3 Näkökulmia ympäristöviestinnän teoreettiseen taustaan

Viestinnän tutkimuksen kirjo on laaja ja sisältää monia erilaisia lähestymistapoja. Esimerkiksi Helsingin yliopiston viestinnän laitos⁴ määrittelee viestinnän tieteenalaksi, ”joka tutkii sanomien välitystä ja merkitysten tuottamista. Se on oppiaine, jossa tutkimus tukeutuu paitsi omiin myös muihin yhteiskuntatieteellisiin, humanistisiin ja käyttäytymistieteellisiin teorioihin, käsitteisiin ja meto-

deihin. Viestinnän tutkimus ja opetus on laaja-alaista: sisäis- ja keskinäisviestinnästä aina yhteisö- ja joukkoviestintään.”

Seuraavassa on esitelty tiiviisti joidakin näkökulmia viestinnän tutkimuksen teoriapohjaan. Tarkoituksena lyhyesti kuvata ja jäsenellä erilaisia lähestymistapoja, joita viestinnän tutkijat ovat käyttäneet. Kattavammin viestinnän tutkimusta tarkastelee esimerkiksi Osmo A. Wiio teoksessa *Viestinnän tutkimussuuntia* (Wiio 1992; ks. myös Kunelius 1998).

Wiio (1992) hahmottaa viestintätutkimuksen historiasta kymmenen erilaista viestintätutkimuksen perinnettä, joihin on tässä lisätty erityisesti viime vuosina virinnyt tietoverkkoihin liittyvä viestintätutkimus:

- *Retoriikan* tutkimusperinne juontuu antiikin ajoista. Retoriikan tutkimuksessa huomiota kiinnitetään puheviestintään, keskinäisviestintään ja suostuttelun tutkimukseen.
- *Lehdistööoppi* syntyi 1800-luvun lopussa, kun joukkoviestintä, erityisesti suurelle yleisölle suunnatut sanomalehdet yleistyivät (ks. luku 2).
- Erilaiset *kieliteoriat* tarkastelevat viestintää muun muassa semiootisesti, merkkien, symbolien ja niiden käyttäjien välisten suhteiden näkökulmasta. Kieliteorioihin kuuluu laaja joukko eri tutkimustapoja, jotka nousivat esiin 1900-luvun aikana. Näihin kuuluvat sanaton viestintä (ks. Ketola ym. 2002) ja erilaiset kooditeoriat, kuten psykolingvistiikka, strukturalismi, formalismi ja jälkistrukturalistiset kieliteoriat.
- *Propagandan tutkimus* syntyi 1920-luvulla ja nykyisin se on muuntu- nut viestinnän vaikutusten ja suostuttelun tarkasteluksi.
- *Sosiologisessa perinteessä* on syntynyt muun muassa yleisötutkimus, jota tiedotusvälineet hyödyntävät yhä voimallisemmin selvittäessään kohdeyleisönsä kiinnostavia aiheita. 1930-luvulla virinneessä so-

⁴ <http://www.valt.helsinki.fi/comm/index.htm>

siologisessa perinteessä on tarkasteltu joukkoviestinnän mahdollisia vaikutuksia ja niiden ehtoja sekä kiinnitetty huomiota esimerkiksi vaikuttajajaksilöihin.

- 1940-luvulta lähtien *psykologinen perinne* on tarkastellut viestinnän ja yksilön suhdetta. Viestintäpsykologiassa on kehitetty muun muassa sielullisen tasapainon teorioita ja tarkasteltu suostuttelua niin mainosten kuin uutistenkin välityksellä, sekä selvitetty median käytön syitä ja median vaikutuksia identiteettiin (ks. Mustonen 2001).
- *Informaatioteoriat* tarkastelevat informaatiota, eli sitä, mitä viestintätapahtumassa vaihdetaan, liikutetaan, ostetaan ja myydään. Informaatioteorioiden esikuvana ja lähtökohtana pidetään 1940-luvun lopulla esitettyä informaation välityksen matemaattista mallia (ns. Shannonin malli).
- *Järjestelmä- ja soviteteoriat* tarkastelevat viestintää järjestelmänä. Järjestelmäteoriat lähtöisin 1940-luvulla muotoillusta yleisestä järjestelmäteoriasta sekä kybernetiikasta. Niissä viestintää tarkastellaan usein syötteen, työtaphtuman, tuotoksen ja palautteen välisenä mekanismina. Sovite- eli kontingenssiteoria olettaa, että viestintäjärjestelmät ovat riippuvaisia kulloisestakin tilanteesta, eikä viestintää siksi voida kuvata yleispätevillä malleilla.
- *Marxilainen ja kriittinen teoria* voimistui erityisesti Euroopassa 1960-luvun lopulla. Suuntauksella oli sidoksia 1930-luvun ns. Frankfurtin kriittiseen koulukuntaan. Suuntauksessa keskeistä oli viestinnästä hyötyjien ja siitä kärsivien paljastaminen. Perinnettä ovat väljästi tulkiten jatkaneet muun muassa kansainvälisten yritysten valtaa viestinnällisestä näkökulmasta kritisoivat puheenvuorot (esim. Klein 2001).

- *Kulttuurintutkimus* tutkii viestinnän luomaa ja välittämää kulttuuria ja yhteiskuntaa, erilaisia myyntejä, rituaaleja ja tarinoita. Kulttuurintutkimus nousi esiin 1980-luvulla.
- *Tietoverkkojen tutkimus* virisi 1990-luvulla erityisesti Internet-tietoverkon yleistymisen myötä. Keskeistä tietoverkkojen tutkimuksessa on vuorovaikutteisuuden ja verkostoitumisen tutkimus (ks. luku 3.6).

John A. Fiske (2001) jakaa viestinnän tutkimuksen kahteen pääkoulukuntaan, joista toinen tarkastelee viestintää prosessina ja toinen merkitysten tuottajana ja välittäjänä. Viestintäprosessin tarkastelussa oleellista on sanoman siirto lähettäjältä vastaanottajalle. Viestinnän käsittäminen siirtona kiinnittää huomion ensisijaisesti siihen, millaista informaatiota viesti välittää, mikä on viestin sisältö ja millaista osanottajien välinen välitys- ja vaihtotoiminta on (Kunelius 1998, 13). Tällöin tarkastellaan viestinnän välineitä, kanavia, lähettäjiä, vastaanottimia, hälyä ja palautetta. Kiinnostuksen kohteena voi olla esimerkiksi se, mitä kanavia pitkin ympäristötieto välittyy tai millaisia häiriötekijöitä tiedonvälitykseen liittyy.

Merkityksistä kiinnostunut koulukunta katsoo viestinnän olevan merkitysten tuottamista ja vaihtamista yhdessä. Näkökulma korostaa yhteisöllisyyttä: viestintä luo ja ylläpitää kulttuurista yhteisöllisyyttä.⁵ Huomion kohteena ovat merkit ja niitä jäsentävät järjestelmät eli koodit sekä kulttuuri, jossa koodit ja merkit toimivat. Viestinnän tutkimus voidaan tällöin määritellä merkitysten tutkimiseksi niiden sosiaalisessa kiertokulussa (Fiske 2001, 213). Kuneliuksen (1998, 13) mukaan viestinnässä on kysymys ihmisten välisistä suhteista ja viestin muoto on usein yhtä tärkeää kuin sen sisältö. Merkityskoulukunnan lähestymistavassa yleisön asema on aktiivisempi kuin viestinnän prosessien tarkastelussa.

⁵ Vrt. *communicare* (lat.) = tehdä yhdessä.

Viestinnän tutkimusperinteisiin liittyy runsaasti erilaisia käsitteitä, joista osaa käytetään vaihtelevissakin merkityksissä. Ympäristöviestinnän tutkimuksen kannalta keskeisiä yleisesti käytettyjä käsitteitä ovat muun muassa kultivaatio ja konstruktionismi (esim. Väliverronen 1996, Suhonen 1994).

Viestinnän sisältöteorioihin kuuluvan niin sanotun kultivaatioteorian perusoletuksen mukaan viestimet kultivoivat eli vaalivat tietyn kulttuurin olemassa olevia asenteita ja arvoja. Viestimet eivät niinkään luo uusia arvoja, vaan pikemminkin auttavat kulttuuria pitämään yllä ja soveltamaan arvojaan ja levittämään niitä kansalaisten keskuudessa. Näin viestintä sitoo ihmiset yhteiseen konsensukseen. Viestintätutkimuksessa voidaan tällöin selvittää kulttuurin sisäistyneitä arvoja tutkivalta viestien sisältöä. On syytä painottaa, että viestien vastaanottaja jää tällaisessa sisällön erittelyssä vähälle huomiolle tai kokonaan huomiotta.

Konstruktionismi on monitieteinen lähestymistapa, jossa kieli ymmärretään käytäntönä, joka ei ainoastaan kuvaa maailmaa, vaan merkityksellistää ja samalla järjestää, uusintaa ja muuntaa sitä sosiaalista todellisuutta, jossa elämme. Sosiaalisesta konstruktionismista on olemassa lukuisia eri versioita äärimmäisestä eli vahvasta konstruktionistisesta kannasta aina heikkoon konstruktionismiin, jossa myös ihmisen kokemuksista riippumattomia faktoja pidetään mahdollisina.

Kultivaation ja konstruktionismin käsitteet ovat olennaisia viestinnän vaikuttavuuden tutkimuksessa. Koska viestinnän vaikuttavuus on ympäristöpolitiikan keskeisimpiä kysymyksiä, käsittelemme seuraavassa kultivaation ja konstruktionismin lähestymistapoja hieman yksityiskohtaisemmin. Konstruktionismiin liittyy läheisesti kolmas tärkeä käsite, diskurssi, jota tarkastellaan luvun lopuksi.

1.3.1 Kultivaatio

Kultivaatio on teoreettinen näkemys, jonka kautta voidaan lähteä tarkastele-

maan viestinnän yhteiskunnallista asemaa. Kultivaatioteorian mukaan joukkotiedotusvälineillä on keskeinen rooli kulttuurisen yhdenmukaisuuden rakentajina, varsinkin pitkällä aikajänteellä tarkasteltuna. Tiedotusvälineet, erityisesti televisio, muovaavat yleisön todellisuuskäsityksiä esimerkiksi korostamalla tiettyä stereotyyppiä tai vaikkapa esittämällä väkivallan normaalisti sovellettavana ongelmanratkaisukeinona. Kultivaatio kytkeytyy niin sanottuun päiväjärjestysmalliin.

Päiväjärjestyksen (agenda setting) tarkastelussa painottuu se, että viestimet eivät pysty vaikuttamaan kovinkaan syvällisesti ihmisten ajattelutapoihin tai muuttamaan niitä, ainakaan lyhyellä aikavälillä (ks. Suhonen 1994, 47-50). Päiväjärjestysteorian ydin on se, että joukkotiedotusvälineet vaikuttavat ennen muuta siihen, mitä asioita ylipäätään ajatellaan. Media ei vaikuta ihmisten mielipiteisiin yksioikoisesti, vaan antaa heille materiaalin, jonka pohjalta he saavat käsityksen siitä, mistä asioista mielipiteitä tulee muodostaa. Tämä pätee varsinkin asioihin, joista ihmisillä ei ole arkipäivän kokemusta.

Tiedon kuluttaja, olipa kyseessä tutkija, virkamies tai maallikko, valitsee ja tulkitsee tietoa. Valinnat eivät kuitenkaan ole vapaita, vaan perustuvat siihen aineistoon, joka kulloinkin on saatavilla. Julkista viestintää onkin kuvattu kolmen erilaisen toimijan symbioottisena suhteena: lähteet tarjoavat, journalistit suodattavat ja kansalaiset kuluttavat tietoa ja mielikuvia (Karvonen 1999, 84). Käytännön tasolla joukkoviestinnän kulutusta muokkaa voimakkaasti myös se, miten viestintä nivoutuu yhteen arkielämän käytäntöjen kanssa: sanomalehti aamukahviin tai radionkuuntelu työmatkaan henkilöautolla. Joukkoviestinnän kultivoiva, kulttuuria muovaava vaikutus syntyykin monen tekijän summana.

Yhdysvaltojen ympäristöjulkisuutta tarkasteleva Allan Mazur (1998) korostaa sitä, että tärkein yleisön mielipiteisiin ja poliittiseen toimintaan vaikuttava ympäristöjulkisuuden seikka on eri ympäristökysymysten saaman julkisuu-

den määrä. Hänen mukaansa ihmiset eivät yleensä kiinnitä huomiotaan uutisten yksityiskohtaiseen asiasisältöön, vaan uutisten välittämiin mielikuviin. Voimakkaat metaforat, kuten "otsoniaukko" ovat tämän takia tehokkaita ympäristötietoisuuden muokkaajia. Ulkoiset seikat, esimerkiksi journalistien ja lähdehenkilöiden väliset suhteet, vaikuttavat ympäristöjulkisuuden määrään Mazurin mukaan enemmän kuin itse käsiteltävän ongelman ominaisuudet.

Tiedon kuluttamisen tärkeä piirre on se, että vaikka viestinten tarjoama todellisuus olisi tietynlainen kaikille vastaanottajille, se ei tuota laadullisesti samankaltaisia tulkintoja. Karvonen (1999, 70) tuo esiin tiedon kuluttamisen tämän piirteen seuraavin sanoin: "Voimme ohjelmoida itsemme kiinnittämään maailmassa huomiota yksisilmäisesti vain 'punaisuuteen' tai 'tuolimaisuuteen' tai 'xzyts-mäisyteen'. Ja mikä parasta (tai pahinta): voimme ohjelmoida myös muut näkemään maailmamme jossakin haluamassamme suhteessa. Tai ainakin voimme ehdottaa tätä. Muun muassa tähän perustuu retorisen, kielellä vaikuttamisen mahtava voima."

1.3.2 Konstruktionismi

Sosiaalinen konstruktionismi on vakiintunut yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen valtavirran näkökulmaksi. Sosiaalisen konstruktion käsitteen luojina pidetään tiedonsosiologeja Peter L. Berger ja Thomas Luckmann (1994; ks. Heiskala 1994). Nimikkeen alle on kuitenkin myöhemmin niputettu monia erityyppisiä teoriaperinteitä, eikä kyse ole yhtenäisestä tutkimussuuntauksesta tai tiukkarajaisesta koulukunnasta. Sosiaalinen konstruktionismi liittyy myös 1970-luvulla virinneeseen yhteiskuntateorioiden kritiikkiin, jossa yhteiskuntaa alettiin tarkastella enemmän kollektiivisten määrittelyjen ja tulkintojen kuin objektiivisten olosuhteiden kannalta (Hakkarainen 1998).

Konstruktionismi korostaa todellisuuden luonnetta yhteiskunnallisen toiminnan kautta rakentuneena. Tehdyt

määrittelyt ja tulkinnat eivät ainoastaan kuvaa, vaan myös luovat eri tavoin todellisuutta. Todellisuus rakentuu erilaisen sosiaalisten määrittelyprosessien, toimintatapojen ja käytäntöjen ohjaamana. Tämä ajatus sisältyy myös ympäristötutkimuksen konstruktionistiseen näkökulmaan (Hannigan 1995). Todellisuutta pidetään enemmän sosiaalisesti rakentuneena ja ihmisten muovaamista määrittelyistä riippuvana kuin asianteilojen tai olosuhteiden itsensä seurauksena.

Konstruktionistit eivät kohdista analyysiä niinkään itse asiantiloihin, vaikkapa ekologiseen ympäristöön, kuin niihin yhteiskunnallisiin prosesseihin ja oloihin, joissa ongelmat tuotetaan. Yhteiskunnallisten ongelmien tutkimisen kannalta tutkimussuuntaus on siis kiinnostunut siitä yhteiskunnallisesta määrittelyprosessista, jossa monista mahdollisista asiantiloista jokin tietty valikoituu ongelmaksi. Ympäristöongelmia koskevat käsitykset syntyvät erilaisen merkitysten kyllästävässä yhteiskunnallisessa ympäristössä. Myös ratkaisujen löytyminen edellyttää sosiaalisia määrittelyjä. Keskeistä on se, miten väitteet ympäristön tilasta ja prosesseista kootaan ja esitetään sekä se, miten niistä keskustellaan.

Konstruktionistisen näkemyksen mukaan periaatteessa mikä tahansa ilmiö voidaan määritellä ympäristöongelmaksi. Se, mitä pidetään ympäristöongelmana, on polveilevan määrittelyspiraalin yksi vaihe. Usein ympäristöongelman määrittäminen lähtee liikkeelle jostakin luonnontieteiden avulla ekologisessa ympäristössä havaitusta muutoksesta.

Konstruktionistista tutkimusotetta on kritisoitu siitä, että korostaessaan ongelmien sosiaalista rakentumista se äärimmillään kieltää kokonaan objektiivisen todellisuuden olemassaolon. Erottelu vahvaan ja heikkoon konstruktionismiin voidaan nähdä osittain vastauksena tähän kritiikkiin (Hakkarainen 1998, 206-209). Vahvan tulkinnan mukaan ainoita todellisuutta määrittäviä tekijöitä ovat sosiaaliset puhettavat ja niihin liittyvät valtasuhteet. Esimerkik-

si luonnossa vallitseva ekologinen tila on olemassa yhteiskunnalle vasta, kun siitä on kommunikoitu, kun se on puhuttu olemassa olevaksi (ks. Luhmann 1989).

Heikko eli kontekstuaalinen konstruktionismi antaa objektiivisille tosiasioille enemmän elintilaa (Väliaverron 1998b, 18-19.). Kontekstuaalinen näkemys painottaa sitä, että tosiasiat voidaan esittää monilla eri tavoilla ja erilaisissa asiayhteyksissä, mutta se ei sulje objektiivista todellisuutta tarkastelun ulkopuolelle.

1.3.3 Diskurssit

Erilaisten diskurssien⁶ tarkastelu on keskeistä viestintätutkimuksessa. Diskurssianalyysi perustuu ajatukselle siitä, että kielen merkitykset tuotetaan tietyissä sosiaalisissa, historiallisissa ja institutionaalisissa kielellisissä prosesseissa eli diskursseissa. Kielen järjestyminen erilaisiksi diskursseiksi on seurausta tietynä aikana tietyssä paikassa vallitsevista sosiaalisten suhteiden verkostosta. (Lehtonen 1996, 69-70.)

Diskurssien tutkimuksella on kaksi painotusalueita. Kielellisessä traditiossa keskitytään analysoimaan kielenkäytön kieliopillista rakentumista eikä olla kiinnostuneita tutkimuksen kohteena olevan puheen laajemmasta kontekstista (Suoranta 1995, 70). Sosiaalisesti suuntautuneet diskurssitutkimukset sen sijaan tarkastelevat kulttuurin ja sosiaalisen toiminnan suhdetta kieleen. Juuri tälle tutkimuskentälle sijoittuvat ympäristöongelmien muotoutumisen ja ratkaisuyritysten diskurssianalyttiset tarkastelut. Tällöin kielen käytön tulkinnaassa pyritään kuvaamaan, miten ympäristökysymykset rakentuvat ympäristöongelmiksi ja miten niiden ratkaisumallit tuotetaan tietyssä asiayhteydessä tapahtuvan toiminnan ja siihen liittyvien tulkintojen kautta. (Burman & Parker 1993; ks. myös Jokinen ym. 1993; Jokinen & Juhila 1999.)

Ajatus siitä, että kielellisten jäsen- telyjen kautta tuotetaan identiteettejä ja kulttuuria liittyy sosiaalisen konstruktio- nismien teoriaan, jonka suosio on kas- vanut meneillään olevien yhteiskunnal- listen ja kulttuuristen muutosten myö- tä. Yksiselitteisistä totuuksista on vähi- tellen alettu luopua ja huomio on kään- tynyt erilaisiin todellisuuden tulkinnan mahdollisuuksiin. Kiinnostavaa ei ole niinkään se, mikä on totta, vaan se, mi- ten totuuksia tuotetaan (Sulkunen 1998, 167).

Tässä raportissa tarkoitamme ympäristödiskursseilla ympäristön määrit- tely- ja tulkintaprosesseja, joissa ympä- ristöongelmat julkisesti ja sosiaalisesti konstruoidaan. Ympäristödiskurssit muotoutuvat ja muuttuvat sosiaalisten toimijoiden välisistä symbolisista taiste- luista, joissa erilaiset ympäristöongelmia koskevat määritelmät ja mahdollisina pidettävät ongelmien ratkaisumallit kil- pailevat keskenään. (Hajer 1999; 1995.)

Kielen ja kommunikaation mah- dollisuuksia kestävä kehityksen edis- tämisessä on teoreettisella tasolla tutkail- lut muun muassa Yvonne Rydin (1999). Hän hyödyntää diskurssianalyttistä lähestymistapaa eritellessään vuoropu- helun mahdollisuuksia johtaa tiettyyn toivottuun yhteiskunnalliseen kehitys- suuntaan. Tämä pohdinta avaa hedel- mällisesti viestinnän mahdollisuuksia muutoksen aikaansaajina.

Rydin (1997) tarkastelee kollabora- tiivisen suunnittelun teorioita, joiden mukaan "voimme puhua itsemme kes- tävään kehitykseen". Esiteltyään kritiik- kinsä näitä teorioita kohtaan, Rydin jat- kaa puheen ja diskurssien merkityksen tarkastelua päätöksentekoprosessissa ehdottamalla typologiaa mahdollisista rooleista, jotka kielellä ja kommunikaatiolla voi olla suhteessa politiikan pro- sessiin. Tämä jäsenitys on hedelmälli- nen myös hahmotettaessa ympäristö- viestinnän kenttää. Tarkastelemme seu- raavaksi Rydinin työtä yksityiskohtai- semmin, koska se avaa erilaisia kielelle

⁶ Diskurssi-termi on peräisin ranskan sanasta *discours*, joka merkitsee puhetta, esitelmää, juttelua tai jaarittelua. Diskurssi-käsite kuvaa yhteiskunnassa vallitsevia puhumisen ja kirjoittamisen käytäntöjä, jotka määrittävät ja rajaavat, mitä eri aiheista voidaan sanoa ja kenellä on valta sanoa. Diskurssilla tarkoitetaan sitä vuorovaikutuksellista prosessia, jossa merkityksiä tuotetaan. Toisaalta sillä tarkoitetaan tämän prosessin lopputulosta.

ja viestinnälle annettuja merkityksiä, jotka ovat ympäristöviestinnän eri tyyppisten tutkimussuuntauksien taustalla.

1.3.4 Viestintä, kieli ja politiikka

Rydin (1999) katsoo, että diskurssien kautta muovataan todellisuutta muun muassa vaikuttamalla siihen, mitkä asiat nousevat esiin päivänpolitiikassa ja millä tavalla kestävästä kehityksestä keskustellaan. Negatiivisessa mielessä tällainen ”diskurssin hallinta” merkitsee Rydinin mukaan erilaisten painostusryhmien salakähmäistä keskustelun manipulointia retorisin keinoin. Positiivisessa mielessä diskurssin hallinta voidaan nähdä muun muassa keinona helpottaa kiistojen ratkaisua.

Laajemmin tarkasteltuna positiivisen diskurssin hallinnan on nähty tarjoavan mahdollisuuden muuttaa perinpohjaisesti koko poliittista keskustelukulttuuria. Amitai Etzioni (1988; 1997) on tarkastellut yhteisen hyvän ja yksilön hyvän suhdetta, jotka toisaalta tukevat toisiaan mutta ovat toisinaan ristiriidassa keskenään. Etzioni painottaa normien ja arvojen merkitystä sekä sitä, kuinka tulkitsemme erilaisia tilanteita ja moraalien roolia keskustelussa. Etzioni näkee mahdollisuuden kulttuuriseen muutokseen, jossa yhteisön arvojen muutoksen seurauksena myös valtiollisen toiminta muuttuu. Yhteiskunnallisen vuoropuhelun kautta on mahdollista löytää uusi moraalinen sitoutuminen kestävään kehitykseen ja siten myös aikaansaada tarvittavat lainsäädännölliset toimet kestävyden takaamiseksi.

Myös Healey (1997) on kehittänyt samantyyppisiä ideoita siitä, miten konsensus voidaan rakentaa keskustelun avulla. Rydin kritisoi Etzionin ja Healeyn edustamaa lähestymistapaa liiallisista yksinkertaistuksista ja naiiviudesta. Rydin muistuttaa, että on otettava huomioon myös kielen käyttöön liittyvät valtataistelut ja yleiset kollektiivisen toiminnan ongelmat sekä valtaapitävien haluttomuus tai kyvyttömyys muuttaa asiantiloja.

Tarkoittaako tämä kritiikki sitä, että kielen, keskustelun ja diskurssien merkitys on epäoleellinen kestävässä kehityksen politiikalle? Rydin (1997) on jyrkästi sitä mieltä, että ei tarkoita. Yhteiskunnallinen päätöksenteko on aina kommunikatiivinen prosessi, ”jatkuva diskursiivinen taistelu”, jossa kielellä on oleellinen merkitys. Poliitiikan analysointi on siten aina argumentoinnin, kielen ja diskurssin tutkimusta.

Rydin (1997) on analysoinut kestävässä kehitystä käsittelevän keskustelun ja poliittisen päätöksenteon prosessien suhdetta ja esittää luokittelun, jossa on neljä eri kategoriaa (kuvio 1). Luokittelu perustuu kahteen erotteluun, jotka koskevat kielen merkitystä poliittisen päätöksenteon prosessissa.

Ensimmäinen erottelu koskee kielen ja viestinnän prosessien näkemistä joko omana erillisenä alueenaan tai osana päätöksentekoprosessia. Kun kieltä ja kommunikaatiota pidetään erillisinä päätöksenteosta, se oletetaan poliittisista käytännöistä riippumattomaksi. Viestintä nähdään tällöin erillisenä, poliittisen päätöksentekoprosessin jälkeisenä ilmiönä, jolla ei ole vaikutusta päätöksenteon sisältöön. Kun taas viestintä nähdään osana päätöksentekoprosessia, tunnustetaan, että politiikka on luonnostaan kommunikatiivista ja päätöksenteko on riippuvaista käytettävistä kielellisistä ilmaisuista ja rakenteista.

Toinen erottelu perustuu kielen näkemiseen passiivisena tai aktiivisena. Passiivisen kielen katsotaan olevan vain työkalu, jonka avulla poliittiset toimijat ilmaisevat itseään. Aktiivinen näkökulma kieleen painottaa kielellisten rakenteiden ja rajoitteiden merkitystä viestinnän käytäntöihin. Toimijoiden ja heidän välisten suhteiden nähdään rakentuvan nimenomaan kielen kautta. Kielen aktiivisen roolin tunnustaminen on osa sosiaalisen konstruktionismin lähestymistapaa.

VIESTINNÄN SUHDE PÄÄTÖKSENTEKOPROSESSIIN		
KIELEN ROOLI	Erillinen	Yhtenäinen
Passiivinen	(1) Oikeuttava markkinointi	(2) Avoin/läpinäkyvä viestintä
Aktiivinen	(3) Ideologisten erojen luominen	(4) Diskursiivinen päätöksentekoprosessi

Kuvio 1. Kielen ja päätöksenteon suhde (Lähde: soveltaen Rydin 1997).

Kuviossa 1 esitetystä jaottelusta syntyy nelikenttä, jonka avulla voidaan jäsentää ympäristöviestinnän monimuotoista kenttää:

1. Kieli nähdään sekä passiivisena että erillisenä poliittisesta päätöksenteosta. Viestinnän tehtävänä on markkinoida politiikassa tuotettuja päätöksiä, ja siten hankkia niille oikeutus. Poliittisten päätösten katsotaan syntyneen yhteiskunnan kommunikatiivisten rakenteiden ulkopuolella. Koska käsitys kielestä on passiivinen, päätösten oikeuttaminen markkinoinnin kautta nähdään ongelmattomana: tarvitsee vain valita oikeat sanat ja syöttää tieto kansalaisille.
2. Kielelle annettu merkitys on passiivinen, mutta sen katsotaan kuitenkin olevan erottamaton osa päätöksentekoprosessia. Kielen katsotaan olevan väline mielipiteiden ja asenteiden ilmaisemiseen poliittisten päämäärien saavuttamiseksi. Kielen diskursiivisten mallien rajoituksia ei tunnisteta vaan kielen katsotaan voivan läpinäkyvästi välittää käyttäjiensä näkemyksiä.
3. Kielelle annetaan aktiivinen merkitys. Kielen katsotaan tuottavan ideologioita ja yhteiskunnallista todellisuutta sekä muokkaavan tapaa, jolla politiikan tulokset ymmärretään ja tulkitaan. Kielen ei kuitenkaan katsota suoranaisesti vaikuttavan päätöksentekoprosessiin. Sen sijaan poliittisessa päätöksentekoprosessissa tuotettuja "tekstejä" tarkastellaan osana laajempaa yhteiskunnallisten tekstien kirjoa.

4. Kieli on erottamaton osa kulttuuria ja siten se muokkaa aktiivisesti poliittisen päätöksenteon sisältöä diskursiivisten käytäntöjen kautta. Näkemykseen sisältyy diskurssien analysoinnin kiinnostavuus ja mahdollisuus tietoisesti vaikuttaa poliittiseen prosessiin diskursiivisia käytäntöjä muokkaamalla. Kieli ja kielelliset rakenteet syntyvät ja ovat muokattavissa eri toimijoiden välisessä vuorovaikutuksessa. Kielen avulla on mahdollista muuttaa tulkintoja siitä, mikä on kiinnostavaa ja tärkeää; kieli voi määritellä poliittisen päätöksenteon kohteen ja edistää tiettyjä asiakokonaisuuksia; kieli voi muokata toimijoiden välistä viestintää ja vahvistaa toimijoiden välisiä yhtäläisyyksiä tai eroja.

Kielen ja politiikan yhdistävä, typologian neljäs lähestymistapa tarjoaa lähtökohdan sille, miten kestävästä kehityksestä voisi ja tulisi keskustella. Rydinin (1999) mukaan keskustelua kestävästä kehityksestä hallitsee kaksi yhteisesti tunnustettua piirrettä. Ensinnäkin, tavallisesti kestävä kehityksen käsitteeseen liittyvää epämääräisyyttä ja monimerkityksisyyttä pidetään ongelmallisena, koska niiden seurauksena jokainen voi hyväksi käyttää termiä oman etunsa mukaisesti.

Toiseksi, kestävä kehitys poliittisena päämääränä sisältää aina jonkin asenteisia konflikteja, jotka ilmenevät esimerkiksi ekologisen ja taloudellisen ulottuvuuden perustavanlaatuisina vas-

takkainasetteluina. Sen sijaan, että ohitettaisiin erimielisyydet, Rydin pitää välttämättömänä konfliktien tarkempaa puntarointia. Kestävän kehityksen termiin ja konflikteihin liittyvä ongelmallisuus tarjoaa oivan mahdollisuuden määritellä erilaisia visioita kestävästä kehityksestä ja keskustella niiden perusteluista ja mielekkyydestä.

Kestävän kehityksen erilaiset tulokset tulee muotoilla konkreettisiksi näkemyksiksi mahdollisesta kehityksen suunnasta. Erilaisten visioiden puna-roinnin myötä joku vaihtoehto jää elämään ja tulee ikään kuin intellektuaalisen luonnonvalinnan voittajaksi. Tällä tavalla kieltä ja kommunikaatiota voidaan tietoisesti hyödyntää politiikan suuntaamisessa. Jos erilaisiin vaihtoehtoihin ja näkemyksiin paneutuminen

jää tapahtumatta on vaarana, että kestävä kehityksen käsitteen sisältö muuttuu entistään epämääräisemmäksi ja lopulta vesittyy 'yhteisen hyvän' (public interest) kaltaiseksi mitään sanomattomaksi ilmaisuksi.

Rydinin typologian anti tämän selvityksen tarkasteluille on valaista eroja siinä, miten erilaiset tutkimussuuntaukset suhtautuvat kieleen ja diskursseihin. Toisessa ääripäässä ovat tutkimukset, jotka sivuuttavat kielen kulttuurisen ja poliittisen luonteen täysin ja kiinnittävät huomion vallitsevien kielellisten käytäntöjen hyödyntämiseen. Konstruktivismista lähtevässä ääripäässä taas ovat tutkimukset, joissa kielellisten rakenteiden analyysi nähdään välttämättömänä ilmiöiden ymmärtämiseksi.

Ympäristöasiat julkisuudessa

2

Tässä luvussa tarkastelemme ympäristöviestintää laajalle yleisölle suunnatun joukkoviestinnän kautta. Joukkoviestinnässä pyritään välittämään samanaikaisesti samansisältöisiä viestejä suurelle ja viestijästä ajallisesti ja paikallisesti erillään olevalle yleisölle. Joukkotiedotusvälineiden avulla tapahtuvalla viestinnällä on keskeinen asema ympäristönsuojelussa, niin ongelmien esiin nostajana, ongelmista vaikenijana kuin ongelmien ratkaisun välineenäkin.

Joukkoviestintä määrittää osaltaan sitä, millaiseksi ilmiöksi ympäristökysymys rakentuu yhteiskunnassa. Ympäristötutkimuksen tulokset välittyvät kansalaisten ja päätöksentekijöiden ulottuville merkittävältä osin julkisuuden kautta (ks. Väliverronen 1994; Anderson 1997). Tämän takia selvityksen taustaksi on perusteltua tarkastella ympäristöjulkisuuden kehityksen yleisiä piirteitä. Samalla hahmotamme yleiskuvaa ympäristöviestinnän tutkimuksen historiallisesta kehityksestä joukkoviestinnän osalta.

Joukkotiedotusvälineisiin eli mediaan⁷ kuuluu monia eri tyyppisiä välineitä. Mukaan voidaan lukea niin sanomalehdet, kirjat, elokuvat ja televisio kuin ryhmätekstiviestit ja julkiset puheetkin. Historiallisesti tarkastellen joukkoviestinnän merkitys näyttää lisääntyvän. Viime vuosisadan aikana erityisesti Pohjoismaissa vankan institutionaalisen aseman saavuttaneet sanomalehdet ovat saaneet rinnalleen ensin radion ja sittemmin television. Viime vuosikymmenen aikana esiin nousut Internet-tietoverkko on myös suurelta osin joukkoviestintää.

Joukkoviestimet sekä välittävät että jäsentävät tietoa. Välitetyt viestit sisältä-

vät ja tarjoavat vastaanottajalleen aina jonkin tulkinnan ja jäsenyyksen ympäröivästä maailmasta. Joukkotiedotus kehystää välittämänsä sanomat eli antaa vastaanottajille vihjeitä siitä, miten sanomia tulisi tulkita. Nämä kehykset voivat olla tiedostettuja tai tiedostamattomia viestin lähettäjälle ja vastaanottajalle. Viestien esitystavan ja sisällön lisäksi viestien tulkintaa ohjaavat vastaanottajan ennakoasenteet ja aiemmat tiedot.

Julkisuudessa näkyvää ympäristöuutisointia määrittävät samat seikat kuin muutakin uutisointia. Alison Andersonin (1997, 121-123) mukaan ympäristöasioista kertovalle uutisoinnille eli ympäristöjulkisuudelle voidaan löytää kolme erityisen tärkeää taustatekijää. Ensinnäkin suuri osa ympäristöjulkisuudesta on tapahtumakeskeistä. Toiseksi ympäristöjulkisuus sisältää usein vahvan visuaalisen elementin. Kolmanneksi uutistuotanto, varsinkin televisiossa, toimii pitkälti 24 tunnin uutisrytmin mukaisesti.

Ne ympäristömuutokset, jotka täyttävät ajankohtaisuuden, odottamattomuuden ja kiinnostavuuden uutiskriteerit, pääsevät muita helpommin julkisuuteen. Julkisuusarvoltaan hyvälle ympäristöjutulle voidaan listata monia muitakin, osin keskenään ristiriitaisia ominaisuuksia (Anderson 1997, 147-159; EEA 1999, 20-24; Hannigan 1995, 53-54, 69-70; Jarlbro 2001, 16-17)

- *Uutuus, silmiinpistävyys ja konkreettisuus.* Ongelma nousee joidenkin erityispiirteidensä ansiosta esiin monien muiden samankaltaisten ongelmien joukosta. Esimerkiksi veden pintakerrokseen kerääntyvä

⁷ Termi media juontuu latinan sanasta medium, joka tarkoittaa ilmaisen tapaa ja sosiaalista yhteyttä, jossa ilmaisu on tuotettu ja välitetty. Medium-sanan monikkomuoto media on vakiintunut kuvaamaan joukkoviestimiä. Sanaa media käytetään myös tarkoittaessa yksittäistä joukkoviestintävälinettä. Kieliopillisesti virheellistä monikon monikkomuotoa mediat käytetään yleisesti, kun halutaan viitata moniin eri joukkoviestimiin.

sinilevämatto on helppo hahmottaa. Uutisen tai siihen liittyvien toimenpiteiden on liityttävä nykyisyyteen tai tarpeeksi läheiseen menneisyyteen tai tulevaisuuteen. Konkreettisia tuloksia pitäisi olla esitettäväksi tässä ja nyt, ei vuosikymmenten kuluessa.

- *Negatiivisuus.* Uutisointi kertoo usein negatiivisista tapahtumista. Ympäristöuutisoinnissa paljon huomiota saaneita negatiivisia tapahtumia ovat esimerkiksi öljytankkereiden haverit ja kemikaali-onnettomuudet, joihin liittyy terveysriskejä.
- *Tuttuus ja omakohtaisuus.* Ympäristöuutisen on oltava kulttuurinen käsite, joka voidaan ymmärtää ja merkityksellistää olemassa olevien odotusten, arvojen ja käsitteiden kanssa. Suomessa tällaista kulttuurista resonanssia synnyttää erityisesti monien suomalaisten melko läheinen suhde luontoon. Vaikka valtaosa suomalaisista elää kaupunkimaisissa oloissa, omakohtainen kosketus luontoon on säilynyt varsinkin kesämökkien välityksellä. Esimerkiksi Marja Järvelän ja Markku Wileniuksen (1996, 125) haastattelututkimuksen mukaan suomalaiset ympäristövaikuttajat havaitsivat omakohtaisesti muutoksia ympäristön tilassa nimenomaan kesämökkiläisinä.
- *Konfliktit.* Eri tyyppiset yhteiskunnalliset ristiriidat ovat ympäristöuutisoinnin vakioaiheita. Eri osapuolten väliset vastakkainasettelut luovat kiinnostavana pidettyä jännitettä konkreettisella ja helposti ilmaistavalla tavalla. Erimielisyydet voivat korostua uutisoinnissa silloinkin, kun ne todellisuudessa ovat vähäisiä. Ristiriidoista uutisoitaessa korostuu ilmiöiden henkilöiminen, eli abstraktien ongelmien konkretisoiminen liittämällä ne tiettyyn henkilöön tai henkilön edustamaan instituutioon.
- *Tieto ja epävarmuus.* Uutisesta tulee olla saatavilla riittävästi ja riittävän helposti taustatietoja, mutta se ei

saa olla silti loppuun kaluttu. Siihen pitäisi sisältyä myös epävarmuutta, vaaroja ja riskejä; onko juuri tämä sinileväesiintymä myrkyllinen vai ei? Mahdollisuus vaikiintuneiden lähteiden, erityisesti virallisten lähteiden, käyttöön on oleellista.

- *Rajattavuus ja laajuus.* Kun uutinen on määritelty riittävän yleiseksi, esimerkiksi suurta ihmisjoukkoa, pitkää ajanjaksoa tai laajaa maantieteellistä aluetta koskevaksi, se saa helposti julkisuutta. Laajoja ongelmia on kuitenkin vaikea kokea omakohtaisina ja läheisinä, ellei niihin voida liittää paikallisia ilmiöitä. Spekulaatiot ilmastonmuutoksen vaikutuksista säätilaan ovat hyvä esimerkki tästä.
- *Ennakkotapausmaisuus.* Mitä enemmän uutinen on ennakkotapauksen luonteinen, laajempaan yhteyteen yleistettävissä oleva, sitä helpommin se pääsee esiin. Esimerkiksi epäily laajasti käytetyn kemikaalin haitoista hormonitoiminnolle voidaan yleistää koskemaan myös muita kemikaaleja ja muita haittoja, kuten allergioita.

Nämä uutiskriteerit ovat olleet keskeisiä siinä, millainen kuva ympäristönkysymyksistä muotoutuu yhteiskunnassa. Voidaankin sanoa, että toimittajat eivät ole ensisijassa kiinnostuneita ympäristökysymyksistä vaan uutisista. *Uutiskriteerit määrittävät paitsi sitä, mitkä kysymykset pääsevät näkyville ja keskusteluun, myös sitä, millä tavalla ympäristöstä keskustellaan.* Toisin sanoen ne vaikuttavat sekä päiväjärjestyksen muotoutumiseen että diskurssien kehittymiseen.

2.1 Ympäristöasioiden esiinnousu

Ympäristönsuojelun on usein katsottu murtautuneen esiin 1960-luvulla, jolloin läntisissä teollisuusmaissa tapahtui niin sanottu ympäristöherätys. Tälle herätykselle on hahmotettu monia eri syitä, kuten yhteiskunnallisten liikkeiden esiin-

nousu, ympäristön laadun yhä näkyvämpi heikkeneminen ja yksittäisten tutkijoiden esiin nostamat havainnot ja tutkimustulokset. Myös joukkoviestinnän voimakas kehittyminen, varsinkin television yleistymisen, edesauttoi ympäristöasioiden laajaa esiinnousua (esim. Haila 2001a; Hakala & Välimäki 2003; Kroll 2001).

Ympäristöherätyksen alkuvaiheessa uutisoitiin yksittäisten tutkijoiden esiin nostamista kysymyksistä, konkreettisista saasteongelmista ja uhkaavaa ekokatastrofia koskevasta huolesta. Monien teollisuusmaiden viestimissä ympäristöuutiset nousivat voimallisesti esiin 1960-luvun loppupuolella, muutamaa vuotta ympäristöliikkeiden aktiivisuuden lisääntymisen jälkeen (Suhonen 1994; Hansen 1993).

Ympäristöuutisoinnin dynamiikka

Ympäristöherätys voidaan nähdä myös osana laajempaa yhteiskunnallista kuohuntaa. Yleinen yhteiskunnallinen ilmapääri 1960-luvulla suosi yhteiskunnallisia liikkeitä, kuten ympäristöliikettä, rauhanliikettä ja tasa-arvon puolestapuhujia. Suomessa ympäristöliikkeen näkyvin käännekohta oli vuonna 1979, kun joukko ympäristöaktivisteja yritti estää Forssan lähellä sijaitsevan lintulajistoltaan rikkaan Kojjärven kuivatuksen (ks. Heimonen & Kaaro 1999). Aktivismiin saama runsas julkinen huomio edisti vihreän liikkeen syntyä ja vakiintumista sittemmin poliittiseksi puolueeksi.

Ympäristöaktivismiin suhde julkisuuteen on vastavuoroinen, sillä ympäristön tilan heikentymistä koskevat uutiset rakensivat osaltaan perustaa ympäristöliikkeen viriämiselle ja lisäsivät kansalaisten kiinnostusta omakohtaiseen osallistumiseen ja ympäristöliikkeiden toiminnan tukemiseen.

Ympäristöliike on myös välittänyt ympäristötutkimuksen tuottamia tuloksia julkisuuteen. Nykyisin monet ympäristöjärjestöt esiintyvät itsekin tutkimustiedon tuottajina. Suomessa ympäristöliikkeiden näkyvyys on ollut melko vä-

häinen ja viranomaisten asema ympäristötiedon lähteenä on ollut vahva muihin läntisiin teollisuusmaihin verrattuna. Ympäristöhallinto ja tutkimus ovat keskeisimmät lähteet uutisoinnissa (esim. Suhonen 1994, 111). Näiden vankkaa asemaa osoittaa esimerkiksi se, että pelkätään Suomen ympäristökeskus tuotti vuoden 2003 aikana vajaat sata lehdistötiedotetta, joiden läpäisyaste⁸ sanomalehdissä oli noin 90 prosenttia.

Ympäristöuutisoinnin kasvuvaihetta luonnehtivat toisiaan vahvistavat erityyppiset kehityskulut. Ympäristöliikkeen nousu, ympäristötutkimuksen lisääntyminen ja ympäristöhallinnon vakiintuminen ovat olleet keskeisimpiä ympäristöuutisoinnin kehitykseen vaikuttaneita seikkoja. Myös jotkut ympäristön ekologisen tilan muutokset näkyvät uutisoinnin kehityksessä, mutta eivät suoraviivaisesti.

Ympäristöuutisoinnin syklisyys

Ympäristöuutisoinnin määrän kehitys on vaihdellut maittain, mutta yhteistä on ollut syklimäinen uutisoinnin kasvu. Esimerkiksi entisessä Länsi-Saksassa uutisoinnin ensimmäinen huippu oli hieman myöhemmin kuin Yhdysvalloissa ja Kanadassa. Toinen huippu saavutettiin Länsi-Saksassa jo 1970-luvun puolivälissä. Joissakin muissa maissa ympäristöaiheiden esiintyminen medioissa lisääntyi vasta 1980-luvun alkupuolella. (Suhonen 1994, 69-79).

Myös Suomessa ympäristöjulkisuus on lisääntynyt nousujen ja niitä vähäisempien laskujen sykleissä. Helsingin Sanomista kerätyn aineiston perusteella ensimmäinen merkittävä huippu ympäristökirjoitusten määrässä saavutettiin Tukholmassa järjestetyn ensimmäisen suuren kansainvälisen ympäristökokouksen aikaan vuonna 1972. Tämän jälkeen ympäristökirjoittelun määrä väheni. Seuraava huippukohta oli 1970-luvun lopussa, jolloin kiisteltiin muun muassa edellä mainitusta Kojjärven suojelusta. (Suhonen 1994.)

⁸ Tiedotteeseen perustuva uutinen julkaistu ainakin yhdessä sanomalehdessä.

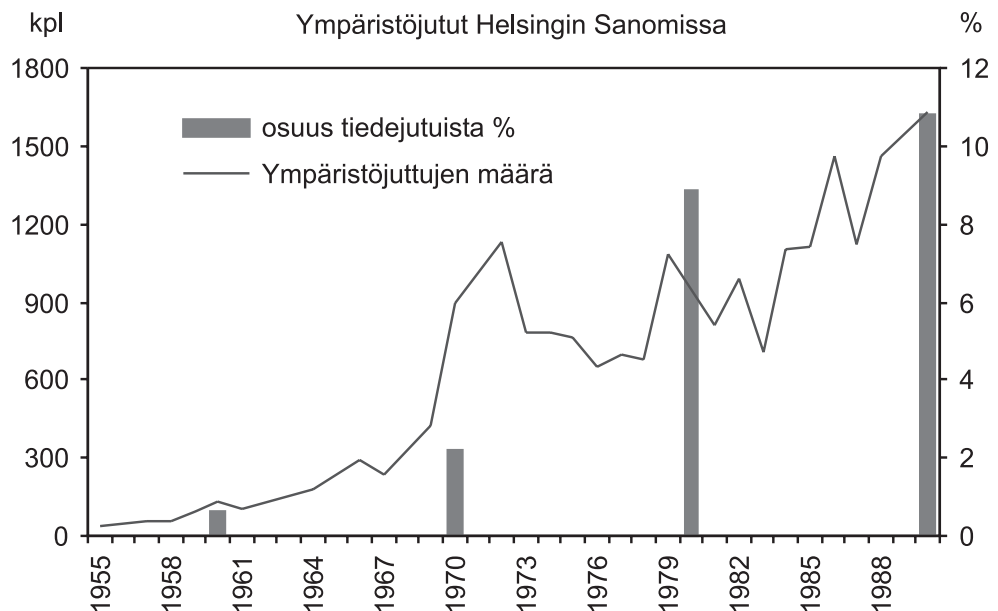
Vuonna 1986 ympäristöjuttujen määrää lisäsi Tšernobylin ydinvoimala-onnettomuus. Onnettomuuden käsitteilyä tiedotusvälineissä myös tutkittiin melko runsaasti sekä Suomessa (esim. Kytömäki ym. 1987; Timonen 1987) että ulkomailla (esim. Patterson & Wilkins 1988; Friedman ym. 1987). Viestinnän tutkijoita kiinnosti erityisesti se, miten onnettomuuteen liittyviä riskejä käsiteltiin uutisoinnissa.

Helsingin Sanomissa ympäristökirjoitusten määrä lisääntyi sekä absoluuttisesti että suhteellisesti mitaten ainakin 1990-luvulle asti, vaikkakin vuosittainen vaihtelu on ollut suurta (kuvio 2). Juttujen pituus kasvoi, otsikointi muuttui näkyvämmäksi ja osuus kaikesta toimituksellisesta aineistosta kasvoi (Suhonen 1994, 87).

Ympäristöuutisoinnin aseman vahvistumista osoittaa myös se, että niiden osuus tiedettä käsittelevästä uutisoinnista on kasvanut. Erkki Kauhasen (1997) tekemä tiedeuutisoinnin tarkas-

telu alkaa vuodesta 1920 ja jatkuu kymmenvuosittain vuoteen 1990 asti. Ympäristöjutut tulivat mukaan vuonna 1960 ja vuonna 1990 niiden osuus kaikkien tiedejuttujen määrästä oli yli 10 prosenttia. Muihin tieteenaloihin verrattuna ympäristöä käsitteleviä juttuja oli selkeästi eniten, kun säätä käsittelevää materiaalia ei oteta lukuun.

Onnettomuudet, kansainväliset kokoukset ja paikalliset ympäristökiistat lisäävät hetkittäistä kiinnostusta yksittäisiin aiheisiin. Tapahtumien äkillisyys ja hetkittäisyys selittävät uutisoinnin syklisyyttä kuitenkin vain osittain. Ympäristöuutisoinnin määrän vaihtelun syitä on hahmotettu usein huomiopsykliteorian avulla (esim. Bengston ym. 2001). Alun perin Anthony Downsin (1972) esittämässä teoriassa yksittäisten ympäristöaiheiden oletetaan esiintyvän valtaosin joukkoviestimien ja yleisön väliseen vuorovaikutukseen perustuvan viisivaiheisen syklin mukaisesti:

Kuvio 2. Ympäristökirjoittelu Helsingin Sanomissa kuvaa Suomen ympäristöjulkisuuden kehitystä yleisemminkin, sillä kansainvälisesti vertaillen Helsingin Sanomien asema on maamme lehdistön kentässä voimakas. Sanomalehdistön asema viestinnässä on taas Suomessa vahvempi kuin useimmissa muissa teollisuusmaissa. Kuviossa esitetty juttujen määrä ja osuus ovat peräisin eri tutkimuksista, joissa on käytetty osin eri määritelmiä ympäristöjutulle. (Lähteet: Kauhanen 1997 54; Suhonen 1994, 95.)

1. Asiantuntijat ovat havainneet ongelman, mutta sitä ei juurikaan käsitellä mediassa. Ajallisesti tämä vaihe voi olla hyvinkin pitkä.
2. Ongelma pääsee jonkin konkreettisen tapahtuman myötä julkisuuteen. Sen käsittely julkisuudessa lisääntyy nopeasti.
3. Aiheen laaja julkinen käsittely viestimissä jatkuu. Ongelman ratkaisun vaikeus käy ilmi.
4. Ympäristöongelman käsittely julkisuudessa vähenee.
5. Ympäristöongelman käsittely hiipuu, mutta sen keskimääräinen esiintyminen vakiintuu kuitenkin ennen sykliä vallinnutta tasoa korkeammalle.

Ympäristöjulkisuuden sykli perustuu sille, että ympäristöongelmat kiinnostavat tiedotusvälineitä niin kauan, kuin niistä saadaan sellaisia dramaattisia uutisia, joiden voidaan olettaa kiinnostavan yleisöä. Kun aiheesta tulee liian tuttu tai vaikkapa liian ahdistava, huomio kiinnitetään johonkin toiseen aiheeseen. Huomiosykli-teoriolla voidaan ainakin osittain selittää esimerkiksi Helsingin Sanomien ympäristökirjoittelun vuosittaisia heilahtelua (Suhonen 1994, 88).

Sykliteoriaa on kritisoitu muun muassa siitä, ettei se huomio riittävästi eri ympäristökysymysten erilaatuisia luonteita eikä intressiryhmien, erityisesti lähteiden asemaa julkisuuden rakentumisessa. Teoriaa on väitetty liian suppeaksi ja sen on sanottu korostavan liikaa viestimen ja yleisön suhdetta. Lisäksi teoria jättää huomiotta mahdollisen teemojen toisiaan vahvistavuuden painottaessaan eri uutisaiheiden välistä kilpailua. (Anderson 1997, 31-32; Väliiveronen 1996, 52-53.)

Sykliteoria tuo kuitenkin esiin sen, että ympäristökirjoitusten määrän kasvut ja laantumiset eivät johdu ensisijassa ympäristön tilan heikkenemisestä tai parantumisesta, vaan pikemminkin intressiryhmien, yleisön ja julkisuuden suhteista. Ympäristöjuttujen määrän lisääntymisen esimerkiksi Helsingin Sa-

nomissa on päätelty kertovan ennen muuta ongelmia koskevan tietoisuuden, ei niinkään ympäristön tilan muuttumisesta (Suhonen 1994, 96).

2.2 Ympäristöjulkisuus 1990-luvulta nykypäivään

Pertti Suhonen (1994, 96) pitää jo 1980-lukua kypsän ympäristökeskustelun ajanjaksona. Suhosen mukaan tätä osoittaa se, että tuolloin journalismin lähdekeskeisyys oli vähentynyt ja yksittäisten ongelmien määrittelystä oli siirrytty yleisemmän tason tarkasteluihin. Helsingin Sanomien ympäristöjutuissa tämä näkyi siten, että 1980-luvun aikana ympäristöä yleensä käsittelevien ympäristöjuttujen osuus lisääntyi noin kolmannekseen kaikista ympäristöjutuista. Vastaavasti Allan Mazurin (1998) mukaan maailmanlaajuisessa ympäristöuutisoinnissa siirryttiin 1990-luvulla ongelmien abstraktista määrittelystä toimintaa ja ongelmien haltuunottoa koskeviin määrittelyihin.

Esimerkiksi suuret ympäristökatastrofit voivat hetkellisesti lisätä yksittäisten ympäristökysymysten saaman julkisuuden määrää. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että poikkeukselliset tapahtumat eivät enää nosta ympäristökirjoittelun määrää kovinkaan paljoa pitkällä aikavälillä. Pahoihin ympäristöonnettomuuksiin, suuriin ympäristökokouksiin ja uusiin tutkimustuloksiin on ehkä josain määrin turruttu ja ympäristökysymysten poikkeuksellisuus on ainakin osittain normalisoitunut. Ympäristökysymysten uutuudenviehätys onkin osin haihtunut ja ympäristöuutisoinnista on tullut viestinnän arkipäivää: ympäristöongelmat ovat paljolti tuttuja ja rutiinimaisia aiheita.

Ympäristöaiheen vakiintumisesta osaksi suomalaista journalismia kertoo myös se, että vuonna 1991 perustettiin ympäristötoimittajien yhdistys⁹ ympäristökysymyksistä kiinnostuneiden toimittajien yhdyssiteeksi. Nykyään Suomessakin on ympäristökysymyksiin eri-

⁹ Ks. <http://www.ymparistotoimittajat.fi/>

koistuneita toimittajia, useita ympäristöalan erikoislehtiä, ja TV:ssä ja radiossa on ympäristöasioihin keskittyneitä ohjelmia ja sanomalehdissä ympäristösivuja.

Ympäristöuutisoinnin luonteen ja laadun kehittymiseen vaikuttavat tiedotusvälineiden toimintatapojen ja alan instituutioiden muuttuminen sekä toimittajien ammattitaidon parantuminen. Ympäristöuutisoinnin alkuvaiheessa toimittajat lähinnä kirjasivat ylös ja esittelivät asiantuntijoiden näkökantoja, nykyisin toimittajat toimivat yhä useammin itse asiantuntijoina (Jarlbro 2001; Kunelius 1994).

Uutisoinnin määrällinen kehitys

Kattavia tietoja ympäristöuutisoinnin määrästä viime vuosilta ei ole, mutta luultavasti ainakin nopein kasvu on takana päin sekä Suomessa että muissa länsimaissa. Kiinnostuksen laantumista voivat osoittaa esimerkiksi Yleisradion TV2-verkon "Ympäristöuutisten" lopettaminen sekä Helsingin Sanomien viikoittaisen "Tiede & Ympäristö" -sivujen muuttuminen "Tiede" -sivuiksi syyskuussa 2001 ja "Tiede & Luonto" -sivuiksi 30.9.2003.

Kiinnostuksen hiipumisen ohella kyse voi olla ympäristöaiheiden integroitumisesta osaksi muita aiheita. Varsinaisten ympäristöjuttujen ja -ohjelmien lisäksi ympäristöaiheita käsitellään myös osana muuta tiedonvälitystä. Lehtien talous-sivuilla kerrotaan yritysten ympäristöinvestoinneista ja valtion ympäristöveroista, liikennesivuilla puntaroidaan autojen hiilidioksidipäästöjä ja mainoksissakin näkyy ympäristövaihtamisia.

1990-luvun aikana ympäristökysymysten käsittely muiden aiheiden sivujuonteena todennäköisesti lisääntyi. Tästä voi kieliiä esimerkiksi se, että sanomalehti Karjalaisen uutisoinnissa "ympäristöystävällinen" ja muut ympäristöön viittaavat yhdyssanat yleistyivät selkeästi vuosien 1992 ja 1996 välillä (ks. Palander 2002). Ympäristökysymykset

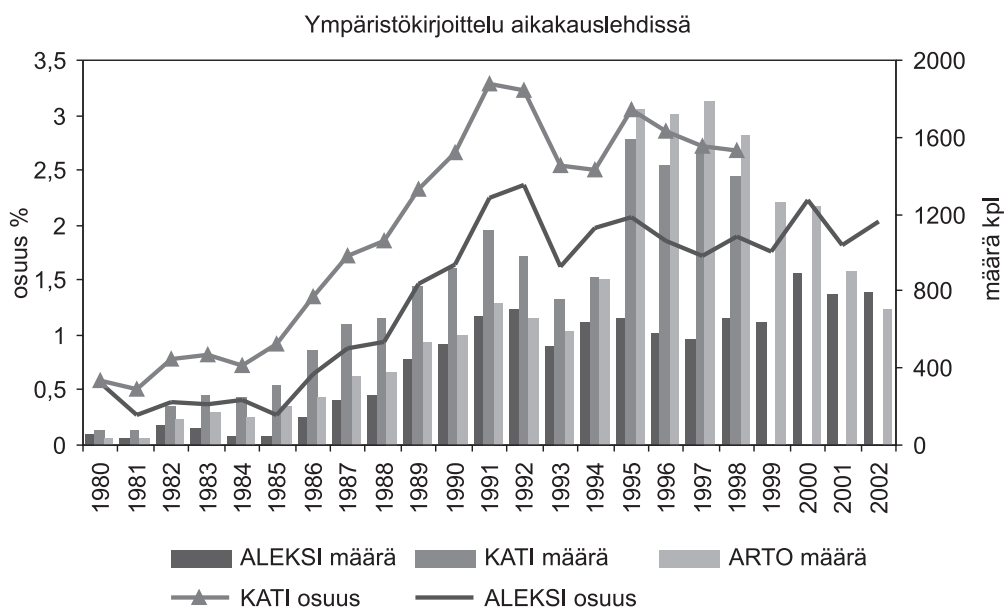
liittyvät miltei kaikenlaiseen yhteiskunnalliseen toimintaan ja myös mediassa ne voidaan ottaa huomioon yhtenä näkökulmana – jos vain palstatila tai lähetysaika sen sallivat.

Kaiken kaikkiaan ympäristöuutisoinnin määrä on vähäinen verrattuna esimerkiksi talous- tai urheilu-uutisointiin. Ympäristöuutisointia voikin verrata tiettyihin erityisaiheisiin, kuten terveysuutisointiin. Määrälliset arviot ovat epävarmoja, mutta suomalaisissa aikakauslehdissä ympäristöaiheisten juttujen määrä näyttää vakiintuneen alle kolmeen prosenttiin juttujen kokonaismäärästä (kuvio 3). Osuus ei liene merkittävästi suurempi myöskään sanomalehdissä, TV:ssä tai radiossa. Ympäristöaiheisia sivuja ei myöskään löydy suosituimpien internetsivustojen joukossa.¹⁰

Myös ulkomaita koskevissa tutkimuksissa on saatu viitteitä ympäristöasioiden entistä vähäisemmästä käsittelystä tiedotusvälineissä (esim. McComas ym. 2001; Djerf Pierre 1996). Osin hiipuminen johtuu siitä, että mielenkiinto moniin suuriin, paljon esillä olleisiin aiheisiin on vähitellen laimentunut, kuten julkisuussykliteorian perusteella voidaan olettaa. Esimerkiksi luonnon monimuotoisuuden, otsonikadon ja kasvihuoneilmaston käsittely The Timesissä ja The New York Timesissä kääntyi laskusuuntaan 1990-luvulla (Väliveronnen 1998a; Mazur 1998).

Yhdysvaltalaisen sanomalehtien ekosysteemien hoitoa koskenutta uutisointia selvittäneessä laajassa tutkimuksessa havaittiin uutisoinnin vähentyneen 1900-luvun loppupuolella (Bengston ym. 2001). Vastaavasti Yhdysvaltojen kansallisia TV-lähetyksiä tarkastelleessa tutkimuksessa todettiin, että vuodesta 1991 vuoteen 1997 ulottuvalla jaksolla ympäristöaiheiden käsittely väheni selkeästi parhaan katseluajan (prime time) TV-ohjelmissa. Muissa kuin uutislähetyksissä ympäristöaiheita käsiteltiin noin 1,5 prosentissa otokseen sisällyneistä ohjelmatunneista (Shanahan & McComas 1997).

¹⁰ Suosituimmat suomalaiset internetsivut ovat tiedotusvälineiden sivuja, joilla toki voi olla myös ympäristöaiheita. Ks. esim. Web Traffic Monitor Taloustutkimus Oy:n sivuilla <http://www.toy.fi>.

Kuvio 3. Tiedot aikakauslehdistön ympäristöaiheisesta kirjoittelusta on kerätty ARTO-, KATI- ja ALEKSI-tietokannoista. ARTOon rekisteröidään kattavasti noin tuhannen jatkuvasti ilmestyvän suomalaisen aikakauslehden tiedot. Lisäksi tietokanta sisältää runsaasti myös muuta aineistoa, kuten suomalaisten tutkijoiden kirjoittamia tieteellisiä artikkeleita. Juttujen suhteellista osuutta ei ARTO-tietokannasta voi laskea. Suppeammasta, lähinnä talousalan ja tekniikan lehtiin keskittyvästä ALEKSI-tietokannasta prosentiosuus selviää, samoin kuin laajasta KATI-tietokannasta. KATI-tietokannan päivitys on lopetettu, mutta saatavilla olevat tiedot osoittavat ympäristöjuttujen osuuden olleen samaa luokkaa kuin ALEKSI-tietokannassa. Hakutermeinä on käytetty “ympäristö” –alkuisia asiasanoja sekä UDK 504-luokan termejä.

Yhdysvalloissa TV:n iltauutisten aiheiden käsittelyä seurataan myös Tyndall-raportissa.¹¹ Sen mukaan ympäristöasioita käsiteltiin runsaasti vuonna 1989, jolloin tapahtui Exxon Waldeztankkerin onnettomuus Alaskan lähivesillä. Keskimäärin ympäristöaiheista uutisointiin tuolloin 65 minuuttia kuukaudessa. 1990-luvun aikana ympäristöuutisointi väheni ja oli esimerkiksi vuonna 1996 keskimäärin 15 minuuttia kuukaudessa. Nousuun uutisointi kääntyi vuonna 2001, kun ympäristönsuojeluun varauksellisesti suhtautuvat republikaanit nousivat hallitusvastuuseen. Tällöin syntyi entistä enemmän ristiriitatilanteita, jotka kiinnostivat tiedotusvälineitä. (ks. Hall 2001.)

Tilanne muuttui kuitenkin syyskuun 11. päivän terrori-iskun jälkeen. Tyndall-raportin mukaan ennen terro-

ri-iskua ympäristöuutisia lähetettiin keskimäärin 75 minuuttia kuukaudessa, eniten vuodesta 1987 alkavana tarkastelujaksona. Terrori-iskun jälkeen vuonna 2001 uutisointi vähentyi 5 minuuttiin kuukaudessa, mutta lisääntyi seuraavana vuonna 21 minuuttiin kuukaudessa (Rogers 2002). Ympäristöuutisoinnin määrään vaikuttaa siis voimakkaasti sekä ympäristöasioiden oma kiinnostavuus että muiden uutisaiheiden kiinnostavuus.

Ympäristöuutisoinnin muuttuva asema

Ympäristöuutisoinnin kasvun taittuminen ja mahdollinen vähentyminen voi johtua siitä, että ympäristönsuojelu on saavuttanut osan tavoitteistaan. Suomessa erityisesti pistemäiset päästöt

¹¹ Tyndall-raportti (<http://www.tyndallreport.com/>) tarkastelee CBS, NBC ja ABC-kanavien iltauutislähettyksiä. Ympäristöaiheiksi on laskettu saastumista, myrkyllisiä jätteitä, ilman- ja vedenlaatua, energiakysymyksiä, maankäyttöä ja luonnonsuojelua koskevat uutiset.

ovat vähentyneet ja ympäristön tila on joiltakin osilta parantunut, joten negatiivisia, tiedotusvälineitä kiinnostavia selkeitä uutisia ei enää synny samalla tavalla kuin aiemmin (ks. Hallanaro ym. 2000; Hakala & Välimäki 2003). Ympäristömuutokset ovat toisaalta osoittautuneet yhä vaikeammin hahmotettaviksi, kun ongelmien aiheuttajaksi osoittautuvat lukuisat pienet prosessit yksittäisten suurten päästöjen sijaan.

Lisäksi ympäristökysymyksistä on tullut entistä monialaisempia. Ympäristöongelmiin liittyy ekologisten kysymysten lisäksi taloudellisia, sosiaalisia ja kulttuurisia näkökulmia. Ympäristöpolitiikassa painopiste on siirtymässä kansallisista ja alueellisista kysymyksistä laaja-alaisiin globaaleihin ongelmiin, jotka eivät useinkaan täytä uutiskriteereiden mukaista hyvän uutisen määritelmää.

Myös ympäristöliikkeen luonne on muuttunut. Nykyään ympäristönsuojelu on pikemminkin yhteiskunnallisen protestoinnin taustatekijänä kuin kärkenä (ks. Konttinen ym. 1999). Ympäristökysymykset ovat olleet esimerkiksi kansainvälisen kaupan vapauttamista vastustavien sekä eläinsuojeluun liittyvien protestien taustalla. Ympäristökysymykset kietoutuvat entistä selkeämmin sosiaalisiin ja taloudellisiin kysymyksiin myös yritysten viestinnässä, kun ns. yhteiskuntavastuureportointi on korvaamassa ympäristöraportointia (ks. Good... 2002).

Ympäristönsuojeluun liittyvää konfliktierkkyyttä vähentää se, että yhä useammat kansalaiset pitävät talouskasvua ja ympäristönsuojelua toisinaan tukevinä. Kyselytutkimusten perusteella 59 prosenttia suomalaisista uskoo ympäristönsuojelun lisäävän työllisyyttä ja 37 prosenttia uskoo talouskasvun ja ympäristönsuojelun olevan mahdollisia samanaikaisesti. (Tilastokeskus 2002.)

Ympäristöuutisoinnissa ei nykyään ole havaittavissa vahvaa yksittäistä ja yhtenäistä kertomusta, jonka kautta aihepiiriä voisi lähestyä. Erik Wahlströmin (1994, 241-242) jo 1990-luvun alkupuolella esittämä näkemys ympäristö-

kysymysten harmaantumisesta näyttääkin pitävän paikkansa. Hätkähdyttävien ympäristöönnettomuuksien muiden kirkkaiden täplien takaa erottuu ympäristöjulkisuuden jokapäiväinen harmaan massa.

Yleisölle on syntynyt ympäristöasioita koskeva esiyymmärrys, jonka asettamiin puitteisiin uutisointi ohjautuu. Voidaankin sanoa, että ympäristökysymykset ovat vakiintuneet niin paljon, että lehden lukijalla on suhteellisen selvä ennakkokäsitys siitä, mikä on ympäristöuutinen (Suhonen 1994, 76-77).

Yleisön odotukset eivät aina vastaa tosiasiaa vallitsevia asiantiloja. Esimerkki tästä löytyy yhdysvaltalaisesta tutkimuksesta, jossa tarkasteltiin erään kaupungin suurimpiin vedenkäyttäjiin liittyvää uutisointia. Tutkimuksessa selvisi, että uutisointi oli pääpiirteissään yleisön ennako-odotusten mukaista. Suurimpia vedenkuluttajia koskevan uutisoinnin määrä ja uutisten sisältö sekä esitystapa vastasivat yleisön ennakkokäsityksiä, mutta eivät antaneet samaa yleiskuvaa vedenkulutuksesta kuin kaupungin ilmoittamat luvut (Cockerill 2002). Yksittäisten juttujen sisältö kuitenkin vastasi todellisuutta, mutta uutisointi kokonaisuudessaan antoi vääristyneen kuvan tilanteesta.

Tiedonvälityksen käytäntöjä on muokannut viime vuosina erityisesti kaupallisuuden korostuminen ja uuden tietotekniikan käytön leviäminen. Sähköisten viestintävälineiden muuttuessa yhä tärkeämmiksi on esimerkiksi visuaalisesti esitetyn tiedon merkitys kasvanut ja uutisoinnin aikajänne lyhentynyt.

Monien kriitikoiden mukaan myyvyys on yhä selkeämmin uutisten kriteerinä (Ramonet 2001; Bourdieu 1999). Samalla toimittajilla on yhä vähemmän resursseja hahmottaa yhä monimutkaisempia ilmiöitä. Kriitikoiden mukaan kilpailun paineessa uutiset yhdenmukaistuvat: ei ehkä uskalleta ottaa riskiä uutisoida omaperäisesti aiheista, joista muut eivät uutisoit. Omaperäisen ympäristöuutisoinnin elintilaa supistaa myös se, että ympäristökysymyksiä käsittelevät usein muut kuin niihin erikoistuneet

toimittajat, erityisesti sellaisissa tiedotusvälineissä, joissa ei ole voimavaroja palata erikoisalojen toimittajia.

Ympäristöjulkisuuden yhdenmukaisuutta lisää myös se, että tiedotusvälineet käyttävät lisääntyvässä määrin samaa aineistoa eri yhteyksissä. Saman materiaalin käyttö vaikkapa viestintäkonsernin omistuksessa olevilla TV-kanavilla, Internet-sivuilla ja sanomalehdissä voi säästää kustannuksia.

Allan Mazurin (1998) mukaan yhdysvaltalaisen joukkoviestinten esiin nostamat aihepiirit leviävät muiden maiden tiedotusvälineisiin ja vaikuttavat näin globaaliin ympäristöjulkisuu-

teen. Yhdysvalloissa keskeisiä ongelmien esiintuojia ovat suuret kansalliset viestimet, jotka tuottavat päivittäin suuren uutismäärän. Tämä uutisvirta ohjaa alueellisten ja paikallisten viestinten uutisointia. Sanomalehdistä erityisesti The New York Times on tällainen vaikutusvaltainen organisaatio. Suomessa vastaavalla tavalla määrävissä asemassa olevina toimijoina voidaan pitää esimerkiksi Helsingin Sanomia (Suhonen 1994, 70-72) sekä valtakunnallisia TV-kanavia. Myös Suomen Tietotoimiston välittämällä materiaalilla ja uutislistoilla on suuri merkitys sille, mitä asioita suomalaisessa julkisuudessa esitetään.

3

Ympäristöviestinnän tutkimuksen monet kasvot

Ympäristöviestinnän tutkimuksen tilanne vaikuttaa kaiken kaikkiaan samankaltaiselta kuin monien muidenkin yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen alojen (ks. Viinikainen 1997); tutkimus on hajanaista ja toimii suhteellisen harvojen tutkijoiden varassa, pitkälti projektirahoituksen turvin. Vahvaa ympäristöviestinnän tutkimuksen perinnettä ei Suomeen ole muotoutunut, mutta tutkimukseen on kiinnostusta monella eri taholla.

Myös kansainvälisesti ympäristöviestintään liittyvän tutkimuksen on todettu olevan hajanaista (Pleasant ym. 2002). Opetuksen ja tutkimuksen hajanaisuus luo näkökulmien monimuotoisuutta, mutta liiallinen hajanaisuus voi myös estää alan kehitystä. Suomeen ei ole muotoutunut ympäristöviestinnän tutkijoille pysyväluonteista kohtauspaikkaa. Sellaista ei myöskään löydy Euroopan tasolla. Yhdysvalloissa on järjestetty vuodesta 1993 alkaen joka toinen vuosi ympäristöviestinnän konferenssi (Conference on Communication and Environment). Konferenssiin myötävaikuttaa ympäristöviestinnän verkosto, joka toimii sikäläisen ympäristöviestinnän tutkimuksen yhdysiteenä.¹² Yhdysvalloissa ilmestyy myös ympäristöviestintään keskittynyt tieteellinen Environmental Communication Yearbook -vuosikirja, jonka ensimmäinen numero ilmestyy vuonna 2004.

Ympäristöviestinnän tutkimuksen kansainvälisen kartoituksen mukaan aihepiiriin liittyvän tieteellisen kirjallisuuden määrä on ilmiömäisesti kasvanut ja kasvu näyttää edelleen jatkuvan (ks. Pleasant ym. 2002). Kansainvälisestä tieteellistä ympäristöviestinnän tutkimusta alkoi ilmaantua 1970- ja erityisesti

1980-luvulla. Tutkimukset ovat jakautuneet moniin eri tieteellisiin aikakausjulkaisuihin. Mikään tietty lehti ei noussut esille vallitsevana ympäristöviestinnän areenana, vaikkakin eräät riskejä, tiedettä ja viestintää käsittelevät aikakauslehdet ovat muita merkittävämpiä.

Tässä luvussa pyrimme luomaan kuvan ympäristöviestinnän tutkimuksen erilaisista suuntauksista. Tarkastelu keskittyy Suomessa tehtyyn tutkimukseen, mutta tietyissä yhteyksissä olemme kokeneet tarpeelliseksi viitata myös ulkomailla julkaistuihin teoksiin. Tarkoituksena on hahmottaa millä tieteenaloilla tutkimusta tehdään ja mitä teemoja pidetään kiinnostavina. Ympäristöviestinnän tutkimuksen eri suuntauksia esitellään eri tyyppisten tapausten kautta. Käsiteltävät tapaukset on valittu laajasta tutkimusten joukosta, joka on saatu kirjallisuushakujen, asiantuntijoilta saatujen vihjeiden ja selvityksen tekijöiden aiemman tietämyksen perusteella. Tapuksiin on pyritty sisällyttämään erityisesti viimeaikaisia väitöskirjatöitä, jotka antavat suppeita artikkeleita selkeämmän kuvan tämän päivän tutkimuksen suuntauksista.

Olemme valinneet teemat siten, että niiden tarkastelu antaa yhdessä luvun 2 tarkastelun kanssa edellytykset vastata kahteen ensimmäiseen tutkimuskysymykseen: *millä eri tavoilla ympäristöviestintä ja sen tutkimus voidaan ymmärtää sekä minkä tyyppistä ympäristöviestinnän tutkimusta Suomessa tehdään?* Teemojen esittely luo taustan luvun 4 suosituksille sekä kolmanteen tutkimuskysymykseen vastaamiselle: *mitkä ympäristöviestinnän tutkimuksen teemat ovat oleellisia ympäristöhallinnon ja laajemminkin ympäristöpolitiikan tavoitteiden kannalta?*

¹² <http://www.esf.edu/ecn/default.htm>

Tapaustutkimusten esittelyn kautta pyrimme löytämään vihjeitä jatkotutkimuksen suuntaamiseksi. Näitä vihjeitä voidaan nimittää myös heikoiksi signaaleiksi. Heikoilla signaaleilla tarkoitetaan sellaista tulevaan tapahtumaan viittaavaa merkkiä, jonka syy-seuraussuhde kyseiseen tapahtumaan ei ole selkeästi osoitettavissa.

Heikkoja signaaleja on käytetty runsaasti tulevaisuudentutkimuksessa, mutta vakiintunutta määritelmää niille ei ole (ks. Linturi ym. 2000). Oleellista on, että heikot signaalit ovat muutoksen ensioireita, joten niitä etsimällä voidaan parhaassa tapauksessa ennakoida tulevaa kehitystä. Tulevaisuudessa jotkut nykyisistä heikoista signaaleista voivat muuttua keskeisiksi ilmiöiksi ja vaikuttajiksi.

Heikkojen signaaleiden löytämiseen tarvitaan systemaattista etsintää, mutta niitä on vaikea löytää tavanomaisilla keinoilla. Esimerkiksi kirjallisuushaku niillä hakutermeillä, joiden jo ennakolta arvellaan liittyvän ympäristöviestintään, ei välttämättä tuo esiin uusia ja ennalta arvaamattomia heikkoja signaaleja. Tämän takia tässä sovelletaan ympäristöviestinnän väljää määritelmää (ks. luku 1.2.1) ja tarkasteluun otetaan mukaan myös tapauksia, joissa ympäristöviestinnän tutkimus ei ole pääosassa.

3.1 Ympäristöjulkisuuden tutkimus

Ympäristöviestintää on tutkittu eniten julkisen ympäristökeskustelun kautta. Se, miten tiedotusvälineet esittävät ympäristöasioita muovaa pitkälti koko ympäristönsuojelua, joten ympäristöjulkisuuden tutkimus on tärkeää tulevaisuudessa.

Ennen 1980-luvun loppupuolta ympäristöjulkisuus ei juurikaan suomalaisia tutkijoita kiinnostanut. 1990-luvun taitteessa ja vuosikymmenen alkupuolella tutkimustoiminta vireytyi selvästi. Ensimmäinen laaja suomenkielinen yleisesitys ympäristöjulkisuudesta, Pertti Su-

hosen ”Mediat, me ja ympäristö”, ilmestyi vuonna 1994. Tämä tutkimus käsitteli joukkotiedotuksen, kansalaismielipiteen ja ympäristökysymysten suhteita Helsingin Sanomien ympäristöjuttujen sekä mielipidekyselyjen pohjalta.

Suhosen tutkimuksen jälkeen ei ole ilmestynyt selvitystä, jossa olisi tarkasteltu kokonaisuutena sitä, miten eri ympäristökysymyksiä käsitellään julkisuudessa. Suomen tilanne vaikuttaa tältä osin saman kaltaiselta kuin Ruotsin, jossa ympäristöuutisointia on käsitelty laaja-alaisesti vain yhdessä TV-uutisointia tarkastelleessa väitöskirjassa (ks. Jarlbro 2001, 21).

Ympäristöjulkisuuden tutkimus on Suomessa projektiluontoista. Suhosen ohella merkittävää tutkimusta on tehnyt ympäristöuutisoinnista väitellyt Esa Väliverronen (1996; ks. myös Väliverronen 1998a; Väliverronen & Hellsten 2002; Seppänen & Väliverronen 2003). Lukuisat tutkijat ovat myös tehneet suppeampia tutkimuksia. Useimmat tutkimukset ovat käsitelleet ympäristöjulkisuutta melko rajatusti yksittäisen tiedotusvälineen (esim. Vepsäläinen 1999) ja yksittäisen ympäristökysymyksen (esim. Raittila 1999) kannalta. Ympäristöjulkisuutta ovat käsitelleet myös muut kuin viestinnän tutkijat. Muun muassa ympäristösosiologian, ympäristöpolitiikan ja riskitutkimuksen aiheistona ympäristöjulkisuus on osoittautunut hedelmälliseksi.

Keskeisin lähdemateriaali ympäristöjulkisuuden tutkimuksessa on ollut sanomalehti-uutisointi. Muut viestinnän muodot ovat jääneet vähemmälle huomiolle. Esimerkiksi kaunokirjallisuuden välittämää ympäristöviestintää on tarkasteltu vain muutamissa tutkimuksissa ja katsauksissa (Sillanpää 2000, 10). Television ympäristöuutisoinnista on tehty muutamia opinnäytteitä. Tietoa television ympäristöviestinnästä on kaiken kaikkiaan erityisen vähän, kun otetaan huomioon television asema joukkoviestinnässä. Tilastokeskuksen tietojen mukaan¹³ suomalaiset käyttävät television katseluun päivittäin yli kaksi

¹³ www.statfin.fi; ks. myös tiedebarometri 2001: <http://www.saunalahti.fi/~pena/tb/tiedebarometri.pdf>.

tuntia, mikä on yli kaksi kertaa enemmän kuin lukemiseen käytetty aika.

Lehdistöanalyysin asema vaikuttaa olevan vahvempi kotimaisessa ympäristöviestinnän tutkimuksessa kuin kansainvälisissä viestinnän tutkimuksissa keskimäärin. Kymmenessä arvostetussa kansainvälisessä viestinnän aikakausjulkaisussa vuosina 1980-1999 ilmestyneistä tutkimuksista vajaat 30 prosenttia tarkasteli painettua viestintää. Televisiolähettyksiä tarkasteltiin yli 40 prosentissa tutkimuksista. (Kamhawi & Weaver 2003.)

Ympäristöjulkisuuden kotimainen tutkimus on keskittynyt nimenomaan sanomalehtien uutisaineistoon sekä mielipide- ja pääkirjoituksiin. Ympäristöviestinnän kenttä ulottuu kuitenkin huomattavasti laajemmalle; ympäristöasioita käsitellään niin TV-mainoksissa kuin lehtien taloussivujen reportaaseissa tai radio-ohjelmissakin. Myös kuvat ovat oleellisia ympäristöviestinnässä (Seppänen & Väliverronen 2000; ks. myös luku 3.5).

Esimerkiksi sitä, miten ympäristöaiheita esitetään television parhaaseen katseluaikaan muissa ohjelmatyypeissä kuin uutisissa, on tutkittu hyvin vähän. Monet julkisuudessa esitetyt asiat, jotka eivät suoraan liity ympäristönsuojeluun, voivat olla ympäristönsuojelun kannalta hyvin tärkeitä. Esimerkiksi mainosten kautta muotoutuvat pitkälti lähtöoletukset siitä, millaista kuluttaminen on.

Tutkimuksen keskittyminen uutisiin johtuu todennäköisesti siitä, että valtaosa ympäristöasioista esitetään julkisuudessa uutisen muodossa. Tutkimuksen keskittyminen sanomalehdistöön selittynee taas pitkälti käytännöllisillä syillä. Lehdistöaineiston analysointi on ollut helpompaa ja halvempaa kuin sähköisten viestinten tarkastelu. Lisäksi lehdistöaineistoa on ollut saatavilla runsaasti ja pitkältä aikaväliltä. Osuutta saattaa olla myös sillä, että lehdistöä – ja uutisia – on ehkä pidetty muuta tiedonvälitystä vakavammin otettavana tutkimuskohteena.

Suuri osa ympäristöjulkisuuden tutkimuksesta on pro gradu -tason opinnäytteitä, mikä osaltaan selittää lehdis-

töaineiston runsasta käyttöä: aineiston suhteellisen helppo saatavuus ja käsiteltävyys on tärkeää opinnäytteissä, joiden tekemiseen ei useinkaan ole käytettävissä ulkopuolista rahoitusta.

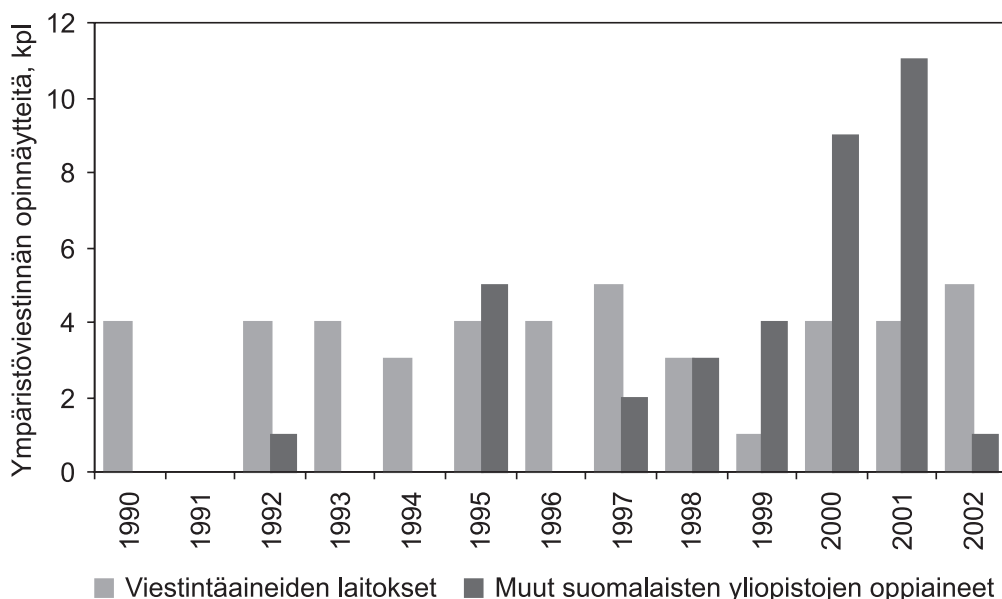
Opinnäytteitä on tehty runsaasti myös viestinnän laitosten ulkopuolella. Useita töitä on tehty esimerkiksi historiallisesta näkökulmasta käyttäen sanomalehtiaineistoa lähdemateriaalina. Kauppatieteellisillä aloilla opinnäytteitä on tehty yritysten ympäristöraportoinnista ja viime vuosina yhteiskuntavastuuraportoinnista. Näyttääkin siltä, että valtaosa ympäristöjulkisuuteen liittyvistä opinnäytteistä on viime vuosina tehty muualla kuin viestinnän laitoksilla (kuvio 4; ks. myös liite 2).

Ympäristöviestinnän vaikuttavuus

Kysymys viestinnän - erityisesti joukkoviestinnän - vaikutuksista on yksi viestinnän tutkimuksen merkittävimpiä ongelmia. Tätä kuvastaa Jaakko Lehtosen (1998, 159) näkemys: "Taitoa saada toinen ihminen viestinnän keinoin omaksumaan haluttuja asenteita ja käyttäytymään toivotulla tavalla on tutkittu Aristoteleesta lähtien jo yli 2000 vuotta, eikä vielääkään ole esitetty sellaista yksinkertaista mallia, jota noudattamalla mainostaja saisi asiakkaansa ostamaan tuotetta tai poliitikko yleisönsä äänestämään puoluettaan."

Runsaasta tutkimuksesta huolimatta viestinnän vaikuttavuudesta tiedetään suhteellisen vähän. Hyvä esimerkki on tieteellinen keskustelu, jota on käyty television väkivaltaviihteen vaikutuksista. Lukuisat tutkimukset eivät ole tuottaneet selkeää kuvaa tai yksimielisyyttä mahdollisista vaikutuksista. Kaiken kaikkiaan kysymys siitä, miten julkisuus vaikuttaa ihmisiin, on varsin avoin. Tutkijat eivät ole yksimielisiä siitä, vaikuttavatko tiedotusvälineet ihmisten käyttäytymiseen lyhyellä aikavälillä lainkaan (Anderson 1997, 24). Sen sijaan konsensus median tuottaman ympäristödiskurssin pitkän aikavälin kulttuurisista vaikutuksista on löydyntä (Hansen 1991; Harrison & Burgess 1994; Shanahan & McComas 1999).

Ympäristöviestinnän opinnäytetyöt

Kuvio 4. Ympäristöviestinnän opinnäytetyöt eri yliopistoissa. Viestintäaineiden laitosten opinnäytteitä kuvaavassa sarjassa on mukana seuraavien laitosten opinnäytetyöt: Helsingin yliopiston Viestinnän laitos, Tampereen yliopiston Tiedotusopin laitos, Jyväskylän yliopiston Viestintäaineiden laitos, Turun yliopiston Mediatutkimuksen laitos ja Vaasan yliopiston Mediatieteiden laitos. Muiden laitosten kaikkia opinnäytteitä ei ole systemaattisesti kartoitettu. (Lähteet: Linnea-tietokanta, eri yliopistojen kotisivut.)

Kysymyksessä on kuitenkin ilmiö, jota on äärimmäisen vaikea vangita mihinkään yksittäiseen viitekehukseen.

Viestinnän vaikutuksista ei voida saada tietoa samassa mielessä kuin syy-seuraussuhteista luonnontieteissä. Vaikuttavuustutkimus voi sen sijaan tuottaa tietoa siitä, millaisten ehtojen vallitessa vaikutuksia voi syntyä ja millaisia reittejä pitkin vaikutukset syntyvät (ks. Mustonen 2001, 55-62). Suoraviivaisten ja yksisuuntaisten syy-seuraussuhteiden sijaan kyse on kehämäisistä vuorovaikutuksista. Esimerkiksi päiväjärjestysteorian (ks. luku 1.3) mukaan julkisuudessa paljon esillä olevat seikat luojittavat olemassa olleita arvostuksia ja ominaisuuksia ja olemassa olevat ominaisuudet ohjaavat sitä, mitkä seikat pääsevät esiin julkisuuteen ja mitä viestejä omaksutaan.

Viestinnän vaikutukset ovat luonteeltaan ennen kaikkea välillisiä ja ne ilmenevät monien mutkien kautta, usein viivästyen. Viestinnän vaikuttavuustutkimuksen ongelmana on se, että tietyn viestin vaikutusta on hyvin vai-

kea erottaa muiden viestien vaikutuksista. Viestinnän vaikutusta on myös vaikea eristää muun elinympäristön ja aiempien kokemusten vaikutuksista. Parhaiten tämä onnistuu yksittäisten viestintäkampanjoiden vaikutuksia tutkittaessa. Esimerkiksi kasvihuoneilmios-
tä kertovan tiedotuskampanjan vaikutus ihmisten tietoisuuteen ja jopa käyttäytymiseen on mahdollista eristää muista vaikutuksista, ainakin jossakin määrin (ks. Staats ym. 1996).

Viestinnän vaikuttavuutta voidaan tarkastella monista näkökulmista: yksilöiden, ryhmien, yleisen mielipiteen tai vaikkapa koko yhteiskunnan ja sen toimintamekanismien valossa. Huomio voidaan kiinnittää viestinnän menetelmiin yksittäisessä viestintätapahtumassa tai laajemmin koko viestintäprosessiin.

Yksi tapa vaikuttavuuden mittaamiseen ovat kyselytutkimukset, joissa selvitetään ihmisten tietotasoa tai asenteita. Tietomäärän ja asenteiden muutos ei kuitenkaan väistämättä johda muutokseen käyttäytymisessä. Ympäristötiedon lisääntymisen on monissa tapauksissa

todettu muuttavan ihmisten asenteita ympäristönsuojelulle myönteisemmiksi (esim. Asunta 2003). Tietolähteen uskotavuudella ja viestintätilanteella on suuri merkitys siinä, miten ihmiset antavat sanoman vaikuttaa itseensä.

Viestinnän vaikuttavuus on erityisen mielenkiintoinen kysymys yhteiskunnallisen ohjauksen näkökulmasta. Ympäristönsuojeluun liittyvän tiedollisen ohjauksen lisääntyminen tuo haasteita ympäristöviestinnän kehittämiseksi. Ympäristöongelmilla ja ympäristöpoliittisilla ohjauskeinoilla, kuten ympäristömaksuilla ja lainsäädännöllä on sekä kouriintuntuvia että vaikeasti hahmotettavia vaikutuksia ihmisten elämään.

Hallinnon edustajien, tutkijoiden ja tiedottamisen ammattilaisten tehtävä on viestiä ympäristönsuojelusta, vaikkapa ympäristölainsäädännön perusteluista ja toteutuksesta ymmärrettävästi ja siten luoda myös kansalaisille mahdollisuus osallistua keskusteluun. Viestinnän avulla tapahtuvan yhteiskunnallisen ohjauksen vaikuttavuutta tutkittaessa huomio voidaan kiinnittää esimerkiksi viestinnän kustannustehokkuuteen eli siihen, miten saada aikaan haluttu vaikutus viestinnän keinoin mahdollisimman vähäisin kustannuksin. Mielenkiintoista on myös viestinnän dynaaminen tehokkuus – millainen viestintä edistää innovaatioita, kokonaan uusien oivallusten syntyä. Vaikuttavuutta voidaan tarkastella myös joustavuuden näkökulmasta. Tällöin selvitetään viestintäprosessia suhteessa ulkoisissa oloissa tapahtuvaan muutokseen.

Ympäristöjulkisuuden tutkimuksen näkökulmasta esitämme seuraavia suosituksia ympäristöviestinnän tutkimuksen suuntaamiseksi:

- Ympäristöjulkisuuden tutkimuskentässä on perustavanlaatuisia aukkoja, joiden paikkaamiseksi tarvitaan selvitystä ja yhteenvetoa ympäristöjulkisuuden yleiskehityksestä 1990-luvulta lähtien sekä tutkimusta ympäristöjulkisuuden kehityksestä ja asemasta sähköisissä tiedotusvälineissä.

- Ympäristöjulkisuuden vaikuttavuus on tärkeä tutkimusala. Vaikuttavuuden tutkiminen edellyttää vaikuttavuuden käsitteen määrittelyä sekä huolellista tutkimusmenetelmien valintaa vaikutusten tunnistamiseksi. Haasteelliseen tutkimuskenttään pureutumisessa voi auttaa vaikuttavuuden esteiden analysointi tarkastelemalla esimerkiksi epäonnistuneiksi todettuja viestintäkampanjoita tai vuorovaikutustapahtumia.

3.2 Ympäristökasvatus

Ympäristökasvatuksessa on pitkälti kyse tien avaamisesta ympäristön kannalta hyvänä pidettyihin valintoihin ja käytäytymiseen. Yhteisössä jaetut arvostukset, käytännöt ja normit yhdessä yksilön elämäntilanteen kanssa muodostavat eettisen liikkumavaran, jonka puitteissa valinnat tehdään – tietoisesti tai tiedostamatta.

Ihmisen toimintatavat ja ajattelu muuttuvat elämäntilanteiden muutosten ja oppimiskokemusten myötä (Littunen & Lähde 2001, 230-233). Kulttuuriantropologi Norman Denzin (1992) mukaan ihmisen elämänkulkua ja itseyymmärrystä muuttavat hänen kohtamansa käännekohtakokemukset. Denzin jakaa nämä käännekohtakokemukset neljään eri tyyppiin: 1) suuret murrokset, jotka muuttavat elämän täysin; 2) kumuloituvat kokemukset, jotka ovat kriisiin tai elämänmuutokseen johtavan tapahtumasarjan huippukohtia, joiden jälkeen muutos tapahtuu; 3) valaisevat hetket, joissa paljastuu jonkun tapahtuman tai ilmiön logiikka; 4) uudelleen eletyt hetket, joissa jokin koettu tulee tulkituksi uudella tavalla.

Ympäristöviestinnän kannalta erityisen mielenkiintoisia ovat kumuloituvat kokemukset, jotka vaikuttavat muun muassa kulutustottumusten muutokseen. Yksittäinen tietoisuus ei sinällään saa aikaan muutosta, mutta ajan mittaan kertyneet tiedon pisarat ylittävät muutokseen johtavan kynnyksen (ks. Littunen & Lähde 2001, 231). Yhtälailla ryhmien ja yhteisöjen toiminta voi vähitel-

len muuttua toistuvien viestien, kuten kuluttajapalautteen myötä.

Vakiintuneet sosiaaliset rakenteet rajoittavat ja vaikeuttavat yksilön mahdollisuuksia tehdä valintoja. Yksilö voi yrittää vaikuttaa yhteiskunnallisten rakenteiden muuttumiseen olemalla vuorovaikutuksessa päättäjiin, yrityksiin ja tiedotusvälineisiin. Yhteisöjen toiminnan muuttuminen laajemmassa mitassa on kuitenkin pitkä ja monimutkainen prosessi, joka vaatii uusien tapojen ja käytäntöjen syntyä. Yhteisössä vallitseva keskustelu- tai päätöksentekokulttuuri vaikuttaa siihen, missä määrin yksilöt ovat valmiita nostamaan esille epäkohtia ja vaatimaan muutosta. Esimerkiksi työpaikan ympäristöasioiden hoitamiseen puuttuminen voi olla vaikeaa leimautumisen pelossa. (Littunen & Lähde 2001, 230-233.)

Ympäristökasvatus ympäristöpolitiikan ohjauskeinona

Yrjö Haila (2001b, 239) on määritellyt ympäristöpolitiikan tehtäväksi madaltaa ja poistaa niitä esteitä, jotka tämän päivän todellisuudessa vähentävät ihmisten mahdollisuuksia tehdä luonnon kannalta järkeviä ratkaisuja. Haila toteaa, että ihmisten asennoituminen ja toiminta voivat muuttua hyvinkin nopeasti, mikä sille ei ole kohtuuttomia rakenteellisia esteitä. Rohkaisevina esimerkkeinä hän mainitsee monien uhanalaisten lajien elpymisen ja vanhojen rakennusten suojelun ja entisöinnin.

Ympäristöpolitiikan keinovalikoima on monipuolinen: käytössä ovat muuan muassa lait ja asetukset, verot ja tuet sekä tiedottaminen ja kasvatus. Kaiken tyyppiset poliittiset ohjauskeinot edellyttävät viestintää syntyäkseen, toteutuakseen ja vaikuttaakseen.

Viestinnän tutkimuksen kannalta erityisen kiinnostavia ovat niin sanotut *tiedolliset ohjauskeinot*, kuten yhteiskunnan tarjoama ympäristökasvatus esimerkiksi mainosten, koulutuksen ja tie-

toiskujen kautta. Tiedollisen ohjauksen vaikutus perustuu tietoon, neuvoihin, suostutteluun ja moraalisiin vetoomuksiin (Vedung 1998, 48). Tämän vuoksi tiedollisia ohjauskeinoja voidaan pitää viestinnällisesti erityisen haastavina; muutoksen aikaansaaminen riippuu siitä, kuinka tehokkaasti julkisen vallan toimijat onnistuvat välittämään tietoa siitä, miten on suositeltavaa toimia. Taloudellisten ja hallinnollis-oikeudellisten ohjauskeinojen tapauksessa tilanne on toinen, sillä tukena ovat erilaiset "kepit ja porkkanat"¹⁴, kuten yhteiskunnan langettamat rangaistukset, verot ja taloudelliset tuet.

Tiedollisten ohjauskeinojen asema ympäristöpolitiikassa vahvistuu koko ajan hallinnollisten ja taloudellisten keinojen rinnalla ja sijasta. Ympäristökasvatus on keskeinen instrumentti tiedollisessa ohjauksessa. Kansallisen ympäristökasvatusstrategian (1992) mukaan ympäristökasvatuksen tehtävänä on "antaa kokonaiskuva ihmisen, yhteiskunnan ja luonnon vuorovaikutuksesta, ihmisen riippuvuudesta elinympäristöstään sekä hänen vastuustaan ympäristönsä muuttajana. Ympäristökasvatus tarkastelee ihmisen ja ympäristön vuorovaikutusta muun muassa luonnontieteiden, etiikan, estetiikan, tekniikan, terveyden, yhteiskunnan, talouden ja hallinnon näkökulmasta."

1990-luvulla ympäristökasvatuksen yleisesti hyväksytyksi tavoitteeksi on vakiintunut kasvattaminen ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävä kehityksen edistämiseen (ks. esim. Leal Filho 1998; Åhlberg 1998). Myös käsitteen "ympäristökasvatus" korvaamista "kasvatuksella kestävä kehitykseen" on pohdittu. Kestävä kehityksen lähestymistavan on toivottu edistävän opetuksen systemaattisuutta ja siten vastaavan ympäristökasvatukseen kohdistuneeseen kritiikkiin, jonka mukaan ympäristökasvatus sinne tänne ripoteltuina välipaloina muun opiskelun lomassa ei ole uskottavaa. (Kaivola 2001, 104.)

¹⁴ Evert Vedung on jakanut politiikan erilaiset vaikutuskeinot kolmeen luokkaan sen perusteella, millä tavalla muutos yritetään saada aikaan. Vedung kutsuu määräysten ja ohjeiden antamiseen perustuvia oikeudellishallinnollisia vaikutuskeinoja kepeiksi (sticks), koska niihin sisältyy usein negatiivisen sanktion uhka. Taloudellisen ohjauksen keinoja (esim. verot ja tuet) Vedung nimittää porkkanoiksi (carrots) ja suostutteluun ja taivutteluun perustuvia vaikutuskeinoja Vedung on kutsunut saarnoiksi (sermons). (Vedung 1998, 31-33.)

Suomessa vastuuta ympäristökasvatuksesta ei toistaiseksi ole varsinaisesti osoitettu selkeästi millekään ministeriölle, eikä ministeriöissä tai organisaatioissa niitä alempana ole ollut ympäristökasvatuksen vastuuhenkilöitä. Ympäristökasvatusta edistävien tahojen mukaan ympäristökasvatuksen toteuttaminen on liikaa yksittäisten, innostuneiden opettajien harteilla ja sen vuoksi sätumanvaraista ja sirpalemaista (Ympäristökasvatuksen... 2003).

Ympäristöhallinto on omalta osaltaan vastuussa ympäristökasvatuksen suunnittelusta ja toteutuksesta. Suppeasti tarkasteltuna tämä merkitsee ympäristöhallinnon yhteistyötä koulujen ja muiden ympäristökasvattajien kanssa. Laajasti ottaen ympäristökasvatuksen edistäminen liittyy kaikkeen ympäristöhallinnon toimintaan ja koskee kaikkia asiakasryhmiä (Enestam 2003). Kesäkuussa 2003 ympäristökasvatuksen valtakunnallinen vastuualue siirrettiin ministeriön päätöksellä ympäristöministeriöstä Keski-Suomen ympäristökeskukseen, missä ympäristökasvatuksen ja -viestinnän tutkimukseen on paneuduttu jo useiden vuosien ajan.

Ympäristökasvatuksen tutkimus

Ympäristökasvatus edellyttää lähtökohdaisesti monitieteistä lähestymistapaa sekä useimmiten - etenkin vaikuttavuutta tarkasteltaessa - pitkäjänteisiä tutkimusprojekteja. Ympäristökasvatuksen tarkastelu kestävän kehityksen näkökulmasta lisää tarvetta kokonaisvaltaiseen lähestymistapaan (ks. esim. Jeronen & Kaikkonen 1996). Ympäristökasvatuksen on todettu olevan haasteellista paitsi resurssien puolesta niin myös syvällisiin kulttuuriin, arvoihin ja asenteisiin liittyvien peruskysymysten osalta.

Koska oppiaineiden välisellä yhteistyöllä ei toistaiseksi ole vahvoja perinteitä, erityisesti monitieteisyys tuottaa opettajille usein vaikeuksia (Knapp 2000). Myös arvokasvatuksen suhteen opettajat ovat pitkälti oman onnensa nojassa, sillä toistaiseksi oppimateriaaleissa otetaan melko arasti kantaa ympäristöasioihin (Hongisto 1999).

Kaiken kaikkiaan ympäristökasvatuksen tutkimus Suomessa on vielä melko sirpaleista. Tästä voidaan pitää oireena sitä, ettei alan tutkimuksessa ole vaikiintunutta ymmärrystä ympäristökasvatuksen käsitteen selkeästä määrittelystä (ks. Louhimaa 2002; Aho 1998; Lahetti 2000).

Ympäristökasvatuksen tutkimus näyttää keskittyvän useimmiten yksittäisten koulutus- ja kasvatusprojektien analysointiin. Suomalainen ympäristökasvatuksen tutkimus on pääasiassa kohdistunut koulujen ja järjestöjen ympäristökasvatuksen opetusmenetelmien analysointiin (ks. esim. Kotilainen 1999; Tähtinen 1999; Niskanen 1995). Kuntien ympäristövalistusta on tarkasteltu ympäristö- ja kuluttajaviranhoitajien näkökulmasta (Lukin 1993).

Toistaiseksi alan tutkimushankkeista suurin osa on tähdännyt ympäristökasvatuksen opetusmenetelmien ja tietojärjestelmien kehittämiseen, ei niinkään ympäristökasvatuksen lähtökohdien ja vaikutusten kriittiseen tarkasteluun. Ympäristökasvatuksen vallitsevana näkökulmana on yhä enimmäkseen yksisuuntainen aikuiset opettavat lapsia -malli, vaikka olisi hyödyllistä nähdä kasvatus kaksisuuntaisena vuorovaikutuksena; myös nuoret voivat kasvattaa vanhempiaan (Suoranta & Ylä-Kotola 2000).

Anna-Liisa Kiiskisen (2001) väitöskirjatyö "Ympäristöhallinto vastuullisen elämäntavan edistäjänä" tarkastelee ympäristöhallinnon edellytyksiä edistää ympäristövastuullisuutta. Näkökulma ja teoreettinen tausta painottuvat kasvatus-tieteisiin. Tutkimuksen empiirinen aineisto on kerätty tekemällä kyselyt ympäristöhallinnon johtajille ja viestijöille sekä neljän eri ympäristökeskuksen alueilla asuville kansalaisille. Lisäksi aineistona on hyödynnetty Keski-Suomen ympäristökeskuksen keskeisimpien sidosryhmien edustajille tehtyjä haastatteluita ja hallinnon dokumentteja.

Keski-Suomen ympäristökeskuksen toimesta on myös tutkittu ympäristövirkamiesten edellytyksiä toimia vuorovaikutteisesti kansalais- ja tietoyhteiskunnassa (Sulin & Tuulinen 2003). Tutkimuksessa on tarkasteltu paitsi virka-

miehen henkilökohtaisia ja yhteiskunnan asettamia vuorovaikutuksen edellytyksiä niin myös organisaatiokulttuuriin ja organisaation viestintään liittyviä edellytyksiä. Tutkimusaineisto koostuu ympäristöhallinnon virkamiehille tehdystä teemahaastattelusta ja kyselystä.

Keväällä 2002 virallistettu Keski-Suomen ympäristökeskuksen, Jyväskylän yliopiston ja Suomen ympäristökeskuksen välinen Ympäristökasvatuksen ja -viestinnän tutkimus- ja kehittämishankkeiden ohjelma pyrkii vahvistamaan alan tutkimusta Suomessa. Erikoistumisohjelmaan kuuluu kolmisenkymmentä tutkimus- ja kehittämishanketta monilta eri tieteenaloilta. Osa hankkeista tähtää ympäristöhallinnon palvelujen kehittämiseen, osa pyrkii paneutumaan laajemmin ympäristökasvatuksen ja viestinnän kenttään. Keski-Suomen ympäristökeskuksen koordinoima tutkimusverkosto on vuodesta 1997 saakka tuottanut useita kymmeniä julkaisuja ympäristökasvatuksesta ja -viestinnästä sekä pyrkinyt tarkastelemaan myös niiden vaikuttavuutta.

Ympäristöpolitiikan ja -viestinnän kannalta keskeinen tutkimuskysymys koskee ympäristökasvatuksen mahdollisuuksia käyttäytymisen muutoksen aikaan saajana. Tuula Asunta (2003) on kasvatustieteellisessä väitöstudiossa selvittänyt, mistä 12-15 -vuotiaat koululaiset saavat tietoa ympäristöasioista ja mihin tietolähteisiin he uskovat. Asunta tutki kyselytutkimuksella oppilaiden ympäristöasenteita, ympäristövastuullista käyttäytymistä ja tietoutta yleisistä ympäristöongelmista ja -käsitteistä. Tutkimuksessa tarkasteltiin myös, miten tieto vaikuttaa koululaisten asenteisiin ympäristöasioita ja erityisesti kemian kohtaan sekä heidän käyttäytymiseensä kemian oppitunnilla laboratoriossa.

Asunnan mukaan tiedotusvälineet ovat luonnontieteiden opettajien ohella yläasteikäisten koululaisten tärkeimmät ympäristöasioita koskevan tiedon lähteet. Asunta onkin todennut, että ympäristökasvatusta antavien opettajien tulisi ympäristöuhkien ohella tuoda esille myös esimerkiksi tieteen myönteisiä

saavutuksia, jotta oppilaille syntyisi positiivinen käsitys omista mahdollisuuksistaan vaikuttaa asioihin (Asunta 2003). Ympäristökasvatuksen vaikuttavuutta on käsitelty myös Ympäristökasvatus-lehdessä (Kapulainen 1998; Wahlström 1998), mutta kattavammat suomalaiset esitykset tästä haasteellisesta aiheesta puuttuvat.

Ulkomailla tähän mennessä tehdyt elämäkertatutkimukset ovat osoittaneet, että kouluopetuksen merkitys ympäristövastuullisen kansalaiskäyttäytymisen kehittymisessä on vähäinen. Ympäristöasioiden edistämisen työkseen valinneiden ihmisten haastattelussa tärkeimmäksi ympäristötietoisuuden herättäjäksi osoittautuivat omat välittömät ympäristökokemukset, jotka eivät yleensä millään tavalla liittyneet koulukontekstiin. Useat tutkijat ovatkin vakuuttuneita siitä, että ympäristöopetukseen kouluissa on sisällytettävä sellaisia kokemuksellisia elementtejä, joita karttuu vapaa-ajan ympäristöharrastusten parissa. (Palmer 1993; Chawla 1998; 1999.)

Eila Louhimaa (2002) on kritisoinut ympäristökasvatuksen tutkimusta kapeakatseisuudesta: kontekstiksi tulkitaan lähinnä yksilön oppimisympäristöjen kokonaissuunnittelu, jossa tietyn tyyppisen oppimisympäristön uskotaan simuloivan aktiivisia tiedon konstruointiprosesseja. Oulun yliopistossa väitellyt Louhimaa on lähestynyt ympäristökasvatusta kansallisesti ottaen poikkeuksellisen kriittisestä ja teoreettisesta näkökulmasta. Louhimaan lähtökohtana Rydinin (1999) tavoit on, että diskurssit muokkaavat politiikkaa. Louhimaan mukaan ympäristökasvatus on merkittävä vallitsevan yhteiskuntajärjestyksen ja demokratia-käsityksen oikeuttamisen väline ympäristökysymyksissä.

Louhimaa (2002) suhtautuu kielteisesti ympäristökasvatuksen tavoitteisiin ja sisältöihin, jotka ovat hänen mukaansa kaunopuheisia. Kritiikin kohteena on myös "keinotekoinen konsensushenkisyys" ja erityisesti se, että ympäristöongelmat pyritään psykologisoimaan ja niistä vastuu yksilöllistämään. Louhimaa näkee, että ympäristökriisi on heijastuma kulttuurisesta kehityskriisistä,

jota tuotannollis-tekologiset ja poliittis-ideologiset ratkaisumallit eivät yksin kykene poistamaan. Näin ollen ympäristötutkimuksen keskeiseksi tutkimuskohteeksi tulisi asettaa modernia sosiaalista todellisuutta ylläpitävien merkitysjärjestelmien tutkiminen ja luonnon aseman tarkastelu tässä kontekstissa.

Louhimaa (2002) on väitöskirjassaan tarkastellut ympäristökasvatuksen ja yhteiskunnallisten ympäristödiskurssien välistä suhdetta. Louhimaan tavoitteena on selvittää, miten vallitsevat ympäristön yhteiskunnalliset määrittely- ja tulkintaprosessit vaikuttavat ympäristökasvatuksen tiedon- ja oppimiskäsitykseen ja miten ne konkreettisesti ilmenevät ympäristökasvatuksen didaktisissa malleissa. Louhimaa pohtii myös ympäristöön orientoivan kasvatuksen mahdollista osuutta kulttuurisen kehityskriisin yhtenä ylläpitäjänä ja niin kutsutun institutionaalisen sokeuden mahdollistajana. Louhimaan tutkimusote ja -menetelmät rakentuvat sosiaalisen konstruktio- nismien ja integratiivisen tutkimuksen perustalle. Työ perustuu käsitejärjestelmälliseen teoreettiseen tarkasteluun, jossa keskeisimmät käsitteet ovat luonnon sosiaalinen konstruointi, moderniuden refleksiivisyys, ympäristödiskurssit ja ympäristöön orientoiva kasvatus.

Louhimaan mukaan julkiset ympäristödiskurssit vaikuttavat ympäristökasvatuksen institutionaaliin muotoihin luonnon sosiaalisen konstruoinnin tasojen välityksellä. Analyysinsä perusteella Louhimaa väittää, että institutionaalisen ympäristökasvatuksen didaktisten mallien eri tyypeissä kannatetaan kriittisyyttä, mutta todellisuudessa ne eivät kuitenkaan sitä saavuta. Vallitsevan ympäristökasvatuksen tutkimus on teoreettisilta lähtökohdiltaan ongelmallinen, koska se tieteellistä ja yksilöllistä ympäristöongelmat.

Louhimaan kritiikin ydin on, että ympäristökasvatuksen tutkimuksen konstruktivistinen tieto- ja oppimiskäsitys sekä sen perustalle rakennetut didaktiset mallit kohdistuvat ympäristökriisin ekologisten, sosio-poliittisten ja kulttuuristen seurausten ymmärtämiseen, mutta eivät ympäristökriisin pe-

rusteiden reflektointiin. Johtopäätöksensä Louhimaa esittää, että ympäristökasvatus instituutiona on sidoksissa vallitseviin rajallisiin ympäristödiskurssihin kolmella tavalla:

1. konstruktivistisen tiedon- ja oppimiskäsityksen sisältämät ongelmat ovat lähtökohtaisesti tulkittavissa heijastumiksi vallitsevien ympäristödiskurssien sisältämistä ristiriidoista ja vallitsevan sosiaalisen järjestyksen sisältämistä paradokseista,
2. ympäristökasvatuksen tavoitteet, sisällöt ja menetelmät ovat kuin tiivistetty kuvaus vallitsevien ympäristöpoliittisten prosessien päämääristä, sisällöistä ja keinoista,
3. ympäristökasvatus socialisaationa on varsin merkittävä vallitsevien rajallisten ympäristödiskurssien legitimoija.

Louhimaan viesti on siis, että nykyisellä ympäristökasvatuksella ei ole mahdollista edesauttaa ympäristöongelmien ratkaisemista. Louhimaa näkee, että muutoksen aikaan saamiseksi on välttämätöntä kiinnittää huomiota kielellisiin käytäntöihin ja sitä kautta kyseenalaistaa kulttuurisia malleja (ks. Rydin 1999). Nykyisen kaltainen ympäristökasvatus jättää kyseenalaistamatta vallitsevan kulttuurin lähtökohdat eikä paneudu vakavasti uuden tyyppisen sosiaalisen todellisuuden rakentamiseen.

Ympäristökasvatuksen tutkimuksessa tulisikin paneutua tarkastelemaan, miten avata mahdollisuuksia vaihtoehtoisille tulkinnoille jokapäiväisen elämämme tarpeista, toiminnasta ja merkityksistä. Nuorten medialukutaidon kehittäminen on edelleen merkittävä haaste, samoin kuin kriittiseen ajatteluun kasvattaminen yleensäkin.

Elämyksellisyyden merkitys ympäristötiedon välittämisessä

Ympäristöviestinnän ja -kasvatuksen kannalta kiinnostavaa on ympäristötiedon ja elämysten sekä taiteen välinen suhde. Tiedon rinnalla ihmisten maailmankuvaa muokkaavat erilaiset mielikuvat, elämykset ja kokemukset, joita he

kohtaavat jokapäiväisessä elämässään. Puheiden ja tekstien lisäksi ympäristöme on tulvillaan ei-sanallista viestintää ja itse asiassa usein väitetäänkin, että kaikkein vaikuttavimmat viestit voivat olla sanattomia (ks. Ketola ym. 2002).

Aikamme professionaalinen ympäristötieto on useimmiten juridis-tieteellistä ja luonteeltaan elämyksistä ja arjen kokemuksista etäännytettyä. Kuitenkin myös ympäristötieto on mitä todennäköisimmin vaikuttavinta silloin kun se kytkeytyy tunteisiin, jotka herättävät toimintahalun. Muun muassa Peltokoski (2003b) onkin huomauttanut, että ympäristötieto voi olla muutakin kuin kirjallisia raportteja ja esimerkiksi Internetin kaltainen multimedia on oiva väline elämyksellisen ympäristötiedon tuottamiseksi.

Taideokset tuottavat yleensä mielihyvää, herättävät ajatuksia ja voivat toimia myös tiedonvälittäjinä ja "moraalisina opastajina". Esimerkiksi estetiikan tutkijat (Haapala & Pulliainen 1998) ovatkin kysyneet, pitääkö taiteen ottaa kantaa yhteiskunnallisiin epäkohtiin.¹⁵ Mitkä ovat ne tavat, joilla taide voi ottaa kantaa ja vaikuttaa muuhun yhteiskuntaan? Entä onko yhteiskunnalla oikeus puuttua jollakin tavalla taiteilijoiden tekemiseen?

Taiteen mahdollisuudet ympäristökasvatuksen kentällä tuntuvat miltei rajattomilta: ympäristöongelmiin liittyviä näytelmiä, maalauksia, elokuvia, lauluja, runoja, dekkareita ja tanssiesityksiä - vaihtoehtoja riittää. Taiteen eri muodot voivat saada aikaan oivalluksia ja toimia herättävinä oppimiskokemuksina, vaikka eivät varsinaisesti pyrkisikään yksinomaan viestimään sanomaa ympäristöongelmista.

Esimerkiksi niin sanotun yhteiskunnallisen teatterin produktioiden avulla voidaan herättää kansalaisvas-tuullisuutta ja -kriittisyyttä. Samoin esimerkiksi taiteellisilla kuvituksilla on mahdollisuus kääntää professionaalista tietoa elämykselliseen ja sitä kautta vai-

kuttavampaan muotoon. Toistaiseksi kokemukset ympäristötiedon elämyksellisuuden merkityksestä ovat lähinnä käytännöllisiä.

Suomalainen ympäristöviestinnän tutkimus tarvitsee panostusta tunteiden ja elämysten välittämiseen ja tuottamiseen liittyvien kysymysten selvittämiseksi. Taiteellisten elämysten vaikutuksia ihmisten käyttäytymisen muutokseen on monessakin mielessä vaikea tutkia. Kuten käyttäytymisen muutosten tutkiminen yleensäkin, aihe vaatii pitkiä tarkastelujaksoja ja tulee siten suhteellisen kalliiksi. Lisäksi tietyn yksittäisen kokemuksen vaikutusta on usein hankalaa, ellei mahdotonta, eristää muista kokemuksista. Tutkimusasetelman hankaluudesta huolimatta kysymystä taiteen ja erilaisten elämysten merkityksestä ympäristönsuojelun edistämässä ei liene viisasta sivuuttaa.

Ympäristökasvatuksen tutkimuksen näkökulmasta esitämme seuraavia suosituksia ympäristöviestinnän tutkimuksen suuntaamiseksi:

- Kasvatukseen liittyvän ympäristöviestinnän analysointi voi auttaa muutoksen aikaan saavien kommunikointimallien ja opetusmenetelmien löytämistä. Alan tutkimukselle on ajankohtaista kriittisen otteen vahvistaminen vallitsevien kasvatuksen ja viestinnän lähtökohtien, käytäntöjen ja tulkintojen analysoimisessa. Ympäristökasvatuksen diskurssien tutkiminen on arvokasta vaihtoehtoisten viestinnän keinojen löytämiseksi.
- Ympäristö ei ole vain tiedollinen, vaan myös elämyksellinen teema. Ympäristöviestinnän ja -kasvatuksen sekä niiden tutkimuksen tulevaisuuden haasteena on tarttua selvittämään mahdollisuutta hyödyntää taiteellisia keinoja ja elämyksellisiä elementtejä pyrkimyksessään parantaa ympäristövastuullisuuden (ks. Kiiskinen 2001) toteutumista.

¹⁵ Ympäristön esteettisiä kysymyksiä on 1960-luvun lopulta lähtien alettu tarkastella ekologisten ongelmien näkökulmasta. Ympäristöongelmien esiinnousu haastoi estetiikan parissa työskentelevät uusien kysymysten äärelle: mikä on luonnonkauneuden ja luontoa koskevan tiedon suhde? Voiko ekologisesti haitallinen olla kaunista? Haapalan ja Pulliaisen (1998) mukaan estetiikka ei anna yksiselitteisiä normeja siihen, millainen ympäristö on esteettisesti hyvä, mutta se auttaa jäsentämään ympäristöämme koskevaa keskustelua.

3.3 Ympäristöpolitiikan ja -sociologian tutkimus

Ympäristöpolitiikka ja ympäristösosiologia ovat tutkimusaloja, joissa ympäristöviestinnän tutkimuksen menetelmiä on sovellettu erityisen runsaasti. Julkista keskustelua on käytetty aineistona tutkittaessa erilaisia todellisuutta koskevia tulkintoja, jotka toimivat yhteiskunnallisen ohjauksen perustana. Erityisesti erilaiset yhteiskunnalliset vastakkainasettelut ovat olleet keskeisiä tutkimuskohteita.

Ihmisten ja instituutioiden välisiin ristiriitoihin liittyvä keskustelu on ollut aineistona monissa yhteiskuntatieteellisissä ympäristötutkimuksissa (ks. Lehminen & Rannikko 1994; Konttinen ym. 1999). Viestinnän osuus esimerkiksi sosiaalisten suhteiden muodostumisessa on ollut keskeisenä teemana ympäristösosiologisissa, ympäristöliikkeiden syntyä, toimintaa ja merkitystä hahmottaneissa tutkimuksissa.

Viime aikoina mediajulkisuuden rooli on korostunut, sillä nykyään kansalaisliikkeiden toiminta on ennen muuta diskursiivista ja symbolista, kielellistä kamppailua yhteiskunnassa vallitsevista ajattelutavoista. Nykyliikkeille on ominaista riippuvaisuus medioista ja toisaalta medioiden tehokas käyttö.

Julkisuuskamppailussa on kyse paljolti siitä, kuka pääsee määrittelemään sen, mitkä asiat nostetaan yhteiskunnalliseen keskusteluun ja millä tavalla esiin nostettuja ilmiöitä käsitellään. Keskeinen merkitys on sillä, kenen asiantuntijuus saa yhteiskunnallisen hyväksynnän. Asiantuntijuutta onkin käsitelty lukuisissa tutkimuksissa.

Esimerkiksi Kimmo Saaristo tarkastelee sosiologian väitöskirjassaan (2000) asiantuntijuutta ympäristöliikkeiden toiminnan kautta. Aineistona Saaristo käyttää metsien suojeluun ja Natura-ohjelmaan käsittelevää sanomalehtiuutisointia ja mielipidekirjoittelua sekä kuntien ympäristövirkamiesten haastatteluja. Saaristo päätyy tarkastelussaan siihen, että ettei paikallisten asukkaiden omaa asiantuntijuutta ole osattu ottaa

suunnittelussa riittävästi huomioon.

Ympäristökiistoihin liittyvä asiantuntijuus, eri toimijoiden asema ja toiminta, ympäristökysymysten politisoituminen sekä siihen liittyvät määritelykamppailut ovat myös aiheena Markus Laineen ja Lasse Peltosen (2003) yhteisessä väitöskirjassa "Ympäristökysymys ja aseveliakseli - Ympäristön politisoituminen Tampereella vuosina 1959-1995". Väitöskirja on tutkimus suomalaisen kaupunkiympäristön politisoitumisesta ja se pyrkii hahmottamaan sen, miten ympäristöstä tuli Tampereella politiikkaa.

Laineen ja Peltosen (2003) tutkimus kuvaa neljä ympäristön politisoitumisen vuosikymmentä 1960-luvulta lähtien käyttäen esimerkkinä tamperelaisia ympäristökiistoja ja paikallista politiikkaa. Peltosen ja Laineen mukaan paikallisten ympäristöongelmien synty kietoutuu muuttuvan yhteiskunnan arvostuksiin ja puhetapoihin sekä sukupolvien välisiin jännitteisiin. Teos analysoi erityisesti jännitteitä, joita voimistuva ympäristöliikehdintä synnytti haastaessaan niin kutsutun aseveliakselin, eli Tampereella pitkään vaikuttaneen paikallisen hallintatavan.

Tutkimuksen aineistona ovat olleet laaja asiakirja- ja lehtiaineisto sekä kansalaisaktivistien ja paikallisten päättäjien haastattelut. Tarkastelun kohteena olevien tapausten käännekohtia on analysoitu määrällisellä sisällönerittelyllä sekä diskurssi- ja argumentaatioanalyysin keinoin. Lisäksi paikallisen historian hahmottamisessa on hyödynnetty sekundaarilähteitä ja haastatteluja. Yhdistämällä paikalliset tapaustutkimukset paikallisen hallintotavan analyysiin tutkimus avaa uuden näkökulman ympäristöongelmien ja poliittisen kulttuurin historiallisen rakentumiseen.

Asiantuntijuuden ja tiedon asema yhteiskunnassa on korostunut erityisesti niin sanotun ekologisen modernisaation teorian myötä. Ekologinen modernisaatio on teoreettinen näkökulma, joka on vaikuttanut voimallisesti yhteiskunnalliseen ympäristötutkimukseen 1990-luvulta lähtien (ks. esim. Massa & Rahkonen 1995).

Asiantuntijuuden eri tasojen yhteentörmäys näkyi myös Euroopan unionin Natura 2000-luonnonsuojeluohjelmaa koskeneessa kiistelystä. Natura 2000-ohjelmaa on analysoitu lukuisissa tutkimuksissa. Esimerkiksi Susanna Kiijärvi (2002) tarkastelee Maa- ja metsätaloustuottajain keskusjärjestön MTK:n roolia Natura-keskustelussa eri osapuolten haastattelujen, lehtikirjoittelun ja lehdistötiedotteiden kautta.

Laajempi ja monipuolisempi Natura-kiistelystä muodostuu Pentti Luoman (2002) väitöskirjasta. Luoma kuvaa MTK:n ympäristökäsityksiä vuosina 1980-2000. Tutkimusaineistona hän käyttää MTK:n julkaiseman Maataloustuottaja -lehden ympäristökysymyksiä käsitteleviä kirjoituksia. Tutkimuksessa hyödynnetään myös muuta historiallista ja yhteiskuntatieteellistä tutkimusta sekä tilastoja.

Luoman (2002) tavoitteena on tarkastella MTK:n ympäristöpoliittista argumentaatiota ja etsiä tekstin diskursiivisia rakenteita. Empiirisesti Luoma tutkii MTK:n ympäristöpoliittisia käsityksiä ja niissä tapahtuneita muutoksia. Metodikeskustelussa Luoma päätyy naiivin realismin ja radikaalin (vahvan) konstruktionismin hylkäämiseen ja ympäristösosiologisen pragmatismen mahdollisuuksien hahmottamiseen. Teoreettisella tasolla tutkimuksessa käytetään ekologisen modernisaation teorian käsitteistöä, jota täydennetään yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden pohdinnalla.

Natura 2000 -ohjelman toteutusta tarkastelevasta Annukka Oksasen (2003) väitöskirjasta ilmenee, miten erilaiset intressit, arvot, asenteet ja tavoitteet törmäävät maankäytön suunnittelussa toisiinsa. Tutkimus hahmottaa ihmisten erilaisia käsityksiä siitä, miten luontoa tulisi käyttää ja suojella. Tutkimusmenetelmänä Oksanen käyttää teemahaastatteluja, joita on tehty maanomistajille ja luonnonsuojeluviranomaisille. Lisäksi hän analysoi Natura-hankkeen asiakirjojen sisältöä. Myös käsitykset suojelun tarpeellisuudesta ja toteuttamistavoista ovat erilaiset. Oksasen päätelmä on, että luontoon ja maankäyttöön liittyvien

näkemyksien ja kokemusten erilaisuus tulisi ottaa huomioon suojeluohjelmien suunnittelussa.

Juhani Tirkkonen (2000) tarkastelee väitöksessään Suomen ilmastopoliitiikan hahmottumista ekologisen modernisaation kautta. Tarkastelun kohteena ovat ilmastopoliitikasta käytävät diskurssit. Tutkimuksen pääkysymys on arvioida suomalaisen ilmastopoliitiikan suhdetta kansainväliseen ilmastopoliittiseen kehitykseen. Millainen suomalainen ilmastopoliitikka on ollut suhteessa hegemoniseen, vallitsevaan ilmastodiskurssiin ja toisaalta ekologiseen modernisaatioon?

Tirkkonen (2000) tarkastelee erityisesti metsäsektorin roolia. Tutkimuksen pääasiallisena aineistona ovat päätöksenteossa käytettävät asiakirjat sekä keskeisten ilmastopoliitiikan toimijoiden eri foorumeilla esittämät kannanotot. Menetelmällisesti tutkimuksessa sovelletaan diskurssianalyysiä ja tehdään hermeneuttisia tekstin tulkintoja. Päätelmänä Tirkkonen esittää tulkinnan kielen ja käytäntöjen suhteesta: niin kauan kun valtion ilmastopoliittinen päätöksenteko on luonteeltaan reaktiivista, positiivinen summapeli ei ole ohjaamassa ilmastopoliittisia käytäntöjä ja retoriikkaa.

Nämä tutkimukset ovat esimerkkejä runsaasti hyödynnetystä tutkimustavasta, jossa julkisen keskustelun analyysi täydentää muuta analyysiä, kuten asiakirjojen tarkastelua tai teemahaastatteluja.

Ympäristösosiologian ja ympäristöpolitiikan tutkimuksen näkökulmasta esitämme seuraavia suosituksia ympäristöviestinnän tutkimuksen suuntaamiseksi:

- Eri tyyppisten viestintätapahtumien sisältöjä on käytetty tutkimuksessa runsaasti. Viestinnän prosessien tarkastelu näyttää jääneen uutisoinnin, asiakirjojen, kannanottojen ja muiden viestintädokumenttien analyysin varjoon. Huomion kiinnittäminen voimallisemmin viestintätapahtumien dynamiikkaan niiden sisällön sijaan vaikuttaisikin perustellulta.

- Ympäristöpolitiikan ja ympäristösosiologian tutkimus on kuvaillut yhteiskunnallisen päätöksenteon ja päätösten toimeenpanon ongelmakohtia ja esittänyt parannusehdotuksia. Tämän ymmärryksen avulla ei kuitenkaan ole kovinkaan tehokkaasti kyetty muuttamaan ongelmallisina pidettyjä yhteiskunnallisia käytäntöjä. Viestinnän tutkimuksen haasteena voisikin olla sen selvittäminen, miten tällainen ympäristöpolitiikkaa koskeva tutkimustieto välitetään tehokkaasti yhteiskunnalliseen ohjaukseen.

3.4 Yhteisöviestintä ja kriisit

Kriisitilanteet ovat olleet ympäristöviestinnässä keskeisiä. Julkisuudessa näkyvät ympäristöonnettomuudet, mielenosoitukset, kiistat ja erimielisyydet ovat olleet näkyvä osa julkista ympäristöviestintää jo puoli vuosisataa. Kriisitilanteiden hallinta tai niiden välttäminen on jatkuva haaste myös ympäristönsuojeluun liittyville organisaatioille.

Japanin Minamatan lahden elohopeamyrkytysten paljastuminen 1950-luvulta lähtien, Seveson (1972) ja Bhopalin (1984) kemikaalionnettomuudet, Tšernobylin (1986) ydinvoimalaonnettomuus ja Tonavaan laskevan Tisza-joen myrkyttyminen (2000) ovat esimerkkejä lukuisista maailmanlaajuisista huomiota herättäneistä kriisiluonteisista tapahtumista, jotka ovat eri tavoin ohjanneet ympäristökeskustelun kulkua ja ympäristöpolitiikan muotoutumista. Nämä tapahtumat ovat kohdistaneet negatiivista julkisuutta niihin liittyviin yrityksiin ja muihin yhteisöihin.

Ehkä klassisimmillaan ympäristöviestinnässä on kyse öljytankkereiden havereista, esimerkiksi Exxon Valdeztankkerin uppoamisesta vuonna 1989 Alaskan rannikon läheisyyteen. Onnettomuus herätti paljon huomiota tiedotusvälineissä, ja viritti myös runsaasti viestinnällistä tutkimusta. Lukuisissa

tutkimuksissa selvitettiin viestinnän peruskysymyksiä, kuten sitä, miten tapahtuma, siihen liittyvät prosessit ja toimijat esitettiin eri tyyppisissä tiedotusvälineissä (esim. Daley & O'Neill 1991).

Exxon Valdezin onnettomuuteen liittyvä viestintää on käytetty myös aiheistona useissa tapaustutkimuksissa. Esimerkiksi organisaatioviestinnän näkökulmaa painottavissa tutkimuksissa on selvitetty, miten poikkeustilanne vaikuttaa yritysimageeseen ja miten imagohaittoja voidaan ehkäistä (esim. Dowie 1991), millainen on tieteellisen tiedon asema kriisiviestinnässä (esim. Sellnow 1993) ja miten informaation kulkua voidaan hallita kriisitilanteessa (esim. Harrald 1990).

Ympäristökysymyksiin liittyvää kriisiviestintää onkin tutkittu runsaasti nimenomaan yritysten yhteisöviestintään liittyen. Yhteisöviestintä on tietyn yhteisön viestintää, joka on kohdistettu tietylle kohderyhmälle ja jolla pyritään toteuttamaan yhteisön asettamia tavoitteita. Yhteisöviestintää nimitetään myös organisaatioviestinnäksi ja yritysviestinnäksi.

Åbergin (1993, 62) mukaan yhteisöviestintä tarkoittaa "sellaista sanomien vaihdantaa työyhteisön osien välillä, joka tekee mahdolliseksi eri tilanteissa työyhteisön ja sen jäsenten tavoitteiden toteuttamisen. Viestintä on siten työyhteisön työkalu, liitäntätekijä, joka liittää työyhteisön osat toisiinsa ja koko työyhteisön ympäristöönsä." Yhteisöviestintä on myös akateeminen oppiaine, jota harjoitetaan esimerkiksi Helsingin yliopiston Viestinnän laitoksella¹⁶ ja Jyväskylän yliopistossa Viestintätieteiden laitoksella¹⁷. Akateemisen tarkastelun kohteena on viestintä sekä yrityksissä että julkisissa organisaatioissa ja muissa yhteisöissä.

Yhteisön kriisillä tarkoitetaan ennakoimatonta, voimakkaasti yhteisön toimintoihin vaikuttavaa ja nopeasti etenevää tapahtumaketjua. Kriisitiedottamisella tarkoitetaan tiedottamista tilanteissa, joissa jokin ennakoimaton yhtäkertainen tapahtuma synnyttää yhteisön

¹⁶ <http://www.valt.helsinki.fi/comm/>

¹⁷ <http://viesti.jyu.fi/>

ympäristössä voimakkaan informaatio- tarpeen tai organisaatiossa tiedottamis- tarpeen (ks. Lehtonen 1999). Kriisitilan- teet voivat olla fyysisiä onnettomuuksia, mutta myös esimerkiksi organisaation toimintaa koskevia, yllättäen julkis- tuneita tietoja tai organisaation ulko- puolisen uutisen synnyttämää julki- suutta.

Yritykset viestivät toiminnastaan sidosryhmille monin eri tavoin. Osa tätä viestintää on ympäristö- ja yhteiskun- tavastuun raportointi, joka on yleistynyt nopeasti. Edelläkävijäyritykset ovat rap- portoineet ympäristöasioistaan jo yli vuosikymmenen. Viime vuosina rapor- tointia on laajennettu yhä yleisemmin eettisiin ja sosiaalisiin näkökohtiin eli niin sanottuun yhteiskuntavastuun rap- portointiin.

Yritysten ympäristöraportointia on tarkasteltu lukuisissa opinnäytetöissä. Tutkimuksissa on pitkälti keskitytty ympäristöraportoinnin kehittämistar- peiden analysointiin ja erilaisten raport- tien vertailuun (ks. esim. Lovio ym. 1999; Halme & Huse 1997). Suomessa yritysten ympäristöviestintää on tutkit- tu muun muassa Helsingin kauppakor- keakoulun johtamisen laitoksen tutki- musohjelmassa *Organization and the Environment*¹⁸, jossa on tarkasteltu ympäristöviestintää erityisesti yritysten kil- pailukyvyn kannalta (esim. Heininen- Ojanperä 1998; Heiskanen ym. 1997). Ympäristöhallinnossa julkisyhteisöjä tarkasteleva ympäristöviestinnän tutki- mus osalta keskittynyt Keski-Suomen ympäristökeskukseen (ks. luku 3.2).

Ympäristöhallinto on Suomessa joutunut kohtaamaan lukuisia viestin- nällisiä kriisejä. Erityisesti luonnonsuo- jeluohjelmien toteuttaminen on kirvoit- tanut runsaasti julkista keskustelua, joka ajoittain on ollut hyvinkin myrskyisää. Usein kyse on ollut siitä, että julkisessa keskustelussa on kritisoitu voimakkaasti jotakin tiettyä ympäristöpoliittista toi- menpidettä, jota ympäristöhallinto on pannut täytäntöön. Ehkä runsainta kes- kustelua ovat herättäneet rantojensuo- jeluohjelma 1990-alussa ja Natura 2000-

luonnonsuojeluohjelma vuosikymmen- tä myöhemmin (esim. Nieminen 1994; Kijärvi 2002).

Julkisen, tiedotusvälineiden väli- tyksellä tapahtuvan tiedonvälityksen lisäksi oleellinen osa Natura-viestintää olivat ohjelmasta annetut muistutukset. Näitä on hyödyntänyt aineistonaan muun muassa Annukka Oksanen (2003) väitöskirjatyössään (ks. luku 3.3).

Useimmat kriisiviestinnän tarkas- telut kotimaassa ja ulkomailla perustu- vat jo tapahtuneen viestinnän epäon- nistumisen lyhyen aikavälin tarkaste- luun. Kriisiviestinnän tutkimusta kar- toittaneet Seeger ym. (2000) korostavat- kin tarvetta kriisiviestinnän pitkän aika- välin tarkasteluille sekä onnistuneiden kriisiviestinnän tapausten analysoinnil- le. Heidän mukaansa tutkimuksessa tu- lisi painottaa viestinnän tilannesidon- naisuutta. Monien keskenään kilpaile- vien totuuksien ja erilaisten ymmärtä- misen tapojen sekä erilaisten kohderyh- mien merkitys on myös keskeistä tutki- mukselle. Kriisiviestinnän tutkimus voi- si lisäksi hyötyä kaaosteorian soveltami- sesta sekä eri tutkimusmenetelmien rin- nakkaisesta käytöstä tapaustutkimusis- sa (Seeger ym. 2000).

Ympäristöhallinnon kannalta mie- lenkiintoisena viestinnällisenä kriisinä voidaan pitää kesän 1997 poikkeuksel- lisen runsaita sinilevien massaesiinty- miä. Tuolloin kansalaisten ja tiedotusvä- lineiden sinileviin kohdistunut kiinnos- tus ylitti viranomaisten kyvyn vastata kysymyksiin. Tämän tiedotusvajeen seurauksena käynnistettiin vuonna 1998 eri viranomaisten ja tutkimuslaitosten yhteistyönä valtakunnallinen levähait- taseuranta (Lepistö ym. 1998).

Seuranta on sittemmin jatkettu ja kehitetty, ja sen tuottamaa tietoa on vä- litetty aktiivisesti tiedotusvälineille ja kansalaisille muun muassa lehdistötie- dotteiden, Internetin ja puhelinneuvon- nan välityksellä. Leväongelmaan liitty- vää tiedotusta voidaan pitää viestinnäl- lisestä näkökulmasta kiinnostavana tut- kimuskohteena erityisesti siksi, että jat- kuvaluonteisena se tarjoaa mahdolti-

¹⁸ <http://hkkk.fi/~organisa/research/programs/o&e/oemain.htm>

suuden viestintäprosessin tarkasteluun useiden vuosien aikajänteellä. Lisäksi kyse on ympäristönsuojelussa harvinaislaatuudesta monikanavaviestinnästä, jossa sanomia välitetään aktiivisesti eri viestintäkanavia pitkin.

Yhteisöviestinnän ja kriisiviestinnän näkökulmasta esitämme seuraavia suosituksia ympäristöviestinnän tutkimuksen suuntaamiseksi:

- Yksittäisistä tapaustutkimuksista saatuja kokemuksia tulisi tarkastella kokonaisuutena ja tutkimuksessa tulisi kiinnittää huomiota monimetodisuuteen, eri menetelmien käyttöön kuvattaessa samaa kohdetta.
- Onnistuneen viestinnän tapaustarkastelut voisivat tuoda hedelmällistä uutta tietoa, sillä valtaosa tehdyistä tutkimuksista perustuu viestinnän epäonnistumisen analyysille. Tieto epäonnistumiseen johtaneista tekijöistä ei kuitenkaan itsestään selvästi kerro sitä, mitkä tekijät johtavat onnistumiseen.

3.5 Visuaalisuus ympäristöviestinnässä

Ympäristöviestinnän visuaalisen olemuksen tutkiminen avaa mahdollisuuksia tarkastella yhtä viestinnän peruskysymystä, viestin sisällön ja sen muodon suhdetta. Visuaalisen aineksen käyttöä ympäristöviestinnässä on tutkittu hyvin vähän verrattuna siihen, miten keskeisellä sijalla ne ovat nykyisessä viestinnässä. On oletettavissa, että kun sähköisen, digitalisoidun viestinnän asema edelleen vahvistuu, myös visuaalisuuden asema ympäristöviestinnässä korostuu.

Kuvallistuva kulttuuri

Kulttuurin kuvallistuminen eli visualisoituminen on kiihtynyt. Tämä näkyy selkeästi esimerkiksi sanomalehtien sivuilta. Viime vuosisadan alkupuolella ne olivat tekstipainotteisia, niukasti jos lainkaan kuvitettuja. Vähitellen kuvi-

tuksen käyttö lisääntyi ja nykyään valokuvat voivat täyttää valtaosan lehtien pinta-alasta. Kuvien käytön lisääntymisen sanomalehdistössä ja runsaasti kuvitettujen aikakauslehtien lukumäärän kasvu ovat lisänneet kuvien kysyntää ja tekniikan kehitys niiden tarjontaa. Tärkein visuaalisen viestinnän asemaa vahvistanut seikka 1900-luvulla oli kuitenkin television yleistymisen.

Kuvia käytetään, koska niiden avulla voidaan välittää mielikuvia, kiteyttää tapahtumia ja tiivistää informaatiota tehokkaammin kuin pelkän kirjoitetun tekstin avulla. Kuvien ja symbolien käyttäminen on usein myös välttämätöntä silloin, kun luku- tai kielitaidottomuus tekee tekstiin perustuvasta kommunikatiosta mahdotonta. Erityisesti kehitysmaissa tai lasten kanssa toimittaessa kuvat ja symbolit tarjoavat yhteisen kielen, jonka avulla välittää tietoa ja vaihtaa ajatuksia. Kuvien ja symbolien tulkitseminen vaihtelee kulttuurittain ja kansainvälisen ympäristöviestinnän haaste onkin kuvallisen viestinnän soveltamisen tarkastelu ja non-verbaalisen kommunikaation kehittäminen. Esimerkiksi sarjakuvien avulla voidaan ymmärrettävästi kertoa lapsille ympäristönsuojelusta osana arkielämää.

Kuvallinen viestintä on vain harvoin sattumanvaraista. Miltei aina taustalla on jokin viestijän asettama tavoite, kuten vastaanottajan huomion kiinnittäminen tai tulkintojen ohjaaminen. Leena-Maija Rossin (1999, 177) sanoin: "Kuvat kantavat aina joitakin ideologioita, milloin avoimesti, milloin verhotusti. Kuvallinen esittäminen on myös poliittista. Kuvilla pyritään vaikuttamaan, tavalla tai toisella".

Kuvat ovat keskeisiä välineitä mainonnassa kaikkialla maailmassa. Mainonnan lisääntyminen onkin osaltaan vankistanut kuvallisen viestinnän asemaa. Joukkoviestinnän kaupallistumisen lisäksi tekniikan kehitys selittää kuvien käytön lisääntymistä. Kuvallinen viestintä on lisännyt merkitystään erityisesti niin sanotun tietoyhteiskuntakehityksen myötä. Aiemmin televisio ja nyttemmin myös Internet ovat tuoneet kuvallista viestintää kirjoitukseen perustuvan vies-

tinnän rinnalle, ja osittain korvanneetkin sitä. Matkapuhelinten kuvaviestit ja muut tekniset innovaatiot voivat lisätä kuvallista viestintää voimakkaastikin ja muuttaa visuaalisen ilmaisen muotoja.

Kuvankäsittelyn tekniikan ja viestintätekniikan kehitys ovat tukeneet toinen toistaan. Tietokoneiden käytön yleistyminen ja kuvankäsittelyohjelmien tehostuminen ovat helpottaneet kuva-aineiston muokkausta. Kuvien käsittely ja käyttö on halventunut ja muuttuu jatkossa luultavasti entistäkin edullisemmaksi. Jo nyt esimerkiksi digitaaliset kamerat ovat korvaamassa perinteisiä kameroita niin ammatti- kuin harrastelijakäytössä. Tekniikan kehittyminen luultavasti voimistaa myös liikkuvan kuvan asemaa viestinnässä.

Visualisoituminen leimaa koko kulttuuria. Kuten Mikko Lehtonen (2001, 204) toteaa, käynnissä on siirtymä luku- ja kirjoitustaidon hallitsevuudesta visuaalisuuden merkityksen kasvuun. Tämän takia tekstin tuottamiseen ja tulkitsemiseen voimakkaasti painotettava viestintää ja viestinnän tutkimusta ei voida pitää riittävänä tulevaisuudessa. Tekstit toki säilyvät vahvana viestinnän välineenä jatkossakin, mutta perinteisen luku- ja kirjoitustaidon rinnalle tarvitaan myös visuaalista luku- ja kirjoitustaitoa.

Tutkimuksen haasteena on myös multimodaalinen viestintä eli esimerkiksi tekstuaalisten ja visuaalisten viestien muodostama kokonaisuus. Eri elementit, kuten teksti, kuva tai ääni, esiintyvät ympäristöviestinnässä vain harvoin yksin. Televisiossa liikkuvaa kuvaa käytetään äänen ja usein myös tekstin yhteydessä, painotuotteissa oleellista on tekstin, kuvien ja kuvien suhde. Myös WWW-sivuilla tekstin, kuvan ja kuvien suhde on keskeinen.

Kuvat ympäristöviestinnässä

Visuaalinen viestintä on ympäristönsuojelussa tärkeää. Varsinkin luontokuvaus on keskeisesti vaikuttanut luonnonsuojeluaatteeseen ja ympäristönsuojeluun laajemminkin (Suominen 1999). Myös maisemakuvauksella on

nykypäivään asti jatkuva perinne ympäristönsuojelun edistäjänä (esim. Heikkilä 2000). Luontokuvat ovat herättäneet luonnon monimuotoisuuden suojeluun konkretisoimalla uhanalaisia lajeja. Suuria, uljaaksi tai sympaattisiksi hahmotuja nisäkkäitä on nostettu luonnonsuojelun vertauskuviksi (Suonpää 2002). Kotka ja saimaannorppa ovat esiintyneet ympäristön- ja luonnonsuojelun symboleina Suomen luonnonsuojeluliiton logoissa ja panda Maailman luonnonsäätiön (WWF) logossa.

Kuvilla on ympäristöviestinnässä monia erityyppisiä tehtäviä. Kuvia käytetään useimmiten tekstin tukena, tuomaan esiin tai korostamaan viestin sanomaa. Janne Seppänen ja Esa Välivertonen (2003) ovat hahmottaneet valokuville neljä ydintehtävää biodiversiteettiä käsittelevässä sanomalehti uutisoinnissa. Ensinnäkin valokuvat konkretisoivat monimutkaisia tieteellisiä ongelmia samaan tapaan kuin esimerkiksi tekstuaaliset kielikuvat. Toisaalta ne rakentavat sosiaalisia suhteita erilaisten toimijoiden välille. Kolmas tehtävä on tarjota viestin vastaanottajalle mahdollisuus samaistumiseen. Neljäs tehtävä on tuottaa niin sanottu todellisuusefekti eli ikään kuin varmentaa tekstissä kerrottu viesti todeksi.

Ympäristöviestinnälle on ominaista erilaisten tilastollisten kaavioiden ja kuvien runsas käyttö. Kaaviot ovat eri tyyppisiä, ne voivat olla tekstiä sisältäviä taulukoita tai valokuvan kaltaisia karttoja tai jotakin näiden väliltä. Kaavioita voidaankin tarkastella tekstin ja kuvan ominaisuuksien yhdistelmänä. Kaavio ei sisällä yhtä paljon erilaisia, mahdollisesti harhaan johtavia tulkinnan mahdollisuuksia kuin valokuva, mutta sen avulla voidaan ilmaista sanoma tiiviimmässä muodossa kuin kirjoitetussa tekstissä.

Tilastollisten kaavioiden käytön runsautta nykyisessä ympäristöviestinnässä selittää saatavilla olevan numeerisen tiedon määrän kasvu. Kaavioita on mahdollista käyttää, koska ympäristönsuojeluun ja ympäristön tilaan liittyvää seurantatietoa ja tutkimustuloksia on kertynyt runsaasti. Toisaalta tilastokuvi-

oiden suosiota selittää se, että niiden avulla voidaan esittää informaatiota tiivistetympin ja kiinnostavammin kuin tekstin avulla. Kaikista ympäristömuutoksista helposti visualisoitavissa olevaa informaatiota ei kuitenkaan ole saatavilla. Esimerkiksi ympäristömelulle altistuneiden suomalaisten määrää kuvaavaa aikasarjaa ei ole, joten ongelman kehittymistä on vaikea visualisoida kaavioiden avulla. Tämä onkin yksi mahdollinen osaselitys meluongelman saamaan suhteellisen vähäiseen huomioon.

Tulevaisuuden ympäristöviestinnässä visuaalisesti esitetyn tiedon merkitys tulee todennäköisesti kasvamaan. Muun muassa paikkatietojärjestelmien kehitys todennäköisesti lisää karttamuodossa olevan tiedon käyttöä. Tekniikan kehittyessä myös animoidut, esimerkiksi liikkuvia kuvia tehokeinona käyttävät kaaviot voivat yleistyä.

Markkinoinnin ja mainonnan tutkimus tarjoaa myös lupaavia lähtökoh- tia ympäristöviestinnän tutkimukselle. Markkinointiviestintää on tutkittu runsaasti, ja mainoksissa visuaalisuus on hyvin keskeistä. Mainoksilla pyritään vaikuttamaan ihmisten käyttäytymiseen, joten myös viestinnän vaikuttavuuden tutkimisen kannalta aihepiiri on mielenkiintoinen (ks. Rope & Pyykö 2003).

Yritysten markkinoinnissa ympäristömainonta eli ympäristöväättämien käyttö myynninedistämisessä yleistyi 1990-luvun alussa. Suomessa kuluttajasi- amies antoi harhaanjohtavan ympäristömainonnan yleistymisen takia ympäristömarkkinointia koskevat ohjeet vuonna 1992¹⁹. Ohjeissa puututaan sanallisiin väitteisiin. Mainokset ovat kuitenkin luonteeltaan ennen muuta visuaalisiin mielleyhtymiin ja vaikutelmiin perustuvia, joten sanallisia väitteitä, kuten käytettyjä termejä koskeva ohjeistus on parhaimmillaankin puutteellista.

Tutkimuksen näkökulmasta ongelmana on se, että suuri osa markkinointitutkimuksesta on yritysten itsensä tekemiä tai teettämiä selvityksiä, joita ei ole julkisesti saatavilla. Tämän takia tutkijoiden yhteistyö yritysten kanssa voi

tuottaa hedelmällisiä tuloksia. Myös yhteistyö mainostoimistojen kanssa saattaisi olla hyödyllistä. Suomestakin löytyy mainostoimistoja, jotka ovat painuneet ympäristömainontaan ja joilla on alalta kokemusta.

Visuaalisuus ympäristöhallinnon ympäristöraportoinnissa

Ympäristöhallinnossa viestinnän visuaalisuuteen liittyvää tutkimusta ei ole tehty, eikä myöskään muualla tehtyä tutkimusta ole määrätietoisesti pyritty hyödyntämään. Tätä voi pitää yllättävänä, sillä ympäristöhallinto on rahoittanut ja ollut mukana tekemässä lukuisia visuaaliseen ainekseen voimakkaasti nojautuvia ympäristön tilasta kertovia teoksia (esim. Lappalainen 1998; Hallanaro ym. 2002; Wahlström ym. 1992; Wahlström ym. 1996). Visuaalinen aines korostui erityisesti vuonna 2000 julkais- tussa Suomen luonto CD-factassa (Hallanaro ym. 2000).

Ympäristöhallinnon viestinnän painopisteen siirtyminen Internetiin todennäköisesti lisää visuaalisen aineksen merkitystä. Kuvallisen viestinnän käyttö on ympäristöhallinnossa perustunut lähinnä aiempien kokemusten muovaa- viin käytäntöihin ja taitotietoon sekä taloudellisiin ja kuvien teknistä laatua koskeviin rajoitteisiin.

Erilaisiin kuvioihin, kuten diagrammeihin, pylväisiin, piirakoihin ja karttoihin, on kiinnitetty ympäristöhal- linnossa enemmän huomiota kuin valokuviin. Ympäristön tila -raporttien lisäksi niiden käyttöä on pohdittu erityisesti indikaattoreiden kehittämistyössä (ks. Rosenström & Palosaari 2000). Keskeistä on ollut se, miten totuudellisesti graafiset esitykset kuvaavat kohdettaan. Käyttäjän kannalta indikaattoreiden visuaalisen ilmeen merkitystä on pohdit- tu niukemmin.

Kuvioiden käyttöön on olemassa myös kattava ja helppokäyttöinen opas (Kuusela 2000). Karttojen, kaavioiden ja muun visuaalisen aineiston käyttöä on tarkasteltu muun muassa informaation muotoilua (infodesign) käsittelevässä

¹⁹ Vuonna 2002 tarkistetut ohjeet löytyvät kuluttajaviraston sivuilta: <http://www.kuluttajavirasto.fi/user/loadFile.asp?id=4097>

kirjallisuudessa, jonka lähempi kartoittaminen luultavasti tuottaisi runsaasti käyttökelpoisia virikkeitä ympäristöviestinnälle (ks. Vapaasalo 2000).

Visuaalisen ympäristöviestinnän tutkimus

Televisiossa, painetussa viestinnässä ja tietoverkoissa välitetyn kuvan lisäksi visuaalisen viestinnän tarkasteluissa voidaan kiinnittää huomio moniin muihinkin kohteisiin, kuten graafiseen suunnitteluun, arkkitehtuuriin tai teolliseen muotoiluun (ks. Koskinen 2000). Tässä yhteydessä keskitymme kuitenkin kuvallisen viestinnän tarkasteluun.

Ympäristöviestinnän tutkimuksessa kuvien tarkastelu on jäänyt selkeästi tekstianalyysin varjoon niin Suomessa kuin ulkomaillakin. Tämä johtuu ainakin osin viestintätutkimuksen perinteistä. Ympäristöviestinnän tutkimuksessa merkitystä voi olla sillä, että visuaalisen viestinnän tarkasteluun tarvittavat menetelmät ja teoriat ovat kaukana ympäristötutkimusta perinteisesti hallinneen luonnontieteellisen valtavirran lähestymistavoista. Kuvien tarkastelu on lisäksi teknisesti hankalampaa kuin tekstin ja niiden saatavuus on ollut heikompa kuin tekstiaineiston. Varsinkin historiallisessa ympäristötutkimuksessa tekstiaineistot ovat hallitsevassa asemassa hyvän saatavuutensa ansiosta.

Ympäristöviestinnän kannalta kiintoisaa keskustelua on käyty muun muassa kuvallisen viestinnän totuudenmukaisuudesta. Digitaalisessa muodossa olevia kuvia voidaan kuvankäsittelyohjelmien avulla muokata miltei rajattomasti. Keskustelua on käyty erityisesti uutiskuvien ja luontokuvien aitoudesta. Niitä on totuttu pitämään aitoina, muuntelemattomina todellisuuden kuvauksina ja aitouden tuntua on myös pyritty pitämään tarkoituksellisesti yllä: valokuva ikään kuin todistaa uutisen oikeaksi, esimerkiksi luomalla mielikuvan että uutisen kirjoittajaksi nimetty toimittaja on itse ollut paikan päällä havainnoimassa tapahtunutta tai haastattelemassa ihmisiä. Öljyinen lintu konkretisoi tankkerionnettomuuden todelli-

seksi samaan tapaan kuin kuvat nälkää näkevästä lapsista konkretisoivat elintarvikekriisin.

Suomessa Juha Suonpää on pohtinut muun muassa luontokuvan totuudellisuutta ja aitoutta väitöskirjassaan Petokuvan raadollisuus (Suonpää 2002). Hän pyrkii paljastamaan luontokuvaukseen kätkeytyviä valtasuhteita ja kuvaajien välistä kilpailua, luontokuvauksen ja luonnonsuojelun suhdetta, luontokuvauksen ja taiteen suhdetta, luontokuvan aitouden myyttiä ja luontokuvaan liittyvää kaupallisuutta. Suonpää purkaa luontokuvan erilaisia merkityksiä suurpedoista otettujen kuvien kautta. Hän pyrkii kyseenalaistamaan luontokuvan "luonnollisuuden" ja etsii yhteiskunnallisia mekanismeja, jotka tuottavat luontokuvalle sen kulttuuriset merkitykset.

Tutkimusmenetelmänä Suonpäällä (2002) on diskurssianalyysi ja aineistona on petokuvausta käsittelevät lehtileikkeet, haastattelut ja omakohtaiset havainnot. Työssä ei siis tarkastella itse kuvia, vaan niistä käytävää keskustelua. Väitöskirja on itsessään tekstin ja kuvien yhdistelmä, jossa luontokuvan tavanomaisista esittämistavoista poikkeavat kuvat luovat ironisen vastinparin perinteisille, aitoutta korostaville petokuville. Väitöskirjan osana olevat kuvat toimivat siis tekstistä irrallisena, mutta sen kanssa keskusteluna kokonaisuutena.

Väitöskirjassaan Suonpää rajaa ja ohjaa aineiston käsittelyä kuuden erityyppisen tutkimusteeman avulla. Yhtenä teemana on keskeisten jännitteiden ja puheenaiheiden hakeminen aineistosta. Toinen teema on sen tarkastelu, mikä tekee luontokuvauksesta arvokkaan viestinnän muodon ja miksi erityisesti pedoista otetut kuvat nivoutuvat keskeisesti arvokkuuden rakentamiseen. Petokuvauksen oikeutusta tuottavat diskurssit ovat omana näkökulmanaan, jota Suonpää tarkastelee erityisesti metsästyksen ja luontokuvauksen välisen suhteen kautta. Luontokuvan lajityyppiä Suonpää jäsentää kysymällä sitä, miksi luontokuva halutaan esittää vaikeasti saavutettavana. Hän myös jäljittää niitä diskursseja, jotka tuottavat

luontokuvalle aitoutta ja alkuperäisyyttä. Kuudentena teemana Suonpäällä on luontokuvauksen kentän rajojen rakentuminen erityisesti suhteessa kaupallisuuteen. (Suonpää 2002.)

Suonpään tarkastelu ei mene kovin syvälle luontokuvien ja ympäristönsuojelun väliseen suhteeseen, mutta antaa keskustelulle kiinnostavia lähtökohtia. Edistävätkö esimerkiksi naturalisoidut, ”alkuperäisen” tai ”koskemattoman” luonnon illuusion synnyttävät luontokuvat ympäristönsuojelua? Entä miten kuvat voisivat rakentaa vuorovaikutteisuutta kärjistämisen tai syyllistämisen sijaan? Voivatko yksinkertaistetuina ja tiivistettyinä symboleina toimivat kuvat auttaa ongelmien taustalla olevien prosessien hahmottamisessa?

Visuaalisen ympäristöviestinnän tutkimuksen näkökulmasta esitämme seuraavia suosituksia ympäristöviestinnän tutkimuksen suuntaamiseksi:

- Luonto- ja maisemakuvausta käsittelevien tarkastelujen systemaattinen kartoitus auttaisi hyödyntämään jo olemassa olevaa tietoa.
- Ympäristöviestinnän tutkimuksessa pääpaino on ollut erittelyssä, esimerkiksi uutisoinnin tekstien tarkastelussa. Yksi tutkimuksen haaste onkin visuaalista ja tekstuaalista ainesta sisältävän kokonaisuuden tutkiminen. Sähköisen viestinnän lisääntyessä tämä tulee olemaan entistä haasteellisempää ja tärkeämpää.

3.6 Tiedonvälityksen uutta tekniikkaa

Ympäristöviestinnässä käytettävät tekniset välineet ovat muuttuneet nopeasti. Internet-tietoverkko on kehittyneissä maissa vakiintunut perinteisempien viestintäkanavien rinnalle ja osin korvannut muuta viestintää. Tekniikan ja sen soveltamisen muutosten voidaan olettaa olevan suuria jatkossakin, joten uusiin viestintämuotoihin sekä erilaisiin tilanteisiin ja kulttuureihin parhaiten soveltuvien ympäristöviestinnän mene-

telmien tutkiminen on tärkeää.

Suomea on usein pidetty yhtenä maailman edistyneimmistä tietoyhteiskunnista (esim. Castells & Himanen 2001). Ympäristöviestinnän tutkimukselle tietoyhteiskunta tarjoaa moniulotteisen tutkimuskentän, jonka yksi osa on viestintään käytettävä tekniikka. Tietoverkkojen käyttöön on liitetty Suomessa suuria odotuksia ja Internetillä on nähty keskeinen rooli koko yhteiskunnan kehittämässä (Elämänlaatu... 1998).

Tietoverkkoja on pidetty nopeana, kustannustehokkaana ja vuorovaikutteisena viestintävälineenä. Uuden viestintätekniikan on toivottu lisäävän päätöksenteon demokraattisuutta ja helpottavan ihmisten osallistumista muun muassa ympäristöpoliittiseen päätöksentekoon. Myös ympäristöviestinnän kannalta tietoverkot on nähty lupaavina välineinä. Tietoyhteiskuntaan liittyvässä keskustelussa ja käytännön kehittämistyössä ympäristökysymysten merkitys on kuitenkin ollut melko vähäinen (Välimäki 2002; Kahilainen 2000).

Varsinkin paikallistasolla on toteutettu erilaisia kokeiluja, joissa tietoverkkojen käyttöä on pyritty kehittämään muun muassa ympäristöpolitiikan välineenä, mutta odotukset ovat toistaiseksi osoittautuneet ylimitoitetuiksi.

Viestinnän tutkimuksen näkökulmasta median muuttuminen yksisuuntaisesta vuorovaikutteiseksi olisi radikaali muutos. Todellisuudessa tällaista muutosta ei ainakaan vielä ole tapahtunut. Yksi tätä selittävä tekijä on se, että digitaalinen, verkottunut ja vuorovaikutteinen uusmedia on usein lomittunut perinteisen median kanssa. Käytännössä tämä tarkoittaa monesti sitä, että uusmedian sovellusten toiminta-ajatus perustuu vanhan median logiikalle. Tietoverkosta voi esimerkiksi lukea perinteisen sanomalehden näköisiä ja sisällöltään painetun lehden kanssa samanlaisia verkkolehtiä.

Useimmiten vuorovaikutteisuus ei ole tasavertaisten osallistujien välistä kommunikaatiota, vaan pikemminkin kyse on palaute- tai reagointimahdollisuuden antamisesta. Yksisuuntaisen tiedon välityksen ohelle on kehitetty

muun muassa ympäristöaiheisia opetus- ja valistusaineistoa, jossa vastaanottajan passiivista roolia pyritään muuttamaan aktiivisemmaksi. Internetissä on esimerkiksi mahdollista laskea henkilökohtainen ekologinen jalanjälki²⁰, testata energiatietämystään²¹ ja laskea työpaikan kestävästä kehitystä kuvaava tulos²².

Monien uuden tekniikan merkitystä tarkastelleiden selvitysten johtopäätöksenä on ollut, että Internet tarjoaa uuden osallistumiskanavan ja täydentää muita osallistumismuotoja, mutta kokonaisuudessaan tietoverkko palvelee enemmän tiedotuskanavana kuin varsinaisena vuorovaikutteisuuden lisääjänä (esim. Lehtimäki 1999; Peltokoski 2003a; Ridell 2003).

Ympäristöviestinnän kannalta kiintoisaa tutkimusta vuorovaikutteisuudesta on tehty muun muassa ympäristöklusterin kestävä kehitys ja tietoyhteiskunta (Kesty) –hankkeissa. Kestyojelmiaan kuului muun muassa Jukka Peltokosken (2003a) tutkimus tietoverkosta ympäristöjärjestöjen ja viranomaisten kohtauspaikkana. Tutkimuksessa selvitettiin muun muassa sitä, millaisia intressejä kansalaisjärjestöillä on ympäristöhallinnon suhteen ja millainen rooli Internetillä uutena ja yhteiskunnallista mielenkiintoa herättäneenä mediana voisi olla järjestöjen ja hallinnon vuorovaikutusvälineenä.

Peltokoski on syventänyt teeman tarkastelua vuonna 2003 valmistuneessa lisensiaatintyössään ”Verkko uuden hallinnon välittäjänä - Ympäristöviranomaisten ja -järjestöjen asennoituminen Internetiin”. Peltokoski tarkastelee tutkimuksessaan tietoverkon ja ympäristöhallinnon yhteyttä informaatioyhteiskunnan sosiaalisten kysymysten näkökulmasta.

Peltokosken (2003b) eräänä lähtökohtana on ympäristöhallinnolle asetettu haaste, jonka mukaan kansalaisilla tulee olla tulevaisuudessa yhä suurempi valta päätettäessä heidän elinympäristöönsä liittyvistä asioista. Peltokoski taus-

toittaa tutkimustaan kuvaamalla viime aikaista kehitystä, jossa ympäristöhallinto on omaksunut uudentyyppejä hallintotapoja, joihin hän viittaa termillä ’new governance’. Uudet hallintotavat perustuvat monitahoiseen yhteistyöhön ja neuvottelumenetelmiin entisten keskitettyjen ja juridiseen auktoriteettiin nojaavien keinojen sijaan. Erilaiset kumppanuusohjelmat, kansalaisten ja viranomaisten väliset foorumit sekä kansalaisten kuulemismenettelyt ovat esimerkkejä uuden tyyppisestä hallinnoinnista.

Peltokoski (2003b) analysoi informaatioyhteiskunnan sosiaalisia kysymyksiä tarkastelemalla, miten ympäristöviranomaiset ja -järjestöt asennoituvat Internetiin. Tutkimuksen esimerkkita-pauksena on Keski-Suomen ja Pohjois-Savon ympäristökeskusten viranomaisten käynnistämä ympäristöportaali-hanke. Kyseessä on WWW-sivusto, johon viranomaiset kokoavat alueellisten ympäristötoimijoiden tuottamaa ympäristötietoa ja -keskusteluita.

Portaalihankkeen koordinoijat toivovat sivuston parantavan ympäristötiedon saatavuutta ja helpottavan pääsyä eri ympäristötoimijoiden omille verkkosivuille. Portaaliprojektin odotetaan myös lisäävän ympäristötiedon tuottajien välistä vuorovaikutusta. Peltokosken mukaan hankkeen kiinnostus ei kohdistu yksinomaan Internetin sisäisiin ominaisuuksiin ja sen välinekäyttöön vaan verkkoprojektin toivotaan olevan yksi avaus sosiaalisten suhteiden muuttamiseksi. Viranomaisten erityisen huomion kohteena ovat ympäristöjärjestöt.

Peltokoski tarkastelee portaalihanketta sen kannalta, millaisia *intressejä* ja *merkityksiä* hankkeen eri osapuolet siihen kiinnittävät. Tutkimuksen taustaoletuksena on, että Internet-kokeilu ja on tulkittava sosiaalisten suhteiden ja käytäntöjen viitekehityksessä. Peltokosken mukaan teknologian mahdollisuuksien toteutumista määrittävät olennaisesti ne sosiaaliset suhteet ja käytännöt, joihin teknologiat sijoittu-

²⁰ <http://www.tampereenkaupunki.net/ekotallaaja/peli/index.php>

²¹ <http://www.helsinginenergia.fi/peli/www/index2.html>

²² <http://www.kekepeli.net/topmenu.html>

vat. Teknologia käsitetään tutkimuksessa sosiaalisesti muokkautuneeksi, mutta myös osaksi yhteiskunnallista todellisuutta, jolla on "omalakista" voimaa sosiaaliin suhteisiin päin. Demokratian Peltokoski käsittää laajasti viitaten käsitteellä yhteiskunnallisen kommunikation järjestämiseen ylipäätään. Tällöin tiedonvälitys ja yhteiskunnalliset keskustelut voidaan nähdä itsenäisenä osana demokratiaa, eikä ainoastaan virallisen päätöksenteon valmistelevena vaiheina.

Viranomaisten lisäksi Peltokoski tarkastelee ympäristöjärjestöjen näkökulmaa hankkeeseen kysyen voisivatko ne toimia välittäjinä kansalaisyhteiskunnan ja ympäristöhallinnon välillä kuljettaen informaatiota suuntaan ja toiseen. Tutkimuksen aineistona ovat olleet portaalihankkeessa mukana olleille ympäristöviranomaisille sekä ympäristöjärjestöjen aktiiveille tehdyt haastattelut. Lisäksi tutkimusmateriaalina on käytetty portaalin aiesuunnitelmia sekä niin sanotun Järvi-Suomen iskuryhmän viestintästrategiaa.

Peltokosken (2003b) tutkimus osoittaa, että "teknisesti suhteellisen yksinkertainenkin prosessi, yhden verkkosivuston rakennushanke, kietoutuu rikkaaseen sosiaalisten merkitysten ja intressien vyyhteen, joka heijastelee laajimmillaan informaatioyhteiskunnan muotoutumisen ulottuvuuksia". Tutkimustuloksissaan Peltokoski esittää, että ympäristöjärjestöt ovat astuneet niin sanotun uuden hallinnon käytäntöjen myötä osittain osaksi yhteiskunnan hallintorakenteita.

Peltokosken (2003a, b) tutkimustulokset kertovat siis paljon muustakin kuin Internetistä uutena kommunikation välineenä. Portaalihankkeella on tutkimuksessa pitkälti metodinen tehtävä analyysin fokusijana tutkimuksen varsinaisen juonen ollessa sen kuvaaminen, miten verkkokokeilut kansalaisyhteiskunnan ja viranomaisten vuorovaikutuksen lisäämiseksi ilmentävät näiden suhteen muuttumista. Portaalihanke on yksi esimerkki prosessista, jossa uudelleen määritellään yhteiskunnan rakentei-

den ja tuotantomuodon ohella demokratiaa, kansalaisuutta sekä hallinnointia koskevia käsityksiä ja käytäntöjä. Peltokoski esittääkin, että hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan rajoja ylittäviä, informaatiostrategioita ja verkkokokeiluja tutkimalla saadaan tietoa uusien hallintotapojen myötä syntyvistä uusista valtasuhteista.

Informaatioteknologia ja tiedon jakaminen

Historiallisesti tarkastellen uuden viestintätavat ovat luonteeltaan enemmän vanhojen viestintävälineiden täydentäjiä kuin niiden korvaajia. Tätä ilmentää esimerkiksi se tapa, miten yritykset käyttävät Internetiä ympäristöraportoinnissaan. Internetin käyttö ympäristöraportoinnissa on lisääntynyt nopeasti sekä suomalaisissa että kansainvälisissä yrityksissä (Scott & Jackson 2002), ja monet yritykset ovat luopuneet painetuista ympäristöraporteista. Internet-raportit eivät kuitenkaan ole syrjäyttäneet muuta viestintää, vaan yritykset tiedottavat ympäristöasioistaan myös tiedotteilla, mainoksilla, sidosryhmäviestinnällä ja muilla keinoilla.

Useimpien Euroopan valtioiden ympäristöraportoinnin painopiste on siirtymässä sähköisiin ympäristön tilaa kuvaaviin sivustoihin ja raportteihin.²³ Lähitulevaisuudessa muutosta vauhdittaa tekniikan kehityksen lisäksi myös kansallisen tason ympäristöraportointia ohjaava Euroopan unionin direktiivi (2003/4/EC), joka painottaa erityisesti informaation sähköistä levittämistä.

Ympäristöhallinnon lisäksi tutkimuslaitokset, kansalaisjärjestöt, yritykset ja muut toimijat ovat tuottaneet Internetiin suuren määrän erilaisia ympäristökysymyksiin liittyviä sivustoja. Verkon kautta saatavilla olevan ympäristötiedon määrä kasvaa nopeasti, luultavasti nopeammin kuin minkään muun ympäristötiedon välityskanavan. Ongelmaksi onkin pelätty muodostuvan ennemminkin tiedon ylenpalttisuus kuin sen niukkuus (Koski 1998). Tietysä tilanteessa tarvittava ympäristötieto

²³ Ks. <http://countries.eea.eu.int/SERIS>

voi olla vaikeasti löydettävissä, eikä tiedon luotettavuuden arviointiin välttämättä ole valmiuksia.

Tiedon käyttäjän näkökulmasta tiedon tehokkaaseen löytämiseen, valikointiin ja jäsentämiseen ja liittyy runsaasti avoimia kysymyksiä. Ympäristötutkimuksessa näihin on kiinnitetty vähemmän huomiota kuin tiedon tuottajan näkökulmasta hahmotettuihin ongelmiin (vrt. EEA 1999). Esimerkiksi Pasi Laihosen (2003) väitöskirjassa pureudutaan luonnon monimuotoisuutta koskevan tiedon muokkaus- ja välitysmenelmiin ja annetaan esimerkkejä siitä, miten kansallisten tietojärjestelmien sisältöä voitaisiin parantaa. Laihosen tutkimuksessa kiinnitetään erityistä huomiota huonosti saatavilla olevien havaintoaineistojen, kuten yksittäisten tutkijoiden tai luontoharrastajien omakohtaisten tietorekisterien saamiseen julkisiksi. Tutkimuksessa kehitetään myös maantieteellisiin paikkatietojärjestelmiin pohjautuvia uusia lähestymistapoja vanhojen luonnon monimuotoisuutta kuvaavien aineistojen tulkintaa varten.

Viestinnän vaikuttavuuden arvioinnin kannalta tärkeää olisi selvittää, miten tieto saavuttaa kohderyhmänsä. Tähän haasteeseen tiedonvälityksen digitalisoituminen auttaa vastaamaan. Internetin käytöstä ja vaikkapa digitaalisen television katselusta saadaan täsmällistä tietoa, koska kävijä- ja katselutietoja rekisteröityy palvelimille automaattisesti. Internetsivustojen käyttöä voidaan seurata ja saada tietoa esimerkiksi siitä, montako käyttäjää sivuilla vierailee tai kuinka monelle muulle sivulle omat sivut on linkitetty. Nämä tiedot eivät kuitenkaan kerro paljoakaan viestinnän käytöstä, esimerkiksi siitä omaksutaanko välitetty viesti.

Viestien omaksumiseen vaikuttaa se muoto, jossa viestit välitetään. Internet-tiedon parhaista välittämistavoista ei ole paljoakaan tietoa.²⁴ Viestien omaksumista luultavasti heikentää muun

muassa se, että suuri osa Internetin kautta välitettävästä tiedosta on sähköiseen muotoon talletettuja raportteja, julkaisuja ja artikkeleita, joita ei ole suunniteltu verkkokäyttöön, mikä heikentää niiden käytettävyyttä.

Toisaalta Internetistä löytyy runsaasti tietoa, jota on varta vasten muokattu käyttäjää kiinnostavaan muotoon. Sähköinen viestintä ja tietoverkot on tällöin nähty nimenomaan välineenä, jonka avulla voidaan lisätä ympäristöviestinnän kiinnostavuutta. Verkosta löytyy esimerkiksi aineistoa, jossa ympäristötietoa pyritään yhdistämään tietokonepelien viihdyttävyyttä ja opetuskelliseen aineistoon, vaikkapa esiteltäessä metsien käytön yhteiskunnallisia ja ympäristönsuojeluun liittyviä vaikutuksia.²⁵ Tällaista tiedonvälittämistä on kuvattu englanninkielisellä termillä "edutainment" (education + entertainment). Perusajatuksena on, että viestinnän vaikuttavuutta voidaan lisätä tekemällä oppimisesta entistä viihdyttävämpää. Edutainment-lähestymistavasta ei ole kovin paljoa kokemuksia ympäristötiedon välityksessä.

Sähköinen viestintä ja erityisesti Internet tarjoavat monia mahdollisuuksia tehokkaaseen viestintään ja uudelleen vuorovaikutukseen erilaisten ihmisten välillä. Informaatioteknologian hyödyntäminen jakautuu kuitenkin maailmanlaajuisesti tarkasteltuna hyvin epätasaisesti. Useimmissa kehittyneissä maissa teknologiaa hyödynnetään tehokkaasti viestinnässä, mutta maailman väestöstä valtaosalla ei toistaiseksi ole pääsyä esimerkiksi Internetiin. Myös kehittyneissä maissa on ihmisryhmiä, joilla ei ole joko mahdollisuutta, kykyä tai halua käyttää Internetiä ja muita uuden teknologian välineitä.

Informaatioteknologiaa hyödyntävien ja sitä käyttämättömien ryhmien välillä on todettu olevan kuilu (digital divide²⁶), mutta kuilun syvyydestä tai merkityksestä ei ole yksimielisyyttä (ks. esim. Warschauer 2003). Pessimistisen

²⁴ Keväällä 2004 ilmestyy Springerin julkaisemana teos *Environmental Online Communication* jossa aihepiiriä tarkastellaan eri näkökulmista. Ks. <http://www.ECOresearch.net/index.php?module=ContentExpress&func=display&ceid=14&meid=-1>

²⁵ <http://www.hiidenportti.com/>

²⁶ Ks. <http://www.digitaldividenetwork.org/content/sections/index.cfm?key=2>

näkemyksen mukaan tämä digitaalinen kahtiajako on syventymässä, optimistisen näkemyksen mukaan uusi tietotekniikka tarjoaa uusia mahdollisuuksia myös köyhille väestöosille ja kansakunnille. Internetin käyttömahdollisuuksien epätasainen jakautuminen ja sen vaikutukset tiedon leviämiseen ja erilaisten ihmisryhmien vuorovaikutukseen ovat ympäristöviestinnän oleellisia tutkimuskysymyksiä, joihin paneutuminen on ajankohtaista.

Uuden tieto- ja viestintäteknikan tutkimuksen näkökulmasta esitämme seu-

raavia suosituksia ympäristöviestinnän tutkimuksen suuntaamiseksi:

- Näkökulman siirtäminen tiedon tuottajan kannalta tehtävistä tarkasteluista tiedon käyttäjän näkökulmaan.
- Uudentyyppisten viestintämuotojen, kuten verkkosivustojen ja uusien hallintotapojen suhteen analysointi avaa mielenkiintoisen näkökulman ympäristöpolitiikan muutokseen.
- Tiedonvälityksen resurssien jakautumisen ja sen seurausten globaali tarkastelu.

Suosituksia ympäristöviestinnän tutkimukselle

4

Viestinnän avulla tuotetaan käsityksiä ympäristöongelmista – joko hyvinkin tarkoitushakuisesti tai ainakin osittain tiedostamatta. Erityisesti joukkoviestinnän rooli on olennainen. Ihmiset luovat tulkintoja niin ympäristön muutoksista kuin ongelmista ja niiden ratkaisukeinoistakin yhä enemmän juuri joukkoviestimien välittämien viestien avulla. Omakohtaisetkin havainnot tulkitaan ympäristöongelmiksi julkisuuden välittämien merkitysten kyllästävässä yhteiskunnassa. Kansalaisten ympäristötiedon lähteistä tehdyt selvitykset, kuten Eurobarometri-kyselyt, osoittavat että televisio ja sanomalehdet ovat tärkeimpiä kansalaisten ympäristötiedon lähteitä (EORG 2002). *Ympäristöasioiden käsittely joukkoviestimissä on tulevaisuudessakin oleellinen ympäristöviestinnän tutkimuksen kohde.*

Perustiedot viimeaikaisesta ympäristöjulkisuuden kehityksestä ovat puutteellisia. Eri tutkimuksissa on tarkasteltu yksittäisten ympäristöaiheiden käsittelyä tiedotusvälineissä, mutta kokonaiskuva varsinkin 1990-luvun alun jälkeen tapahtuneesta kehityksestä puuttuu. Erityisen vähän tiedetään ympäristöasioiden käsittelystä sähköisissä medioissa, televisiossa ja Internetissä. *On olemassa selkeä tarve tutkimukselle, jossa kartoitettaisiin ympäristöjulkisuuden kehitystä ja nykytilaa. Mitkä aiheet ovat olleet esillä ja miten niitä on käsitelty?*

Kansainvälisesti ottaen median roolia ympäristökysymysten käsittelyssä on tutkittu kohtalaisen paljon, mutta median suhde ympäristöongelmien kulttuuriseen ja ideologiseen luonteeseen vaatii huomattavasti lisää tutkimusta (Meisner 2003; Hansen 1991; Harrison & Burgess 1994). Nykyistä yhteiskuntamuotoa on usein kuvattu mielikuvayhteiskunnaksi, jossa mielikuvasta,

maineesta, brandeista ja muista sen kaltaisista tekijöistä on tullut tärkeitä menestystekijöitä milteipä kaikille toimijoille (Karvonen 1999).

Mielikuvien merkitys on suuri myös ympäristöongelmien rakentumisessa ja ratkaisupyrkimyksissä. Mielikuviiin perustuva viestintä pyrkii vaikuttamaan ihmisiin tarjoamalla erilaisia ”syöttejä”, joilla motivoidaan ja taivutellaan ihmisiä toimimaan toivotulla tavalla. Sannattomilla viesteillä, kuten kuvilla, äänillä ja liikkeellä on suuri osuus mielikuvien syntymisessä. *Tutkimuksen huomio tulee kiinnittää mediassa tuotettujen mielikuvien analysointiin ja purkamiseen.* Millaisia mielikuvia luonnosta ja ympäristöstä kaupallisuuteen perustuvat viestimet tuottavat? Millaiseksi yksittäisten tapahtumien ja tarinoiden kautta kerrottu kuva ympäristöstä muotoutuu?

Ympäristöviestinnän tutkimuksen yhtenä tulevaisuuden lähtökohtana voidaan pitää sitä, että joukkotiedotusvälineiden merkitys lisääntyy ja joukkotiedotuksen muoto voi muuttua arvaamattomastikin. Tämä johtuu paljolti tieto- ja viestintätekniikan kehittymisestä sekä tietoverkkojen ja langattoman viestinnän leviämisestä. Sähköposti, Internet ja muut langattoman viestinnän muodot ovat tulleet nopeasti osaksi suomalaisten arkipäivää, ja muutokset luultavasti jatkuvat nopeina lähitulevaisuudessakin.

Uusi tekniikka muuttaa viestinnän muotoja ja asettaa uusia haasteita tiedon tuottajille ja kuluttajille. Vanhat media-lukutaidot eivät välttämättä enää päde. Verkkosivuille kirjoitetun tekstin todellisuuden arviointiin tarvitaan erilaisia tietämystä kuin sanomalehtitekstin luotettavuuden pohdintaan.

Joukkotiedotusvälineiden rakenteellisten ominaisuuksien ja toiminnallisten piirteiden muutokset jatkuvat, ja näil-

lä muutoksilla on monia vaikutuksia ympäristöviestintään. Jotkut tekijät heikentävät joukkotiedotusvälineiden mahdollisuuksia ympäristöviestinnässä. Esimerkiksi kaupallistumisen korostuminen uutiskriteerinä ja viestinnän yleinen viiheteellistyminen voivat vähentää tietoon perustuvan viestinnän tehoavuutta. Televisio- ja radiokanavien sekä Internetin uutis- ja viihdepalveluiden myötä ihmiset voivat ehkä valita vastaanottamiensa viestejä entistä helpommin ja sivuuttaa aiheet, joista eivät välitä. *Viestintäinstitutioiden ja toimintatapojen muutokset tulee ottaa huomioon ympäristöviestinnän tutkimuksessa.* Miten tavoittaa laaja yleisö, kun viestintäkanavien määrä kasvaa? Miten ulottaa ympäristöaiheet myös kanaville, jotka eivät ole lähtökohtaisesti niistä kiinnostuneita.

Samalla kuitenkin eräät kehityskulut antavat edellytyksiä ympäristöviestinnän yhteiskunnallisen vaikuttavuuden parantamiseen. Näihin kuuluvat esimerkiksi ympäristötiedon määrän kasvu sekä informaation käsittelymenetelmien ja esitystapojen kehitys. Tietokonepohjaiset mallinnusmenetelmät, karttapohjaiset paikkatietojärjestelmät ja vuorovaiikutteiset käyttöliittymät voivat kehittyä vauhdikkaastikin. Tämä ei kuitenkaan automaattisesti johda siihen, että ihmisten kyky ja halu käyttää uusia menetelmiä lisääntyisi yhtä nopeasti. Tieto- ja viestintäteknikan kehitys vaikuttaa ympäristöviestintään koko ajan. *Tietoyhteiskuntatutkimuksessa ympäristökysymykset ovat jääneet suhteellisen vähälle huomiolle, joten tarve tutkimukselle on ilmeinen.*

Ympäristötiedon määrän kasvu ei itsestään selvästi johda ympäristötiedon lisääntyvään käyttöön tai ympäristöasioiden parempaan näkyvyyteen yhteiskunnassa. Myös muun informaation määrä kasvaa, joten ympäristöinformaation suhteellista osuutta ja näkyvyyttä on vaikea ennustaa. Mikä tahansa tieto voidaan omaksua hyvin erilaisin tavoin ja sitä voidaan käyttää täysin ennalta arvaamattomiinkin tarkoituksiin. Samojakin tutkimustuloksia voidaan tulkita monilla, päinvastaisillakin tavoilla.

Kuvaava esimerkki erilaisista tavoista tulkita ympäristötietoa on Bjørn

Lomborgin (2001) kirja *The Sceptical Environmentalist*. Kirjassa kyseenalastetaan ympäristötutkijoiden valtavirran oletuksia ja väitetään monien ympäristöongelmien olevan liioiteltuja. Kirja on saanut murskaavia arvioita (ks. esim. Dagg 2003), mutta siitä käyty keskustelu osoittaa, että ympäristöviestinnän tutkimuksessa ei voida keskittyä pelkästään tiedon tuottamiseen, vaan huomiota pitää kiinnittää myös siihen, miten tietoa muokataan, kulutetaan ja tulkitaan eri yhteyksissä. *Tiedon määrän analysointia oleellisempaa on jatkossakin se, miten tietoa käytetään ja mitkä ovat eri muodoissa esitetyn tiedon vaikutukset.*

Ympäristötutkimuksen tuottaman tiedon muokkaaminen ja siirtäminen tiedotusvälineille käyttökelpoiseen muotoon on välttämätöntä, mutta ei riittävää, kun tulosten yhteiskunnallista vaikuttavuutta halutaan lisätä. Sen lisäksi, että tieto on saatavilla ja ymmärrettävissä, sen pitää olla myös kiinnostavassa muodossa. Näkyvyys joukkoviestimissä ei ole itsetarkoitus eikä kaikissa tilanteissa tehokkainta vuorovaikutuksen synnyn kannalta. Joukkotiedotusvälineiden lisäksi on etsittävä ja käytettävä muitakin tiedon välittämisen tapoja.

Tutkimuksen kohdistaminen elinympäristön tarjoamiin viesteihin voi tarjota uusia, hedelmällisiä näkökulmia. Mikä on erilaisten esteettisten tai taiteellisten kokemusten rooli ympäristöä koskevien käsitysten ja käyttäytymisen syntymisessä? Voidaanko esimerkiksi visuaaliseen kerrontaan tai taiteen eri muotoihin tukeutuvalla viestinnällä saavuttaa ympäristönsuojelussa parempia tuloksia kuin perinteisellä, tekstipainotteisella viestinnällä? *Esteettisten kokemusten ja taiteen tarjoamien oivallusten merkityksen tutkiminen on tulevaisuuden ympäristötutkimuksen haaste.*

Kysymys viestinnän vaikuttavuudesta on erityisen keskeinen ympäristöhallinnon kannalta. Suomen ympäristökeskuksen strategisten tavoitteiden perusteella toiminnan vaikuttavuudella tarkoitetaan sitä, että tutkimus- ja kehittämistoiminta on kansallisesti ja kansainvälisesti tunnustettua ja että se tuottaa korkeatasoisia, monitieteellisiä arvi-

ointeja, joita hyödynnetään laajalti yhteiskunnassa. Lähtökohtana on, että asiantuntija- ja viranomaistoiminta vastaa kansallisen ja kansainvälisen ympäristöpolitiikan kehittämisen ja sen toimeenpanon tarpeisiin. Toteutuakseen vaikuttavuus edellyttää myös, että seuranta- ja tietojärjestelmät vastaavat kansallisia ja kansainvälisiä tietotarpeita.

Nykyisellään ympäristöhallinnon viestinnällinen rooli painottuu tiedon tuottamiseen. Jatkossa tarvitaan lisää huomiota tiedon muokkaamiseen, välittämiseen ja kohdentamiseen, jotka antavat tiedon tuottamiselle merkityksen. Viestinnän mielekkyyttä voidaan lisätä kirkastamalla tilanteeseen sopivia tavoitteita ja kohdeyleisöjä sekä täsmentämällä olennaisina pidettyjä teemoja. Tärkeää on myös suunnitella viestinnän ajallista tiheyttä sekä huolellisesti valita tavat, joilla yleisön huomiota tavoitellaan. *Viestinnän vaikutuksia selvitettyessä keskeistä on kiinnittää huomiota viestien sisällön lisäksi viestien esitystapaan, viestintätilanteeseen ja vastaanottajaan.* Vaikuttavuustutkimuksessa tulisi tarkastella sekä sitä, mitä viestintä tekee ihmiselle, että sitä mitä ihminen tekee viestinnällä.

Ympäristöviestintä tulee nähdä laajempänä ilmiönä kuin pelkkänä informaation välittämisenä lähettäjältä vastaanottajalle. Ihmiset - olivatpa he asiantuntijoita tai maallikkoja - eivät ole pelkästään passiivisia viestinnän vastaanottimia vaan myös aktiivisia ympäristötiedon tuottajia ja kuluttajia. Joiltakin osin voidaan sanoa, että ympäristötietoa tuotetaan ja kulutetaan kuten muitakin hyödykkeitä: tiedon kuluttajat valikoivat haluamaansa tietoa, mutta tiedon kulutusta määrittää pitkälti se, mitä tietoa ja millaisessa muodossa on tarjolla, sekä millaisia ponnisteluja tai uhrauksia tiedon hankkiminen vaatii. *Mielenkiintoista onkin vuorovaikutteisuu- den ja toimijoiden välisten suhteiden tutkiminen, esimerkiksi toimijaverkkoteorian antamista lähtökohdista.*

Ympäristöhallinnon kannalta vuorovaikutuksen tarkasteluun keskittyminen merkitsee hallinnon ja ympäristöviestinnän avainryhmien välisen vuorovaikutuksen tarkastelua. Kiinnostava

kysymys on, kuinka hallinnon ja muiden ympäristöviestien tuottajien sekä ympäristökasvatuksen vaikuttajaryhmien (esim. koulujen ja päivähoiton opettajat) keskinäinen vuorovaikutus toimii. Myös hallinnon ja kansalaisten sekä kansalaisjärjestöjen välinen viestintä on tärkeä kysymys.

Eräät ympäristöhallinnon omaksumat tiedollisen ohjauksen keinot edustavat uutta kommunikaatiivista, verkosto- maista ja hajautettua hallintotyylä. Uudet hallintotavat tähdentävät kansalaisosallistumista ja hallinnon ja kansalaisten vuorovaikutusta. Aidon vuorovaikutuksen ja osallistumisen toteutuminen edellyttää toimivien mahdollisuuksien luomista viestinnälle ja toisaalta hyvää viestinnän vastaanottokykyä puolin ja toisin. Ympäristöviestinnän *tutkimuksen tulevaisuuden haaste on tarkastella, millaista viestintää osallistumismenettelyt edellyttävät mahdollistaakseen aidon vuorovaikutuksen.* Samoin on mielenkiintoista tutkia, miten uudet, usein Internetissä toimivat, viestintämuodot muokkaavat hallintokulttuuria sekä hallinnon ja kansalaisten välisiä valtasuhteita.

Ympäristökysymysten moniulotteisuuden korostuminen lisää haasteita viestinnän onnistumiselle useilla eri tasoilla. Ympäristökysymyksiä ei voi tarkastella irrallaan muista yhteiskunnallisista ilmiöistä ja ympäristöviestintäkin kytkeytyy aina eettisiin, taloudellisiin ja sosiaalisiin kysymyksiin. Esimerkiksi David Youell ja Paula Downey (2000) hahmottavat yhteisöviestinnän näkökulmasta, että meneillään on siirtymä "kolmannen sukupolven" yhteisöviestintään. Ensimmäisen sukupolven yhteisöviestintä oli heidän mukaansa yksisuuntaista, yrityksen markkinoinnin hallitsemaa. Toisen sukupolven viestintä kiinnitti huomiota organisaation sisäiseen viestintään. Kolmannen sukupolven viestintä rakentuu arvojen korostamiseen yritysten toiminnan perustana. Siinä yrityksen toiminnan ja kestävä kehityksen periaatteiden yhteensovittaminen on keskeistä (ks. Könnölä & Rinne 2001).

Ympäristöviestinnän tutkimus on lähtökohdiltaan monitieteistä, se yhdis-

tää jo lähtökohtaisesti kaksi eri tyyppistä tutkimusperinnettä – luonnontieteelliseltä pohjalta lähtevän (objektivistisen) ympäristötutkimuksen ja yhteiskunnallis-humanistisen (subjektivistisen) viestintätutkimuksen. Monitieteisissä tutkimushankkeissa riittävän sujuva viestintä on välttämätöntä jo siksi, että eri alojen tutkijat ymmärtäisivät aidosti toisiansa ja pystyisivät tekemään hedelmällistä yhteistyötä (ks. Benda ym. 2002).

Ympäristökysymysten taloudellisten, sosiaalisten, kulttuuristen, institutionaalisten ja muiden ulottuvuuksien yhdistäminen ja suhteuttaminen toisiinsa on suuri haaste sekä tutkijoille että journalisteille ja muille keskusteluun osallistuville: miten esittää yhä monimutkaisempia ja laajemmalle ulottuvia ympäristökysymyksiä ymmärrettävästi? *Ympäristöviestintää ei tule tarkastella erillisenä saarekkeena vaan osana muuta viestintää.* Esimerkiksi sen analysoiminen, miten ympäristön ja talouden välinen suhde rakentuu viestinnän kautta, voisi avata uusia näkökulmia perinteisen ympäristönsuojelun ja talouden kasvun vastakkainasettelun purkamiseen.

Ympäristökysymykset ovat luonteeltaan paitsi monitieteisiä niin myös

kansainvälisiä. Ongelmien rakentumisessa ja ratkaisupyrkimyksissä on globaaleja samankaltaisuuksia. Kansainvälisen yhteistyön helpottamiseksi ympäristöviestinnässä ja sen tutkimuksessa kannattaa paneutua kulttuuristen tekijöiden merkitykseen. Suomen tilanne esimerkiksi viestintäteknologian saatavuuden ja käyttämisen suhteen poikkeaa selvästi kehitysmaiden tilanteesta. Kansainvälisten ympäristöhankkeiden onnistumisen turvaamiseksi tarvitaan tietoa ihmisten kommunikaatiotapojen ja viestintämenetelmien eroista sekä niiden merkityksestä yhteistyön sujumiselle.

Eri puolilla maailmaa tehtävään ympäristöviestinnän tutkimuksen ja kehittämistyön välisen yhteistyön lisääminen olisi tärkeää. Keinoja yhteistyön lisäämiseksi tulisikin kartoittaa. Myös vertailevan ympäristöviestinnän tutkimukseen on syytä panostaa. Suomessa on tehty vain vähän ympäristöviestinnän tutkimusta, jossa vertailtaisiin suomalaisia kokemuksia muiden maiden kokemuksiin. Esimerkiksi viestinnän prosessien ja niiden vaikuttavuuden mekanismeissa on mitä todennäköisimmin valtiorajoja ylittäviä yhtäläisiä piirteitä.

Yhteenveto

Ympäristöön ja viestintään liittyvän tutkimuksen kenttä on monimuotoinen. Näkökulmasta riippuen ympäristöviestinnän käsite voidaan määritellä hyvin erilaisin tavoin. Keskustelu käsitteen sisällöstä ja merkityksestä on jatkossakin tärkeää, vaikka yhden yleispätevän määrittelyn etsiminen ei liene mielekästä.

Viestinnän eri ulottuvuuksien ymmärtämiseksi sekä luonnon, kielen ja politiikan yhteyksien hahmottamiseksi ympäristöviestinnän käsitteen laaja tulkinta on hyödyllinen. Eräs olennainen lähestymistapojen ero on, että toiset katsovat ympäristöviestinnän sisältävän ajatuksen ympäristönsuojelun toivottavuudesta kun taas toiset suhtautuvat ympäristöviestintään vähemmän tavoiteorientoituneesti. Ympäristöhallinnon lähtökohta on ympäristövastuullisuuden edistäminen, joten myös tutkimuksen suuntaaminen viestinnän vaikuttavuuden ja tehokkuuden edellytysten tarkasteluun on perusteltua.

Ympäristöviestinnän tutkimuksen lähtökohdat voivat olla lähellä käytäntöä tai ne voivat olla teoreettisia ja filosofisesti painottuvia. Molemmantyyppistä tutkimusta sekä eri muotoja siltä väliltä tarvitaan kokonaiskuvan luomiseksi. Ympäristöhallinnon tiedon tarpeet ovat usein käytännöstä nousevia, joten soveltava tutkimus esimerkiksi ympäristöaiheiden käsittelystä mediasa, viestinnän menetelmien toimivuudesta tai kasvatuksen menetelmistä on toivottua. Toisaalta on vältettävä liikaa pinnallisuutta ja kriittisesti eriteltävä tarkasteltavien kohteiden suhdetta valitseviin kulttuuriin käytäntöihin. Tutkimusongelmia muotoiltaessa on syytä hakea asetelmia, jotka mahdollistavat kielen ja poliittisen päätöksenteon kytkösten ymmärtämisen ja vaihtoehtois-

ten diskurssien potentiaalinen muutoksen aikaan saamisessa.

Viestinnän merkityksestä ympäristöasioiden esille tuojana tiedetään verrattain paljon samoin kuin ympäristöuutisoinnin kehityksestäkin. Tiedotusvälineiden rooli on ollut tärkeä monien ympäristöongelmien nousemisessa yleisen keskustelun aiheeksi. Tyypillisesti tiedotusvälineiden huomio ympäristöasioihin kuitenkin vaihtelee sykleittäin ja ympäristökysymyksistä annettua kuvaa voidaan pitää melko kapeana ja pirstaleisena. Ympäristökysymyksistä muodostuvan kokonaisuuden hahmottaminen on vaikeaa osin siksi, että varsinkin joukkotiedotuksessa painottuvat yksittäiset tapahtumat, eivät ilmiöiden väliset suhteet. Ympäristökysymysten eräät piirteet, kuten moniulotteisuus, epävarmuus ja pitkä ajallinen kesto sopivat huonosti median uutiskriteereihin.

Luonto ja ympäristö ovat kuitenkin tavalla tai toisella jatkuvasti läsnä esimerkiksi eri tyyppisissä dokumenteissa, viihdeohjelmissa, elokuvissa ja mainoksissa. Tiedotusvälineet vaikuttavat omalla painavalla osuudellaan siihen, millaiseksi käsityksemme ja puhe- tapamme ympäristöstä muotoutuvat. Voidaan sanoa, että media on ympäristöä koskevien, keskenään kamppailevien ideologioiden rakentumisen areena. Wilsonin (1991, 87) sanoin: "The culture of nature – the ways we think, teach, talk about and construct the natural world – is as important a terrain for struggle as the land itself."

Ympäristöviestinnän tutkimuksessa päämielenkiinto näyttää liittyneen viestien sisältöön. Viestien vastaanottajat ja viestintäprosessit eivät ole saaneet yhtä paljon huomiota, vaikka viestinnän

vaikuttavuuden kannalta ne ovat tärkeitä. Viestinnän näkökulmasta olennaista on, miten tuotettu merkitys tulkitaan. Nykyään tiedetään jo, että pitkällä aikavälillä media vaikuttaa ihmisten käsityksiin ympäristöasioista. Sen sijaan tarkempi tietämys vaikutuksista odottaa vielä löytämistään. Suurelta osin kartoittamattomia alueita ovat visuaalisten viestien merkitys, sekä erilaisten elämysten vaikutus ympäristöön liittyvien käsitysten ja käyttäytymisen muokkajina.

Ympäristöasioista kerrotaan ja keskustellaan osana yhteiskunnallisen toiminnan kokonaisuutta. Yleensä ympäristöviestinnän yhtenä tärkeänä tavoitteena on herättää kiinnostus ympäristöasioita kohtaan sekä vaikuttaa ihmisten ajattelutapoihin ja käyttäytymiseen. Ympäristöasiat kilpailevat sekä huomiosta että sijoituksesta ihmisten arvojärjestyksessä. Tiedon määrän jatkuvasti kasvaessa ja viestintäkanavien lisäänty-

essä ympäristöviestinnän tulee olla hyvin suunniteltua ja kohdistettua saavuttaakseen tavoitteensa.

Tutkimuksen avulla voidaan selkeyttää näkemyksiä kullekin vastaanotavalle ryhmälle sopivasta viestinnän tyylistä, ajoituksesta ja tiheydestä. Eriytyisen haasteen muodostavat eri kohde-ryhmien ja -yleisöjen kulttuuriset erot sekä jako uusinta informaatioteknologiaa monipuolisesti ja tehokkaasti käyttäviin ja sen ulkopuolella oleviin ryhmiin.

Ympäristöön liittyvän tiedon määrä lisääntyy yhä nopeasti. Monet kanavat kilpailevat keskenään ja kertovat erilaisia tai toisiaan tukevia tarinoita. Ympäristöviestinnän tutkimukselta ei kannatakaan odottaa kaikkiin yksittäistapauksiin suoraan sovellettavissa olevia ohjeita, vaan eri tyyppisiin viestintätilanteisiin ja -prosesseihin soveltuvat viestinnän keinot ja niiden käyttötavat tulee arvioida tapauskohtaisesti.

Kirjallisuus

- Aho, L. (1998). The theoretical and practical basis for environmental teaching and learning for sustainable development. Teoksessa: Åhlberg, M. & W. Leal Filho (toim.): *Environmental education for sustainability: Good environment, good life*. Frankfurt am Main, Peter Lang. Ss. 133-148. Umweltbildung, Umweltkommunikation und Nachhaltigkeit 4.
- Anderson, Alison. (1997). *Media, culture and the environment*. London, UCL Press.
- Asunta, Tuula. (2003). Knowledge of environmental issues - Where pupils acquire information and how it affects their attitudes, opinions and laboratory behaviour. Jyväskylä, University of Jyväskylä. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research*; 221.
- Beck, Ulrich. (1986). *Riskogesellschaft: auf dem Weg in eine andere Moderne*. Frankfurt am Main, Suhrkamp.
- Benda, Lee E., Leroy N. Poff, Cristina Tague, Margaret A. Palmer, James Pizzuto, Scott Cooper, Emily Stanley & Glenn Moglen. (2002). How to Avoid Train Wrecks When Using Science in Environmental Problem Solving. *BioScience* 52(12): 1127-1136.
- Bengston, David N., George Xu & David P. Fan. (2001). Attitudes Toward Ecosystem Management in the United States, 1992-1998. *Society & Natural Resources* 14(6): 471-487.
- Berger, Peter & Thomas Luckmann. (1994). [alkuperäisteos 1966] *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen: tiedonsosiologinen tutkielma*. Gaudeamus, Helsinki.
- Bourdieu, Pierre. (1999). *Televisiosta*. Helsinki, Otava.
- Bowler, Peter J. (1997). *Ympäristötieteiden historia*. Helsinki, Art House.
- Burman, E. & I. Parker. (1993). *Discourse analytic research*. London, Routledge.
- Castells, Manuel & Pekka Himanen (2001). *Suomen tietoyhteiskuntamalli*. WSOY & SITRA, Helsinki.
- Chan, Kara. (1999). Mass media and environmental knowledge of secondary school students in Hong Kong. *The Environmentalists* 19(2): 85-97.
- Chawla, L. (1998). Significant life experiences revisited: A review of research on sources of environmental sensitivity. *The Journal of Environmental Education* 29(3): 11-21.
- Chawla, L. (1999). Life paths into effective environmental action. *The Journal of Environmental Education* 31(1): 15-26.
- Cockerill, Kristan. (2002). Context Is Key: The Media Role in Shaping Public Perceptions about Environmental Issues. *Environmental Practice* 4(2): 107-113.
- Dagg, Joachim L. (2003). The Skeptical Environmentalist and the Lomborg Affair. *Environmental Science & Policy* 6(4): 389-391.
- Daley, Patrick & Dan O'Neill. (1991). "Said Is Too Mild a Word": Press Coverage of the Exxon Valdez Oil Spill. *Journal of Communication* 41(4): 42-57.
- Denzin, Norman. (1992). *Symbolic Interactionism and Cultural Studies*. Oxford, Blackwell.
- Djerf Pierre, Monika. (1996). *Gröna Nyheter: miljöjournalistiken i televisionens nyhetssändningar 1961-1994*, Göteborgs univ. *Göteborgsstudier i journalistik och masskommunikation* 9.
- Dowie, Mark. (1991). Saving Face: Could Public Relations Have Rescued Exxon's Image? *Propaganda Review* 8: 26-28.
- Downs, Anthony. (1972). Up and down with ecology - the "issue-attention" cycle. *The Public Interest* 28: 38-50.
- EEA. (1999). A new model of environmental communication for Europe from consumption to use of information. Copenhagen, European Environment Agency. *Environmental issue report No 13*. <<http://reports.eea.eu.int/92-9167-125-8/en/envcom.pdf>>.
- Elämänlaatu... (1998). *Elämänlaatu, osaaminen ja kilpailukyky. Tietoyhteiskunnan kehittämisen perustelut*. Helsinki, Suomen itsenäisyyden juhlarahasto. *SITRA 206*. <<http://www.sitra.fi/julkaisut/sitra206.pdf>>.
- Enestam, Jan-Erik. (2003). *Puhe Suomen ympäristöministeriössä 5.6.2003*, Helsinki.
- EORG. (2002). The attitudes of Europeans towards the environment, The European Opinion Research Group (EORG). Directorate-General Environment, December 2002. *Eurobarometer 58.0*. <http://europa.eu.int/comm/environment/barometer/barometer_2003_en.pdf>.
- Etzioni, Amitai. (1988). *The Moral Dimension*. New York. *Free Press*.

- Etzioni, Amitai. (1997). *The New Golden Rule: Community and Morality in a Democratic Society*. New York, BasicBooks.
- Fiske, John. (2001). *Merkkien kieli. Johdatus viestinnän tutkimiseen*. 7. painos. Tampere, Vastapaino.
- Friedman, Sharon M., Carole M. Gorney & Brenda P. Egolf. (1987). Reporting on Radiation: A Content Analysis of Chernobyl Coverage. *Journal of Communication* 37(3): 58-79.
- Good... (2002). *Good News & Bad. The Media, Corporate Social Responsibility and Sustainable Development, Sustainability & United Nations Environment Programme (UNEP) & Ketchum*.
- Grönroos, Juha & Jyri Seppälä (toim.) (2000). *Maatalouden tuotantotavat ja ympäristö*. Helsinki, Suomen ympäristökeskus. Suomen ympäristö 431.
- Gusterson, H. (2000). How not to construct a radioactive waste incinerator. *Science Technology & Human Values* 25(3): 332-351.
- Gutteling, Jan M. & Oene Wiegman. (1996). Exploring risk communication. Dordrecht, Kluwer. *Advances in natural and technological hazards research; vol. 8*.
- Haapala, Arto & Ukri Pulliainen. (1998). *Taide ja kauneus. Johdatus estetiikkaan*. Jyväskylä, Gummerus Kirjapaino Oy.
- Haila, Yrjö. (2001a). Mikä ympäristöhuolessa oli uutta? Teoksessa: Haila, Yrjö & Pekka Jokinen (toim.): *Ympäristöpolitiikka: mikä ympäristö, kenen politiikka*. Tampere, Vastapaino. Ss. 26-32.
- Haila, Yrjö. (2001b). Syllisydentunnon hedelmättömyys. Teoksessa: Haila, Yrjö & Pekka Jokinen (toim.): *Ympäristöpolitiikka: mikä ympäristö, kenen politiikka*. Tampere, Vastapaino. Ss. 235-241.
- Hajer, Maarten, A. (1995). *The politics of environmental discourse. Ecological modernization and the policy process*. Oxford, Clarendon Press.
- Hajer, Maarten, A. (1999). Ecological modernization as cultural politics. Teoksessa: MJ, Smith (toim.): *Thinking through the environment*. London, The Open University. Routledge. Ss. 364-373.
- Hakala, Harri & Jari Välimäki. (2003). *Ympäristön tila ja suojele Suomessa*. Helsinki, Suomen ympäristökeskus & Gaudeamus.
- Hakkarainen, Pekka. (1998). Sosiaalisten ongelmien määrittely - sosiaalisen konstruktionismin näkökulma sosiaaliin ongelmiin. Teoksessa: Koskinen, Keijo (toim.): *Sosiologia karttalehtiä*. Tampere, Vastapaino.
- Hall, Jane. (2001). How the environmental beat got its groove back. *Columbia Journalism Review* May/June 2001. <[Http://www.cjr.org/year/01/4/hall.asp](http://www.cjr.org/year/01/4/hall.asp)>.
- Hallanaro, Eeva-Liisa, Matti Lindholm, Virpi Paija, Eija Putkuri & Jari Välimäki. (2000). *Suomen luonto CD-facta. Kertomus ympäristön tilasta*. Helsinki, Suomen ympäristökeskus & eWSOY.
- Hallanaro, Eeva-Liisa, Marja Pylvänäinen & Stella From. (2002). Pohjois-Euroopan luonto. Löytöretki monimuotoisuuteen. Kööpenhamina, Pohjoismaiden ministerineuvosto. *Nord; 2001: 14*.
- Halme, Minna & Morten Huse. (1997). The Influence of Corporate Governance, Industry and Country Factors on Environmental Reporting. *Scandinavian Journal of Management* 13(2): 137-157.
- Hannigan, John A. (1995). *Environmental Sociology. A Social Constructionist Perspective*. London, Routledge.
- Hansen, Anders. (1991). The Media and the Social Construction of the Environment. *Media, Culture and Society* 13(4): 443-458.
- Hansen, Anders (toim.) (1993). *The Mass Media and Environmental Issues*. Leicester, London, New York, Leicester University Press.
- Harrald, John R. (1990). Contingency Planning: Building the Infrastructure for Crisis Decision Making. *International Journal of Mass Emergencies and Disasters* 8(2): 137-150.
- Harrison, C. & J. Burgess. (1994). Social Construction of Nature: a case study of conflicts over the development of Rainham Marshes. *Transactions of the Institute of British Geographers, New Series* 19: 291-310.
- Healey, P. (1997). *Collaborative planning: shaping places in fragmented societies*. Basingstoke Hants, Macmillan.
- Heikkilä, Tapio. (2000). *Suomalainen kulttuurimaisema*. Helsinki, Kustannusosakeyhtiö Tammi.

- Heimonen, Jyrki & Jani Kaaro (toim.) (1999). *Luonto-Liiton historia 1943-1998 - Jatkosodan varjosta Jerisjärven tielle*. Helsinki, Luonto-Liitto.
- Heininen-Ojanperä, Marke. (1998). Ilmastonmuutos suomalaisten energiayhtiöiden ympäristöviestinnässä. Helsinki, Helsingin kaupparakennuskoulu. *Lisensiaatintyö*.
- Heiskala, Risto. (1994). Sosiaalinen konstruktionismi. Teoksessa: Heiskala, Risto (toim.): *Sosiologisen teorian nykysuuntauksia*. Helsinki, Gaudeamus. Ss. 146-172.
- Heiskanen, E., M. Heininen, E. af Heurlin, R. Lovio, M. Pänkäläinen & V. Tulenheimo. (1997). Energiayhtiöiden ympäristölaskenta ja raportointi. Espoo, Valtion teknillinen tutkimuskeskus. *VTT Tiedotteita 1857*.
- Heiskanen, Eva. (1997). Kehdosta hautaan: elinkaarianalyysi ympäristöongelman määrittäjänä. *Tiede & Edistys* 22(3): 193-209.
- Hongisto, Kaisa-Liisa. (1999). Etiikka biologian ja maantiedon oppimateriaaleissa: Faktat korostuvat - arvopohdintaa niukasti. *Kasvatus* 30(2): 138-147.
- Jarlbro, Gunilla. (2001). Forskning om miljö och massmedier: en forskningsöversikt. Lund, Lunds universitet. *Media and Communication Studies, Lund University. Research Report 2001:3*.
- Jeronen, E. & M. Kaikkonen. (1996). A Wholistic Pattern for Environmental Education at Different Levels of Education. Teoksessa., Program Phare. Education Programme for Environmentally sustainable Development. Proceedings of International Workshop on Environmental Education in Central and Eastern European Universities: Experience and Challenge. Centre of Environmental Education. Pedagogical Faculty. Charles University. Prague. Phare Project Management Cell, VSB Technical University Ostrava. pp. 99-104.
- Jokinen, A. & K. Juhila. (1999). Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa: Jokinen, A., K. Juhila & E. Suoninen (toim.): *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere, Vastapaino. Ss. 56-81.
- Jokinen, A., K. Juhila & E. Suoninen. (1993). Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere, Vastapaino.
- Järvelä, Marja & Markku Wilenius. (1996). Imastoriski ja ympäristöpolitiikka. Suomalaiset ympäristövaikuttajat ja nykyajan ympäristöongelmat. Helsinki, Gaudeamus.
- Kahilainen, Juha. (2000). Kohti kestävää verkostoyhteiskuntaa - kestävä kehitys ja tietoyhteiskunta. Helsinki, Ympäristöministeriö. *Suomen ympäristö*; 409.
- Kaivola, Taina. (2001). Metsää puilta: ympäristökasvatuksen keskeistä sisältöä etsimässä. *Didakta Varia* 6(1): 104-110.
- Kamhawi, Rasha & David Weaver. (2003). Mass Communication research trends from 1980 to 1999. *Mass Communication Quarterly* 80(1): 7-27.
- Kamppinen, Matti, Petri Raivola, Pekka Jokinen & Hasse Karlsson. (1995). Riskit yhteiskunnassa: Maallikot ja asiantuntijat päätösten tekijöinä. Helsinki, Gaudeamus.
- Kansallinen... (1992). Kansallinen ympäristökasvatusstrategia. Helsinki, Suomen Unesco-toimikunta. *Suomen Unesco-toimikunnan julkaisuja*, no 59.
- Kapulainen, Hanna. (1998). Ympäristöviestinnän vaikuttavuuden arvioiminen. *Ympäristökasvatus*. No. 2. S. 16.
- Karvonen, Erkki. (1999). Elämää mielikuvayhteiskunnassa: imago ja maine menestystekijöinä myöhäismodernissa maailmassa. Helsinki, Gaudeamus.
- Kauhanen, Erkki. (1997). The River of Ink. Media epistemology, Ontology And Imagology In The Light Of Science And Technology Material In Six Major Finnish Newspapers in 1990. A Discourse Analytical Study. Helsinki, University of Helsinki, Dept. of Communication. *Doctoral Dissertation*.
- Kauhanen, Erkki. (1998). Ajatuksia tiedejournalismin tekemisestä. Teoksessa: Kantola, Anu & Tuomo Mörä (toim.): *Journalismia! journalismia?* Porvoo, WSOY. Ss. 291-316.
- Ketola, Kimmo, Seppo Knuutila, Antti Mattila & Kari Mikko Vesala. (2002). Puuttuvat viestit. Nonkommunikaatio inhimillisessä vuorovaikutuksessa. Helsinki, Gaudeamus.
- Kiijärvi, Susanna. (2002). Paljon melua Naturasta. MTK:n rooli Natura 2000-konfliktissa. Jyväskylä, Jyväskylän yliopisto. *Jyväskylän yliopiston sosiologian julkaisuja* 69. <<http://selene.lib.jyu.fi:8080/gradu/f/skiijarv.pdf>>.
- Kiiskinen, Anna-Liisa. (2001). Ympäristöhallinto vastuullisen elämäntavan edistäjänä. Jyväskylä, University of Jyväskylä. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 187.
- Klein, Naomi. (2001). No logo. Ei tilaa, ei vaihtoehtoa, ei töitä, ei logoa: tähtäimessä brändivaltiaat. Porvoo, WSOY.

- Knapp, D. (2000). The Thessaloniki declaration: A wake-up call for environmental education? *The Journal of environmental Education* 31(3): 32-39.
- Konttinen, Esa, Tapio Litmanen, Matti Nieminen & Merja Ylönen. (1999). All shades of green. The environmentalization of Finnish society. Jyväskylä, University of Jyväskylä. *SoPhi* 33.
- Koski, Jussi T. (1998). Infoähky ja muita kirjoituksia oppimisesta, organisaatioista ja tietoyhteiskunnasta. Jyväskylä, Gummerus.
- Koskinen, Jari (toim.) (2000). *Visuaalinen viestintä - Monialainen tulevaisuus*. Helsinki, WSOY.
- Kotilainen, Sirkku. (1999). Tiedottaminen osana mediakasvatusta: viestinnän keinot käyttöön ympäristökasvatuksen kurssilla. Teoksessa: Kotilainen, Sirkku, Mari Hankala & Ullamaija Kivikuru (toim.): *Mediakasvatus*. Helsinki, Edita.
- Kroll, Gary, The "Silent Springs" of Rachel Carson: mass media and the origins of modern environmentalism. *Public Understanding of Science* 10(2): 403-420.
- Kunelius, Risto. (1994). Uutinen, ympäristö ja arkijärki: erään genren historiaa. *Tiedotustutkimus* 17(4): 24-42.
- Kunelius, Risto. (1998). Viestinnän vallassa: johdatusta joukkoviestinnän kysymyksiin. Helsinki, WSOY.
- Kurki, Hannu. (1999). Ympäristöraportointi ja ekotase - terävyyttä raportointiin. Helsinki, Edita.
- Kuusela, Vesa. (2000). Tilastografiikan perusteet. Helsinki, Edita.
- Kytömäki, Juha, Markku Lehtola & Seppo Paananen. (1987). Tshernobylin voimalaonnettomuus radiossa ja televisiossa. Helsinki, Oy Yleisradio Ab.
- Kärki, Riitta. (1999). Tieteellisen viestinnän tutkimus. Teoksessa: Mäkinen, Ilkka (toim.): *Tiedon tie. Johdatus informaatiotutkimukseen*. Helsinki, BTJ Kirjastopalvelu Oy. Ss. 201-228.
- Könnölä, Totti & Pasi Rinne. (2001). Elinehtona eettisyys: vastuullinen liiketoiminta kilpailueta. Helsinki, Talentum.
- Laakkonen, Simo. (2001). Vesiensuojelun synty: Helsingin ja sen merialueen ympäristöhistoriaa 1878-1928. Helsinki, Gaudeamus.
- Lahti, Leena, K. (2000). Ympäristökasvatus-käsitteen kehittyminen. Teoksessa: Enkenberg, Jorma, Pertti Väisänen & Erkki Savolainen (toim.): *Opettajatiedon kipinöitä: kirjoituksia pedagogiikasta*. Joensuu, Savonlinnan opettajankoulutuslaitos, Joensuun yliopisto. Ss. 208-220.
- Laihonen, Pasi. (2003). Global biodiversity information exchange: processes and methodological challenges. Turku, University of Turku. *Ann.Univ.Turkuensis AII* 163.
- Laine, Markus & Lasse Peltonen. (2003). Ympäristökysymys ja aseveliakseli. Ympäristön politisoituminen Tampereella vuosina 1959-1995. Tampere, Tampereen yliopisto. *Acta Electronica Universitatis Tamperensis* 247. <<http://acta.uta.fi/pdf/951-44-5657-2.pdf>>.
- Lappalainen, Iiris (toim.) (1998). *Suomen luonnon monimuotoisuus*. Helsinki, Suomen ympäristökeskus & EDITA.
- Leal Filho, Walter. (1998). Environmental education and quality of life. Teoksessa: Åhlberg, Mauri & Walter Leal Filho (toim.): *Environmental education for sustainability: Good environment, good life*. Frankfurt am Main, Peter Lang. Ss. 11-24. Umweltbildung, Umweltkommunikation und Nachhaltigkeit 4.
- Lehtimäki, Marika. (1999). Internet osallistumisen välineenä. Helsingin paikallisagenda 21-prosessin Internet-osallistumisen analyysi. Helsinki, Helsingin kaupungin ympäristökeskus. *Julkaisu* 5/99.
- Lehtinen, Ari & Pertti Rannikko (toim.) (1994). *Pasilasta Vuotokselle: ympäristökamppailujen uusi aalto*. Helsinki, Gaudeamus.
- Lehtonen, Jaakko. (1998). Ikuisuus kysymys: miten viesteillä vaikutetaan? Teoksessa: Kivikuru, Ullamaija & Risto Kunelius (toim.): *Viestinnän jäljillä. Näkökulmia uuden ajan ilmiöön*. Juva, WSOY. Ss. 153-166.
- Lehtonen, Jaakko. (1999). Kriisiviestintä. Helsinki, Mainostajien Liitto.
- Lehtonen, Mikko. (1996). Merkitysten maailma. Tampere, Vastapaino.
- Lehtonen, Mikko. (2001). Post scriptum. Kirja medioitumisen aikakaudella. Jyväskylä, Vastapaino.
- Lepistö, Liisa, Rissanen Johanna & Pekka Kotilainen. (1998). Reaaliaikainen levätilanteen seuranta. *Ympäristö & Terveys* 29(7): 30-36.
- Linturi, Hannu, Elina Hiltunen & Osmo Kuusi. (2000). Heikot signaalit – Delfoi-tutkimus. *Futura* 19(2): 78-92. <<http://www.internetix.fi/kaivos/heikotsignaalit.pdf>>.

- Littunen, Kaisa & Ville Lähde. (2001). Ihmisen ja ympäristösuhteen monimuotoisuus. Teoksessa: Haila, Yrjö & Pekka Jokinen (toim.): *Ympäristöpolitiikka: mikä ympäristö, kenen politiikka*. Tampere, Vastapaino. Ss. 227-235.
- Lomborg, Bjørn. (2001). *The Sceptical Environmentalist. Measuring the Real State of the World*. Cambridge, UK, Cambridge University Press.
- Louhimaa, Eila. (2002). Luonnon sosiaalinen konstruointi, ympäristödiskurssit ja ympäristöön orientoiva kasvatustutkimus. Tutkimus institutionaalisen ympäristökasvatuksen yhteiskunnallisista rakenne-ehdoista ja kulttuuristen mahdollisuuksien kentistä. Oulu, Oulun yliopisto. *Acta Universitatis Ouluensis, Scientiae Rerum Socialium, E 56*. <<http://herkules oulu.fi/isbn9514268350/>>.
- Lovio, R., M. Kuisma & F. Knecht. (1999). How should Corporate Environmental Reports be developed from Financial Institutions' Point of View. *The Fifth Conference of the Nordic Business Environmental Management Network in Gothenburg, January 1999*.
- Luhmann, Niklas. (1989) *Ecological communication*. Cambridge, Polity Press.
- Lukin, Markus. (1993). Kuluttajien ympäristövalistus kunnissa: tutkimus ympäristö- ja kuluttajaviranhaltijoiden kokemuksista. Hämeenlinna, Hämeen lääninhallitus, ympäristönsuojelutoimisto.
- Luoma, Pentti. (2002). Vihreät viirit. Muutos ja pysyvyys Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliiton ympäristöpolitiittisissa näkemyksissä vuosina 1980 - 2000 Maataloustuottaja -lehden valossa. Oulu, Oulun yliopisto. *Acta universitatis Ouluensis. Series E, Scientiarum rerum socialium; 53*. <<http://herkules oulu.fi/isbn9514267745>>.
- Maastik, Aleksander, Pertti Heinonen, Veli Hyvärinen, Juha Kajander, Krister Karttunen, Heido Ots & Pertti Seuna. (2000). *EnDic2000 Ympäristösanakirja*. Helsinki, Tartu, Finnish Environment Institute.
- Massa, Ilmo & Ossi Rahkonen (toim.) (1995). *Riskiyhteiskunnan talous: Suomen talouden ekologian modernisaatio*. Helsinki, Gaudeamus.
- Mazur, Allan. (1998). Global Environmental Change in the News 1987-90 vs. 1992-6. *International Sociology* 13(4): 457-472.
- McComas, Katherine A., James Shanahan & Jessica S. Butler. (2001). Environmental Content in Prime-Time Network TV's Non-News Entertainment and Fictional Programs. *Society & Natural Resources* 14(6): 533-542.
- Meisner, Mark. (2003). Knowing Nature Through The Media: An Examination of Mainstream Print and Television Representations of the Non-human World. *Paper presented to the 2003 Conference on Communication and Environment. July 20, 2003. Sublimity, Oregon, USA*.
- Mustonen, Anu. (2001). *Mediapsykologia*. Helsinki, WSOY.
- Määttä, Jarkko. (1999). Ympäristömaantieteellinen tutkimus selluloosatehtaan ympäristövaikutuksista Pohjois-Karjalassa. Joensuu, Joensuun yliopisto - Maantieteen laitos. *Julkaisu No 6*.
- Nieminen, Matti. (1994). Rantojensuojeluohjelma: kilpailevia tulkintoja ja vertaumatonta rationalisuutta. Jyväskylä, Jyväskylän yliopisto. *Jyväskylän yliopiston sosiologian laitoksen julkaisu No 59*.
- Niskanen, Ulla. (1995). Mennä metsään: tutkimus visuaalisen ympäristökasvatuksen leirikouluista. Rovaniemi, Lapin yliopisto, Taiteiden tiedekunta.
- Obermiller, C. (1995). The Baby Is Sick the Baby Is Well - a Test of Environmental Communication Appeals. *Journal of Advertising* 24(2): 55-70.
- Oksanen, Annukka. (2003). Paikallisuuden ja kansainvälisyyden kohtaaminen luonnonsuojelussa. Tapaustutkimuksena Natura 2000-ympäristökonflikti Lounais-Suomessa. Turku, Turun yliopisto. *Annales Universitatis Turkuensis. Scripta Lingua Fennica Edita 192*.
- Palander, Marjatta. (2002). Yhdysadjektiivit - muuttuvia muoti-ilmauksia. *Kielikello* 2002/1: 15-17.
- Palmer, J. (1993). Development of concern for the environment and formative experiences of educators. *The Journal of Environmental Education* 24(3): 26-30.
- Patterson, Philip & Lee Wilkins. (1988). Routinized Reporting of Technological Accidents: Television Coverage of the Chernobyl Disaster. *International Journal of Mass Emergencies and Disasters* 6(1): 27-46.
- Peltokoski, Jukka. (2003a). Ympäristökansalaisuus verkossa. Tietoverkko ympäristöjärjestöjen ja -viranomaisten vuorovaikutuspintana. Jyväskylä, Keski-Suomen ympäristökeskus. *Suomen ympäristö* 609.

- Peltokoski, Jukka. (2003b). Verkko uuden hallinnon välittäjänä. Ympäristöviranomaisten ja – järjestöjen asennoituminen Internetiin. Sosiologian lisensiaattitutkielma, Jyväskylän yliopisto 2003.
- Pleasant, Andrew, Jennifer Good, James Shanahan & Brad Cohen. (2002). The literature of environmental communication. *Public Understanding of Science* 11: 197-205.
- Poteri, Eija. (1991). Ympäristötiedon lähteillä. *Tiedotustutkimus* 14(3): 75-82.
- Raittila, Pentti. (1999). Kansallispuistojen perustamisvaihe 1937-38 sanomalehdistössä. Teoksessa: Sarmela, S. (toim.): *Luonto tieteen ja taiteen innoittajana*, METLA, Rovaniemen tutkimusasema. Ss. 10-21. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 735.
- Ramonet, Ignacio. (2001). Median tyrannia. Helsinki, WSOY.
- Ridell, Seija. (2003). Kansalaislajit verkkodemokratian rakennuspuuna. *Alue ja Ympäristö* 32(1): 11-22.
- Rinne, Pasi & Lassi Linnanen. (1999). [teoksessa ei vuosilukua] Ympäristöviestinnän kymmenen käskyä. Teoksessa: Rinne, Pasi & Lassi Linnanen (toim.): *Ympäristöviestintä ja -raportointi*. Helsinki, Suomen ympäristötiedotuksen seura - Elinkaari ry & Gaia Network Oy.
- Rogers, Paul. (2002). Complexity in Environment Reporting Is Critical to Public Decision-Making. *Nieman reports* 56(4): 32-34. <<http://www.nieman.harvard.edu/reports/02-4NR-winter/32-34.pdf>>.
- Rope, Timo & Manne Pyykkö. (2003). Markkinointipsykologia: väylä asiakasmieleiseen markkinointiin. Helsinki, Talentum.
- Rosenström, Ulla & Marika Palosaari. (2000). Kestävyyden mitta. Suomen kestävän kehityksen indikaattorit 2000. Helsinki, Ympäristöministeriö. *Suomen ympäristö 404, Ympäristöpolitiikka*. <<http://www.ymparisto.fi/poltavo/keke/indikaat/indi2000.htm>>.
- Rossi, Leena-Maija. (1999). Taide vallassa. Poliittikkäsityksen muutoksia 1980-luvun suomalaisessa taidekeskustelussa. Helsinki, Kustannus Oy Taide.
- Rydin, Yvonne. (1997). Can we talk ourselves into sustainability? *Nordic Council of Ministers' En-vironmental Research Conference in Oslo, Norway 25-27 August 1997*.
- Rydin, Yvonne. (1999). Can we talk ourselves into sustainability? *Environmental Values* 8(4): 467-484.
- Saaristo, Kimmo. (2000). Avoin asiantuntijuus. Ympäristökysymys ja monimuotoinen eksperttisi. Jyväskylä, Jyväskylän yliopisto. *Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja*, 66.
- Scott, Paul & Rachel Jackson. (2002). Environmental, Social and Sustainability Reporting on the Web: Best Practices. *Corporate Environmental Strategy* 9(2): 193-202.
- Seeger, Matthew W., Timothy L. Sellnow & Robert R. Ulmer. (2000). Communication, Organisation and Crisis. *Communication Yearbook* 21: 231-275.
- Sellnow, Timothy L. (1993). Scientific Argument in Organizational Crisis Communication: The Case of Exxon. *Argumentation and Advocacy* 30(1): 28-42.
- Seppänen, Janne & Esa Väliaverronen. (2000). Lehtikuvan luonto. Kuvan ja tekstin suhteista ympäristödiskurssissa. *Sosiologia* 37(4): 330-348.
- Seppänen, Janne & Esa Väliaverronen. (2003). Visualizing Biodiversity: The Role of Photographs in Environmental Discourse. *Science as Culture* 12(1): 59-85.
- Shanahan, J. & K. McComas. (1999). Nature Stories: Depictions of Environment and their Effects. Cresskill, NJ., Hampton Press.
- Shanahan, James & Katherine McComas. (1997). Television's Portrayal of the Environment: 1991-1995. *Journalism & Mass Communication Quarterly* 74(1): 147-159.
- Sillanpää, Pertti. (2000). Uusi luominen. Ympäristönsuojeluaate suomalaisessa kirjallisuudessa ensimmäisessä ekologisessa huomiosyklissä 1970-1973. Oulu, Oulun yliopisto, Taideaineiden ja antropologian laitos. *Kirjallisuuden lisensiaattityö*.
- Sjöblom, Henrik & Mikael Niskala. (1999). Ympäristöraportointi. Luotettavan ympäristöinformaation tuottaminen ja hyödyntäminen. Helsinki, KHT-yhdistyksen palvelu Oy.
- Staats, H. J., A. P. Wit & C. Y. Midden. (1996). Communicating the greenhouse effect to the public: Evaluation of a mass media campaign from a social dilemma perspective. *Journal of Environmental Management* 46(2): 189-203.
- Suhonen, Pertti. (1994). Mediat, me ja ympäristö. Helsinki, Hanki ja jää.
- Sulin, Silja & Tanja Tuulinen. (2003). "Munkkilatina pullakahveilla" Ympäristövirkamies viestijänä kansalais- ja tietoyhteiskunnassa. Jyväskylä, Keski-Suomen ympäristökeskus. *Suomen ympäristö 608*.
- Sulkunen, Pekka. (1998). Johdatus sosiologiaan: käsitteitä ja näkökulmia. Porvoo, WSOY.

- Suominen, Teuvo. (1999). Valokuva luonnonsuojelun palveluksessa. Teoksessa: Salmela, Sinikka (toim.): *Luonto tieteen ja taiteen innoittajana*. Rovaniemi, Metla, Rovaniemen tutkimus- asema. Ss. 58-71. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 735.
- Suonpää, Juha. (2002). Petokuvan raadollisuus. Luontokuvan yhteiskunnallisten merkitysten metsästys. Tampere, Taideteollinen korkeakoulu, Vastapaino.
- Suoranta, Juha. (1995). Tekstit, murrokset ja muutos: kolme näkökulmaa laadullisen tutkimuk- sen metodologiaan. Rovaniemi, Lapin yliopisto. *Acta Universitatis Lappeenantaensis* 10.
- Suoranta, Juha & Mauri Ylä-Kotola. (2000). Mediakasvatus simulaatiokulttuurissa. Porvoo-Hel- sinki-Juva, WSOY.
- Tilastokeskus. (2002). Suomalaiset ja ympäristö. Helsinki, Tilastokeskus. *SVT. Ympäristö ja luon- nonvarat 2002:1*.
- Timonen, Ilkka. (1987). Tshernobylin ydinvoimalaonnettomuus ja suomalainen lehdistö. *Ulko- politiikka* 24(2): 16-19.
- Tirkkonen, Juhani. (2000). Ilmastopolitiikka ja ekologinen modernisaatio: diskursiivinen tar- kastelu suomalaisesta ilmastopolitiikasta ja sen yhteydestä metsäsektorin muutokseen. Tampere, Tampereen yliopisto. *Acta Universitatis Tamperensis* 781. <<http://acta.uta.fi/pdf/951-44-4964-9.pdf>>.
- Tähtinen, Juhani. (1999). Opettajuuden eväät: kirjoituksia oppimisesta, opetuksesta ja opet- ta- jankoulutuksesta. Teoksessa: Kotilainen, Sirkku, Mari Hankala & Ullamaija Kivikuru (toim.): *Mediakasvatus*. Helsinki, Edita.
- Wahlström, Erik. (1994). Ympäristöriskit. Kokonaiskuva etsimässä. Helsinki, Schildts.
- Wahlström, Erik, Eeva-Liisa Hallanaro & Sanni Manninen. (1996). Suomen ympäristön tulevai- suus. Helsinki, Edita & Suomen ympäristökeskus.
- Wahlström, Erik, Tapio Reinikainen & Eeva-Liisa Hallanaro. (1992). Ympäristön tila Suomessa. Helsinki, Vesi- ja ympäristöhallitus, Ympäristötietokeskus & Gaudeamus.
- Wahlström, Riitta. (1998). Ympäristökoulutuksen tavoitteet ja vaikuttavuustutkimus. *Ympäris- tökasvatus*. No. 2. Ss. 17-20.
- Vapaasalo, Tapio. (2000). Tiedon muotoilun eli infodesignin haasteet. Teoksessa: Koskinen, Jari (toim.): *Visuaalinen viestintä - Monialainen tulevaisuus*. Helsinki, WSOY.
- Warschauer, Mark. (2003). Demystifying the Digital Divide. *Scientific American* 289(2): 42-48.
- Vedung, Evert. (1998). Policy Instruments: Typologies and Theories. Teoksessa: Bemelmans-Wi- dec, Marie-Louise, Ray C. Rist & Evert Vedung (toim.): *Carrots, Sticks & Sermons. Policy Instruments and Their Evaluation*. New Brunswick (U.S.A.) and London (U.K.), Transacti- on Publishers. Ss. 21-58.
- Vepsäläinen, Mia. (1999). Ympäristöjulkisuus teollisuuspaikkakunnalla - Warkauden Lehti pai- kallisten ja ylipaikkallisten ympäristökeskustelujen areenana. *Terra* 111(4): 184-194.
- Viinikainen, Tytti (toim.) (1997). *Yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus Suomessa: katsaus tutki- musaloihin ja kirjallisuuteen*. Helsinki, Suomen ympäristökeskus. Suomen ympäristö 99.
- Wiio, Osmo A. (1992). Viestinnän tutkimussuuntia. Helsinki, Yliopistopaino. *Viestintätutkimuk- sen seuran julkaisuja* 12.
- Wilson, A. (1991). *The Culture of Nature: North American Landscape from Disney to the Ex- xon Valdez*. Toronto, Between The Lines.
- Välimäki, Jari. (2002). Tiedon mitalla kestävyys. Helsinki, Ympäristöministeriö. *Suomen ymp- äristö* 556. <<http://www.ymparisto.fi/palvelut/julkaisu/elektro/sy556/sy556.htm>>.
- Väliverronen, Esa. (1994). Tiede ja ympäristöongelmat julkisuudessa. Tampere, Tampereen yli- opisto, Tiedotusopin laitos. *Julkaisuja, Sarja A*; 83.
- Väliverronen, Esa. (1996). Ympäristöuhkan anatomia. Tiede, mediat ja metsän sairaskertomus. Jyväskylä, Vastapaino.
- Väliverronen, Esa. (1998a). Biodiversity and the Power of Metaphor in Environmental Discour- se. *Science Studies* 11(1): 19-34.
- Väliverronen, Esa. (1998b). Mediatekstistä tulkintaan. Teoksessa: Kantola, Anu, Inka Moring & Esa Väliverronen (toim.): *Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan*, Helsingin yliopisto, Lah- den tutkimus- ja koulutuskeskus. Ss. 13-39.
- Väliverronen, Esa & Iina Hellsten. (2002). From "Burning Library" to "Green Medicine". The Role of Metaphors in Communicating Biodiversity. *Science Communication* 24(2): 229- 245.

- Ympäristökasvatuksen... (2003). Ympäristökasvatuksen edellytykset täysin riittämättömät. *Lehdistötiedote* 5.3.2003. Allekirjoittajat: Suomen Ympäristökasvatuksen Seura ry, Luonto-Liitto ry, Natur och Miljö ry, Suomen luonnonsuojeluliitto ry, Valtion ympäristöhallinnon puolesta Anna-Liisa Kiiskinen, Keski-Suomen ympäristökeskus. <http://www.sykse.net/tiedote/tied_hallitusohjelmavaatim.htm>.
- Youell, David & Paula Downey. (2000). Communication in a new world order. *Strategic Communication Management* 4(2): 28-32.
- Åberg, Leif. (1993). Viestintä - tuloksen tekijä. 3. painos. Helsinki, Tietopaketti.
- Åhlberg, Mauri. (1998). Ecopedagogy and ecodidactics: Education for sustainable development, good environment and good life. Joensuu, University of Joensuu. *Bulletins of the Faculty of Education* 69.
- Åkerman, Maria. (2002). Mikä tekee ympäristöpoliittisesta toimijasta uskottavan? Retoriset tulkintakehykset ja materiaallinen todistusaineisto Indonesian metsäkäyttöä koskevassa konfliktissa. *Alue ja Ympäristö* 31(2): 37-47.

Liite I

Luvun 1.1 lähdemateriaali

Luvussa 1.1. aineistona käytetty lähdemateriaali. Jutut on kerätty tutkimuksen johtajan Jyri Seppälän arkistosta. Mukana ei ole kaikkia tutkimuksesta kirjoitettuja juttuja, eikä lainkaan sähköisten tiedotusvälineiden aineistoa:

- Grönroos, Juha & Seppälä Jyri 2000. Onko luomu ympäristöystävällistä? *Ympäristö* 14(6): 10-12.
- Grönroos, Juha 2000. Kuvaako elinkaariarviointi oikein elintarvikkeiden ympäristönäkökohtia. *Luomu-Lehti* 7/2000, s. 28-32.
- Grönroos, Juha 2001. Elinkaaritutkimus ja elintarvikkeet. *Ympäristö ja terveys* 32(6): 43-45.
- Grönroos, Juha 2001. Elinkaaritutkimuksen satoa. *Maaseudun tulevaisuus* 24.2.2001.
- Kallioniemi Anneli 2000 Tutkimus kyseenalaisti luomuviljanviljelyn ympäristöhyödyt *Satakunnan Kansa* 6.10. 2000
- Kauppinen, Maija 2000. Luomumaito ympäristöystävällisempää luomuruisleipä ei. *Pirkka* 11/2000 s. 46.
- Lehtonen Satu 2000. Luomumaito rasittaa ympäristöä vähemmän kuin tavanomainen. *Maaseudun tulevaisuus* 30.9.2000.
- Lohtaja, Seppo 2001. Tutkijoilla jalat tukevasti ilmassa. *Luomulehti* 1/2001, s. 22-24.
- Lohtaja, Seppo 2001. DOK- ja Järna-koe. *Luomulehti* 1/2001, s. 24-25.
- Lohtaja, Seppo 2001. Maan rakenneongelma ja A. I. Virtasen viesti. *Luomulehti* 2/2001, s. 32-33.
- Lohtaja, Seppo 2001. Entä mitä tapahtuu todellisuudessa? *Luomulehti* 2/2001, s. 34.
- Lohtaja, Seppo 2001. Tutkimus heittää pitkän varjon. *Luomulehti* 2/2001, s. 34.
- Lohtaja, Seppo 2001. Tutkimus heittää pitkän varjon. *Luomulehti* 2/2001, s. 34.
- Mielipiteet: Huhtanen, Pekka & Esala Martti 2000. Onko luomumaito ympäristöystävällisempää? *Elintarviketuotanto ja Ympäristö* 7(4): 27.
- Pörsti, Joonas 2000. Myrkyt haudattuna. *Vihreä Lanka* 6.10. 2000.
- Rantanen, Seppo 2000. Arvioinnissa verrattiin luomua ja tavanomaista. *Luomulehti* 7/2000 ss. 28-29.
- Rantanen, Seppo 2000. "Ällistytävää". *Luomulehti* 7/2000 s. 33.
- Rantanen Seppo 2001. "Malleissa on paljon olettamuksia" sanovat professorit. *Luomulehti* 1/2001, s. 25.
- Seppälä, Jyri, Grönroos, Juha, Seuri, Pertti, Aakkula, Jyrki 2000. Luomun ympäristövaikutuksia tutkitaan. *Helsingin Sanomat* 29.10.2000.
- Seuri, Pertti 2000. Vaikutus tuoteyksikköä kohti. *Luomulehti* 7/2000 s. 30.
- Seuri, Pertti 2000. Vaikutus pinta-alayksikköä kohti. *Luomulehti* 7/2000 s. 30.
- Seuri, Pertti 2000. Osa ympäristövaikutuksista on sekä paikallisia että globaaleja. *Luomulehti* 7/2000 s. 31.
- Soisalo, Soili 2000. Luomu maistuu makealta. *Kotilääkäri* 4/2001 ss. 18-21.
- STT 2000. Suomen tietotoimiston välittämä, Eeva-Stiina Räsänen kirjoittama artikkeli, ilmestynyt useilla otsikoilla:
- Luomumaito ympäristömyötäisintä, luomuruukiin edut epäselvemmät. *Keski-Uusimaa* 29.9. 2000.
 - Luomun tuotanto tutkittiin. *Kaleva* 29.9 2000.
 - Tutkimus vahvistaa luomumaidon ympäristömyönteisyyden. *Kainuun Sanomat* 29.9.2000.
- SYKE 2000. Maidontuotannossa luomu ympäristöystävällisempi, viljanviljelyssä luomun edut kiistanalaisempia. Suomen ympäristökeskus. Helsinki. *Lehdistötiedote* 28.9.2000. Saatavilla Internetistä: <http://www.ymparisto.fi/ajankoht/tiedote/syke/tied00/t000928.htm>.
- Tyynelä Jari 2000. Luomuruukiin viljely on uskottua haitallisempaa. *Vihreä Lanka* 29.9.2000.
- Weckman, Markku 2000. Lehmä ei pelasta koko luomuviljelyä. *Helsingin Sanomat* 16.10.2000.
- Weckman, Markku 2000. Luomuviljan epäselvät ympäristöedut. *Maaseudun Tulevaisuus* 7.10.2000.
- Välimäki, Pauli 2000. Luomu käy kukkarolle. *Metro* 13.10.2000.

Liite 2. Suomalaisen ympäristöviestinnän tutkimuksen bibliografia

Tähän bibliografiaan on koottu suomalaisia ympäristöviestintään liittyviä tutkimuksia. Ympäristöviestintä ymmärretään sen laajassa merkityksessä: *ympäristöviestintä on kaiken tyyppistä viestintää ympäristöasioista*.

Lista ei ole täydellinen, mutta antanee kuvan merkittävimmistä tutkimuksista. Mediatutkimusta käsittelevät työt lienevät yliedustettuina. Esimerkiksi kasvatustieteiden ja estetiikan aloilta puuttunee töitä, jotka voitaisiin katsoa ympäristöviestinnän alaan kuuluviksi.

Lista perustuu pääosin kotimaisista kirjatietokannoista tehtyihin hakuihin. Artikkeleita ei ole kartoitettu systemaattisesti. Elektronisten versioiden Internet-osoite on lisätty aina, kun se on ollut tiedossa.

Seuraavantyyppinen kirjallisuus on rajattu pois:

- Tutkimukset jotka eivät selkeästi kuulu ympäristöviestinnän alaan.
- Suomalaisen tutkijoiden tekemät ulkomaita koskevat työt (ulkomaisten tutkijoiden Suomea käsittelevät tutkimukset kuuluvat mukaan, yhtäkään tällaista tutkimusta ei ole löytynyt).
- Yritysten yhteiskuntavastuuraportointia käsittelevät työt (ympäristöraportointia käsittelevät työt kuuluvat mukaan).
- Viestinnän yleiset oppaat ja oppikirjat, jotka eivät keskity ympäristöviestintään.
- Kirja-arvostelut
- Populaarit kirjoitukset (puolitieteellisiä ja ammatillisia kirjoituksia sekä painettuja seminaariesityksiä otetaan mukaan, mikäli niitä voidaan pitää erityisen merkittävänä tutkimusalan kannalta)

Bibliografia

Aho, Leena. (1982). Kognitiiviset ja emotionaaliset ainekset luontokuvassa. *Kasvatus* 13(2): 71-75

Ahonen, Sanna. (1997). Mitä on suojeltu, kun on suojeltu luontoa? Käsittehistoriallinen tarkastelu suomalaisesta luonnonsuojelusta välillä 1880-1983. Helsinki, Helsingin yliopisto, Limnologian ja ympäristönsuojelun laitos. *Pro Gradu tutkielma*.

Airikka, Kirsi. (1997). Kestävä kehitys paikallislehdessä. Tampere, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. *Pro gradu*.

Antila, Tiina. (1998). Ympäristölaskentatoimi, ympäristöraportointi ja ympäristötarkastus kunnissa Helsinki, Tampere, Kuopio, Jyväskylä, Kouvola, Ulvila, Naantali, Suomussalmi, Nakkila. Helsinki, Suomen kuntaliitto. *Kunnan ympäristölaskentatoimi ja -tarkastus -kehittämishankkeen loppuraportti*.

Anttila, Heli. (2000). Ympäristöpainotteinen kulttuurinmuutos kuntaorganisaatiossa. Esimerkkinä Jyväskylän kaupunki. Jyväskylä, Jyväskylän yliopisto, Viestintätieteiden laitos. *Yhteisöviestinnän pro gradu*.

Burman, Anna. (2001). Natura 2000 i Svenska Österbotten: reaktioner på nätverkets process och substans. Åbo, Åbo Akademi, SVF Samhällsvet. *Pro gradu*.

Byman, Sari. (1995). Länsi-Suomen ympäristökeskuksen ulkoisen viestinnän kehittäminen. Vaasa, Vaasan yliopisto, markkinoinnin laitos. *Pro gradu -työ*.

Fagerlund, Asko. (1997). Ympäristötieto, ympäristöongelmat ja ympäristöpolitiikka: ympäristöpolitiikan monet mahdollisuudet eli kertomuksia siitä, miten ongelmat tulisi ratkaista. Tampere, Tampereen yliopisto, Poliittikan tutkimuksen laitos, valtio-oppi. *Lisensiaatintyö*.

Granath, Juha & Juha-Pekka Ristmeri. (1987). Lehdistön kirjoittelu vesistöille myönteisestä ja kielteisestä tapahtumasta. Tampere

Haapala, Henna. (1999). Karjalan tasavallan metsiensuojelukeskustelun retoriikka-analyysi. Helsinki, Suomen ympäristökeskus. *Suomen ympäristö 368*.

- Haanpää, Leena. (1999). Ympäristöviestintä, miten yritys viestittää ympäristötoiminnastaan. Case: Fortum Oil and Gas Oy Naantalın jalostamo. Turku, Turun kauppakorkeakoulu, Markkinointi. *Pro gradu -työ*.
- Hagelin, Heidi. (1999). Taistelu prosenteista. Viiden sanomalehden uutisointi Kiiton ilmasto-kokouksesta. Tampere, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. *Pro gradu*.
- Halle, Anna Maria. (1988). Energiapolitiikka sanomalehtien pääkirjoituksissa vuosina 1980-1986. Helsinki, Helsingin yliopisto, Viestinnän laitos. *Pro gradu*.
- Halme, Minna & Morten Huse. (1997). The Influence of Corporate Governance, Industry and Country Factors on Environmental Reporting. *Scandinavian Journal of Management* 13(2): 137-157.
- Halonen, Jyrki. (1993). Kuinka uutisjulkisuus esittää Pentti Linkolan. Linkolan Turun puheen 1985 uutisointi sanomalehdessä. Tampere, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. *Pro gradu*.
- Hautakangas, Helena. (1997a). Tiedontarve ydinjätteen loppusijoituksen turvallisuudesta. Vastanottajan näkökulmia Eurajoella, Kuhmossa ja Äänekoskella. Helsinki, Helsingin yliopisto, Viestinnän laitos. *Pro gradu*.
- Hautakangas, Helena. (1997b). Tiedontarve ydinjätteen loppusijoituksen turvallisuudesta: vastaanottajan näkökulmia Eurajoella, Kuhmossa ja Äänekoskella. Helsinki, Säteilyturvakeskus. *STUK-YTO-TR 125*.
- Heikka, Minna. (2000). Kultakutrin ja punahilkkan painajaiset painomusteessa. Karhuja, susia ja petokeskustelun toimijoita sanomalehti Keski-suomalaisessa. Jyväskylä, Jyväskylän yliopisto, sosiologian yksikkö. *Pro Gradu -tutkielma*.
- Heikkilä, Markku. (1986). Lapinvedet: maakuntalehti muutosten kertojana. Tampere, Tampereen yliopisto. *Tiedotusopin pro gradu -tutkielma*.
- Heikkilä, Markku. (1994). Ihmisen työn mahtavat jäljet. *Tiedotustutkimus* 14(3): 64-69.
- Heininen-Ojanperä, Marke. (1998). Ilmastonmuutos suomalaisten energiayhtiöiden ympäristöviestinnässä. Helsinki, Helsingin kauppakorkeakoulu. *Lisensiaatintyö*.
- Heiskala, Risto (toim.) (1993). *Materiaalia ympäristötietoisuudesta 1: Helsingin Sanomat, Suomen Kuvalehti ja Suomen Luonto vuosina 1951-1990*. Helsinki, Helsingin yliopisto. Sosiologian laitoksen monisteita 55.
- Heiskanen, E., M. Heininen, E. af Heurlin, R. Lovio, M. Pänkäläinen & V. Tulenheimo. (1997). Energiayhtiöiden ympäristölaskenta ja raportointi. Espoo, Valtion teknillinen tutkimuskeskus. *VTT Tiedotteita 1857*.
- Hemiö, Satu. (1996). Kojjärvi-liike lehdistöjulkisuudessa: tekstianalyysi Aamulehden ja Helsingin Sanomien artikkeleista vuosilta 1979-1982. Helsinki, Helsingin yliopisto, valtio-oppi. *Pro gradu -työ*.
- Hietanen, Satu. (1999). Vihreästä viestinnästä yrityksen kilpailuvaltti? Neljän esimerkkiyrityksen ympäristöviestinnän keinot. Turku, Turun kauppakorkeakoulu, Kansainvälinen markkinointi. *Pro gradu -työ*.
- Huttunen, Helena. (1993). Ympäristöorganisaatiot ja julkisuus. Helsinki, Helsingin yliopisto, Viestinnän laitos. *Pro gradu*.
- Hyvärinen, Anna. (2000). Ympäristöhallinnon julkisuuskuvia. Tekstintutkimus ympäristöhallinnon tiedotteista ja ympäristöhallintoa koskevista uutisista. Oulu, Oulun yliopisto, Suomen ja saamen kielen ja logopedian laitos. *Pro gradu -työ*.
- Häkli, Laura. (2000). Kaupankäynti ydinjätteistä. Posiva Oy:n ja Eurajoen sopimusuutisoinnin diskursiivista tulkintaa Eurajoen ja muiden ehdokaspaikkakuntien lehdissä. Helsinki, Helsingin yliopisto, Viestinnän laitos. *Pro gradu*.
- Ikonen, Inka Maarit. (2002). Tutkijoiden lahjoittamismotivaatio ja imagon merkitys voittoa tavoittelemattomalle organisaatiolle. Ympäristöjärjestö WWF tutkijoiden ja kansalaisten silmin. Helsinki, Helsingin yliopisto, viestinnän laitos. *Pro Gradu -tutkielma*.
- Itkonen, Mari. (2001). Vihreän sähkön haaste sähköyhtiöiden mainonnalle: case Kainuun Sähkön Ekosähkö. Helsinki, Helsingin kauppakorkeakoulu. Organisaatiot ja johtaminen. *Pro gradu -tutkielma*.
- Jaakonkoski, Teemu. (1997). Luonnonsuojelusta ympäristönsuojeluun: ympäristökirjoittelu Helsingin Sanomissa 1.1.1968-10.7.1971. Turku, Turun yliopisto, yleinen historia. *Pro gradu -työ*.
- Jokinen, Outi. (2001). Melun sieto modernina kansalaishyveenä: ympäristömelua koskevat diskurssit Helsingissä vuosina 1930-2001. Helsinki, Helsingin yliopisto, Suomen ja Pohjoismaiden historia. *Pro gradu -työ*.

- Jouslehto, Mia. (1998). Helsingin Sanomien kirjoittelu Karjalan metsien hakkuista. Helsinki, Helsingin yliopisto, metsäekonomian laitos. *Pro Gradu -työ*.
- Kankaanpää, Heikki, Lotta Haapavaara & Tarmo Lampinen. (1999). Tutkimus loppusijoituslaitoksen vaikutuksista kuntien imagoon. Helsinki, Kauppa- ja teollisuusministeriö, Energiaosasto. *Tutkimuksia ja raportteja 1/1999*.
- Kantola, Anu. (1995). Negotiating sustainability in the last wilderness: managing change, risks and conflicts in Arctic forests. *Environmental education and information* 14(2): 129-144.
- Kantola, Anu. (1996). Tri Otsoni ja Mr Kasvihuone. Mediapaniikkeja kauhun rajamailta. Teoksessa: Luostarinen, Heikki, Ullamaija Kivikuru & Merja Ukkola (toim.): *Sopulisilppuri. Mediakritiikin näkökulmia*. Lahti, Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. Ss. 157-176.
- Kantola, Ismo. (1989). Energia- ja ympäristöpoliittinen keskustelu Suomessa vuosina 1974, -79, ja -86. Lähtökohtia keskustelun analyysille, empiirisen aineiston alustavaa erittelyä ja työhypoteeseja. Helsinki, Imatran voima.
- Kantola, Ismo. (1992). Debating energy and environment: a report on the mediation of professional and expert knowledge between specialism and masscommunication. Helsinki, Imatran voima.
- Kantola, Ismo, Risto Haverinen & Timo Peuhkuri. (1993). Energiatietämys julkisessa keskustelussa. Raportti suomalaisen sanomalehdistön energiakeskustelusta. Helsinki, Helsingin yliopisto, sosiaalipsykologian laitos. *Energiajulkaisuja 8/1993*.
- Kantola, Ismo & Timo Peuhkuri. (1991a). Energia - ympäristökysymyksiä koskeva julkinen keskustelu. Teoksessa: Arvola, Anne & Antti Uutela (toim.): *Kuluttajia koskeva energiätutkimuskokonaisuus - väliraportti*. Helsinki, Helsingin yliopisto, sosiaalipsykologian laitos. *Energiajulkaisuja 4/1991*.
- Kantola, Ismo & Timo Peuhkuri. (1991b). Energiakeskustelu ja energiajournalismi. Teoksessa: Arvola, Anne & Antti Uutela (toim.): *Energiankulutus alas! Haasteet yhteiskunnalliselle energiankulutukselle - seminaariraportti*. Helsinki, Helsingin yliopisto, sosiaalipsykologian laitos. *Energiajulkaisuja 5/1991*.
- Karilahti, Teija. (2000). Ympäristöviestinnän tarkastelua kahden eri toimialan yrityksissä. Jyväskylän yliopisto, taloustieteellinen osasto, ympäristöjohtaminen. *Pro gradu -työ*.
- Karlsson, Mia. (2002). Ydinvoimalaitosvierailun vaikutus ydinvoimaimagoihin. Jyväskylä, Jyväskylän yliopisto, Viestintätieteiden laitos. *Yhteisöviestinnän pro gradu*.
- Karppinen, Pekka. (1993). Kasvihuoneilmion kasvu kuumaksi uutisaiheeksi Helsingin Sanomissa. Historiallinen tarkastelu Hemánuksen ja Tervosen objektiivisuuskäsityksen valossa. Tampere, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. *Pro gradu*.
- Kemppainen, Sari. (2000). Kiista Itä-Fennoskandian vihreästä aarteesta. Metsä- ja luonnonsuojelukeskustelua Karjalan tasavallassa vuonna 1998. Helsinki, Suomen ympäristökeskus. *Suomen ympäristökeskuksen moniste 198*.
- Ketola, Eira. (1975). Miten kolme pohjoiskarjalaista sanomalehteä suhtautui Ilomantsin vesakomyrkytysjupakan tärkeimpiin kysymyksiin kesällä 1974. Tampere, Tampereen yliopisto. *Toimittajatutkimuksen tutkielma*.
- Kettunen, Asta. (1997). Metsäkeskustelun aallonharjalla. Der Spiegelin artikkeli ja muut metsäaiheet neljässä suomalaisessa sanomalehdessä. Tampere, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. *Pro gradu*.
- Kiijärvi, Susanna. (2002). Paljon melua Naturasta. MTK:n rooli Natura 2000-konfliktissa. Jyväskylä, Jyväskylän yliopisto. *Jyväskylän yliopiston sosiologian julkaisuja 69*. <<http://selene.lib.jyu.fi:8080/gradu/f/skiijarv.pdf>>.
- Kiiskinen, Anna-Liisa. (2001). Ympäristöhallinto vastuullisen elämäntavan edistäjänä. Jyväskylä, University of Jyväskylä. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 187*.
- Kiskonen, Kirsi Tiina. (1988). Suomalaisen kemianteollisuuden kriisitiedottaminen. Helsinki, Helsingin yliopisto, Viestinnän laitos. *Pro gradu*.
- Kivikoski, Nina. (2000). Ympäristöauto Kaarna: toiminnan vaikutukset. Joensuu, Pohjois-Karjalan ympäristökeskus. *Alueelliset ympäristöjulkaisut 154*.
- Koivisto, Heli & Virpi Laitinen. (1999). Ympäristökysymys ja suomalainen nuortenkirjallisuus. Tutkimus 1970-, 1980- ja 1990-lukujen kotimaisesta nuortenkirjallisuudesta. Oulu, Oulun yliopisto, Käyttäytymistieteiden laitos. *Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma*.
- Koivulehto, Mikko. (1994). Ympäristöaiheet uutiset televisiossa. Helsinki, Helsingin yliopisto, Viestinnän laitos. *Pro gradu*.

- Koivusalo, Esko. (1993). Näkeekö ympäristöjournalismi metsää puilta? *Aikuiskasvatus* 13(2): 124-125.
- Kojo, Matti. (2002). Lahjomattomien haukansilmien valvonnassa. Ydinjätteen loppusijoitus-hankkeen hyväksyttävyyden rakentaminen Posiva Oy:n tiedotusmateriaalissa. Teoksessa: Raittila, Pentti, Pekka Hokkanen, Matti Kojo & Tapio Litmanen (toim.): *Ydinjäteihme suomalaisittain*. Tampere, Tampere University Press. Ss. 36-66.
- Kokko, Timo. (1999). Elohopeakirjoittelu Svenska Dagbladetissa 1.11.1962-31.7.1966. Joensuu, Joensuun yliopisto, Humanistinen tiedekunta. Historian laitos. Yleinen historia. *Pro gradu -työ*.
- Kokkonen, Kaarina. (1984). Suomussalmen ekokuntakokeilua koskeva kirjoittelu lehdistössä vuosina 1980-82. Tampere, Tampereen yliopisto. *Tiedotusopin pro gradu -tutkielma*.
- Korpijaakko, Saija. (1995). PlusMetsä-projekti suomalaisen metsäteollisuuden markkinointikommunikaatiossa. Helsinki, Helsingin yliopisto. *Puumarkkinatieteen pro gradu -työ*.
- Korppoo, Anna. (1999). Tšernobylin ydinvoimalaonnettomuuden vaikutukset Suomen tiedotusympäristöön. Tampere, Tampereen yliopisto, Aluetieteen ja ympäristöpolitiikan laitos. *Ympäristöpolitiikan kandidaatin tutkielma*.
- Koskinen, Jaana. (1992). Ympäristöriskien uutisointi. Jyväskylä, Jyväskylän yliopisto, biologian laitos. *Ekologian ja ympäristönhoidon pro gradu -työ*.
- Krooks, Timo & Anneli Puhakka. (1993). Luonnon ja luonnonsuojelun hyväksikäyttö mainonnassa. Tampere, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. *Pro gradu*.
- KTM. (1994). Viestintä energiansäästön edistämiseksi. Helsinki, Kauppa- ja teollisuusministeriö, Energiaosasto. *Kauppa- ja teollisuusministeriön tutkimuksia ja raportteja 78/1994*.
- Kunelius, Risto. (1994). Uutinen, ympäristö ja arkijärki: erään genren historiaa. *Tiedotustutkimus* 17(4): 24-42.
- Kurki, Osmo. (1992). Alueellisten sanomalehtien uutiskriteerit ja niiden soveltaminen ydinjäte-uutisten valintaan. Jyväskylä, Jyväskylän yliopisto, Viestintätieteiden laitos. *Journalistikan pro gradu*.
- Kurki, Osmo. (1995). Ydinjätteiden loppusijoittamista koskevan informaation vastaanotto ja hankinta Eurajoella, Kuhmossa ja Äänekoskella. Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitos, Teollisuuden Voima. *Työraportti Tieto-95-02*.
- Kuusinen, Jere & Petri Raivola. (1993). Mustan energian jättiläinen: maakunnalliset lehdet energiakeskustelun areenana: tapaustutkimus Meri-Porin hiilivoimalakeskustelusta. Pori, Turun yliopisto, Satakunnan ympäristöntutkimuskeskus. *Sykesarja A 2*.
- Kytömäki, Juha, Markku Lehtola & Seppo Paanen. (1987). Tšernobylin voimalaonnettomuus radiossa ja televisiossa. Helsinki, Oy Yleisradio Ab.
- Laakso, Leena. (1997). Maailman tila -raportit - toimittajien globaali ympäristöraamattu? Maailman tila 1997 -raportin saama mediajulkisuus. Tampere, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. *Pro gradu*.
- Lappalainen, Iiris. (1991). Toimittajan toinen luonto. Näkökulmia ympäristöjournalismiin. Helsinki, Gaudeamus.
- Latvastenmäki, Sanna. (2000). Mainoskuvien metsä: semioottinen analyysi suomalaisen mainonnan metsäkuvasta Suomen kuvalehdessä vuosina 1989-1998. Vaasa, Vaasan yliopisto, Viestintätieteiden laitos. *Viestintätieteiden pro gradu -työ*.
- Laurila, Esa. (1992). Valtakunnallinen rantojen suojeluohjelma sanomalehtien sivuilla. Helsinki, Helsingin yliopisto, Viestinnän laitos. *Pro gradu*.
- Lehtimäki, Marika. (1999). Internet osallistumisen välineenä. Helsingin paikallisagenda 21-prosessin Internet-osallistumisen analyysi. Helsinki, Helsingin kaupungin ympäristökeskus. *Julkaisu 5/99*.
- Lehto, Taina. (2001). Kaksi kuvaa Naturasta. Asenteiden ilmeneminen Maaseudun tulevaisuuden ja Helsingin Sanomien Natura-uutisissa. Turku, Turun yliopisto, suomen kieli. *Pro gradu -työ*.
- Leino, Sirpa & Niina Jalarvo. (1999). Koululaisiin, opettajiin ja kotitalouksiin kohdistuvan energiansäästöviestinnän kehitystarpeet. Helsinki. *LINKKI 2. Energiansäästön päätöksenteon ja käyttäytymisen tutkimusohjelma. JULKAISU 6/1999*. <http://www.tts.fi/files/julk%206_99.pdf>.
- Leivonen, Auli. (1999). Sinilevähaitat suomalaisissa järvissä ja niiden uutisoinnin vaikutus kansalaisten levätietoisuuteen. Helsinki, Helsingin yliopisto, Ekologian ja systematiikan laitos, Hydrobiologian osasto. *Pro gradu -tutkielma*.

- Leppälä, Asta. (1995). Sitoutuneen ympäristöjournalistisen työn mahdollisuuksista Sinä ja sininen planeetta - lasten eko-oppaan toimitustyön valossa. Tampere, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. *sivuaineen tutkielma*.
- Leppälä, Asta. (1999). Energiatiedon välittymisen tutkimus: Toimittajat linkkinä energiansäästökampanjoinnissa. Helsinki. *LINKKI 2. Energiansäästön päätöksenteon ja käyttäytymisen tutkimusohjelma. Julkaisu 11/1999*.
- Linden, Ingrid. (2002). Miljönyheter i förändring Hufvudstandsblets miljöjournalistik år 1955-2000. Helsinki, Helsingin yliopisto, viestinnän laitos.
- Linné, Olga. (1994). Journalistiset käytännöt ja ympäristöuutiset. *Tiedotustutkimus* 14(3): 31-40.
- Luoma, Pentti. (2002). Vihreät viirit. Muutos ja pysyvyys Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliiton ympäristöpoliittisissa näkemyksissä vuosina 1980 - 2000 Maataloustuottaja -lehden valossa. Oulu, Oulun yliopisto. *Acta universitatis Ouluensis. Series E, Scientiarum rerum socialium*; 53. <<http://herkules oulu.fi/isbn9514267745>>.
- Maunuksela, Arja. (1996). Ympäristöuutiset - uutisia ympäristön ehdoilla? TV 2:n Ympäristöuutiset-ohjelman tarkastelua. Tampere, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. *Pro gradu*.
- Meriläinen, Teresa. (1994). Mass Media as a Tool For Greenpeace. Tampere, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. *Pro gradu*.
- Mäki-Kulmala, Heikki. (1994). Ympäristökeskustelu ja apokalyptinen retoriikka. *Tiedotustutkimus* 14(3): 41-46.
- Mörä, Tuomo. (1988). Konfliktimalli organisaatioiden välisistä suhteista toimittajat ja viranomaiset Tshernobylin voimalaonnettomuuden jälkeen. Helsinki, Helsingin yliopisto, Viestinnän laitos. *Pro gradu*.
- Niklander, K. (2000). Ympäristötietoa kaikille sidosryhmille -kuka puhuu kenelle suomalaisyri-tysten ympäristöraporteissa? Helsinki, Helsingin kauppakorkeakoulu. Suomen kieli ja viestintä. *Pro gradu -tutkielma*.
- Niskala, Mikael. (1994). Environmental reporting in Finland: voluntary disclosure in annual reports of large firms. Rovaniemi, University of Lapland, Faculty of Social Sciences. *Publications in economics and management sciences C, Working papers 4*.
- Niskanen, Ulla. (1995). Mennä metsään: tutkimus visuaalisen ympäristökasvatuksen leirikou- lusta. Rovaniemi, Lapin yliopisto, Taiteiden tiedekunta. *Pro gradu tutkielma*.
- Nurminen, Kaisa. (1990). Metsäteollisuuden ympäristönsuojeluviestintä. Helsinki, Helsingin yliopisto, Viestinnän laitos. *Pro gradu*.
- Nurminen, Marjo. (1994). Mainonnan ympäristövaihtamät ja kuluttajansuoja. Helsinki, Kaup- pa- ja teollisuusministeriö. *Tutkimuksia ja raportteja 70*.
- Oikarainen, Jaana. (1990). Ympäristökysymysten uutisprosessointi. Tampere, Tampereen yli- opisto, Tiedotusopin laitos. *Pro gradu*.
- Oikarainen, Jaana. (1991). Mitä ympäristöjournalismilta vaaditaan? *Tiedotustutkimus* 14(3): 58-63.
- Oksanen, Matti. (1986). Tiedon leviäminen ydinvoimalaonnettomuudesta. Helsinki, Yleisradio. *Suunnittelu- ja tutkimusosasto, Sarja B 9*.
- Palander, Marjatta. (2002). Yhdysadjektiivit - muuttuvia muoti-ilmauksia. *Kielikello* 2002/1: 15-17
- Patrikainen, Anu. (2001). The use of e-mail and Web by people working for Finnish environ- mental organizations. Helsinki, Helsingin yliopisto. Limnologian ja ympäristönsuojelun laitos. *Pro gradu -työ*.
- Peltokangas, Matti & Ilkka Ulkuniemi. (1989). Suomalainen ympäristöjournalismi: kysymyksiä ja vastauksia. Tampere, Tampereen yliopisto. *Tiedotusopin pro gradu -tutkielma*.
- Peltokoski, Jukka. (2003a). Ympäristökansalaisuus verkossa. Tietoverkko ympäristöjärjestöjen ja -viranomaisten vuorovaikutuspintana. Jyväskylä, Keski-Suomen ympäristökeskus. *Suomen ympäristö 609*.
- Peltokoski, Jukka. (2003b). Verkko uuden hallinnon välittäjänä. Ympäristöviranomaisten ja - järjestöjen asennoituminen Internetiin. Sosiologian lisensiaattitutkielma, Jyväskylän yli- opisto 2003.
- Perimäki, Anu. (2001a). Suomalaisen ilmastokeskustelun muotoutuminen: analyysi Helsingin Sanomien ilmastopolitiikkaa käsittelevästä kirjoittelusta ajanjaksolla 1.1.1998-30.6.1999. Tampere, Tampereen yliopisto, aluetieteen ja ympäristöpolitiikan laitos. *Ympäristöpolitiikan Pro gradu -työ*.
- Perimäki, Anu. (2001b). Suomalaisen ilmastokeskustelun toimijat ja argumentit, Tampereen yli- opisto. *Aluetieteen ja ympäristöpolitiikan laitoksen verkkojulkaisu*. <http://www.uta.fi/lai- tokset/alue/artikkelit/2001_ilmasto.pdf>.

- Perkonoja, Maarit. (2001). Materiaalitehokkuutta vai luonnonvaratuottavuutta? Deskriptiivinen sanastotyö ekotehokkuus- ja materiaalivirtatarkastelujen käsitteistöstä. Turku, Turun yliopisto, saksan kielen kääntäminen ja tulkkaus. *Pro gradu -työ*.
- Perkonoja, Maarit. (2002). Ekotehokas sanasto. *Terminfo* 21(1): 6-7.
- Pesonen, Heikki. (2001). Vihertyvä kirkko: Suomen evankelis-luterilainen kirkko ympäristötoimijana 1990-luvun kirkollisessa lehdistössä. Helsinki, Helsingin yliopisto. Humanistinen tiedekunta, Uskontotieteen laitos. *Lisensiaatin tukielma*.
- Peuhkuri, Timo. (2000). Tiedon rooli ympäristökongfliktissa. Keskustelu Saaristomeren rehevöitymisestä ja kalankasvatuksesta. *Sosiologia* 37(1): 30-47.
- Pietilä, Mika. (2000). Kojjärveltä Rioon: ympäristöriski, katastrofi ja suojeleva toiminta kolmessa eri aikakauslehdessä vuosina 1979-1992. Jyväskylä, Jyväskylän yliopisto, historian laitos, Suomen historia. *Pro gradu -työ*.
- Pirttikoski, Raimo. (1996). Pelko on voimaa - kahden paikallislehden mielipidepalstat ydinjättekamppailun areenoina. Kuhmolaisessa ja Sisä-Suomen Lehdessä vuosina 1987-1994 julkaistujen mielipidekirjoitusten sisällön erittelyä. Jyväskylä, Jyväskylän yliopisto, Viestintätieteiden laitos. *Journalistiikan pro gradu*. [Julkaistu myös Posivan työraporttina TIE-TO-96-01]
- Piskonen, Anna. (2002). Ympäristöviestintä uuden teknologian yrityksessä. Tapaustutkimus Suomen Ericssonin tiedotuksen pääsidosryhmien ympäristöviestinnällisistä odotuksista. Helsinki, Helsingin yliopisto, Viestinnän laitos. *Pro gradu*.
- Pitkänen, Mia. (1998). Ympäristökysymysten julkisuus teollisuuspaikkakunnalla. Warkauden Lehti paikallisten ympäristökysymysten ja elämäntapojen ympäristösuhteen ilmentäjänä 1970-luvulta nykypäivään. *Alue ja Ympäristö* 27(1): 165-178.
- Poteri, Eija. (1991). Ympäristötiedon lähteillä. *Tiedotustutkimus* 14(3): 75-82.
- Puustinen, Sari. (1996). YVA -lakikeskustelu sanomalehdistössä. Toisen ympäristöjulkisuuden tarkastelua. Helsinki, Helsingin yliopisto, Viestinnän laitos. *Pro gradu*.
- Raittila, Pentti. (1999). Kansallisuustoimien perustamisvaihe 1937-38 sanomalehdistössä. Teoksessa: Sarmela, Sinikka. (toim.): *Luonto tieteen ja taiteen innoittajana*, METLA, Rovaniemen tutkimuskeskus. Ss. 10-21. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 735.
- Raittila, Pentti. (2000). Ydinjätteen loppusijoitus mediassa: Julkishallinnon ydinjätetutkimusohjelmaan (JYT 2001) liittyvä joukkoviestinnän seuranta tutkimus. Tampere, Tampereen yliopisto. *Tiedotusopin laitos, journalismin tutkimusyksikkö, C 30*.
- Raittila, Pentti. (2001). Mediat ydinjätettä hautaamassa. Eri intressiryhmien julkisuuteen pääsy, dialogi ja argumentointi ydinjätteen loppusijoitusta koskevassa keskustelussa 1999-2001. Tampere, Tampereen yliopisto. *Tiedotusopin laitos, journalismin tutkimusyksikkö, C 34*.
- Raittila, Pentti. (2002). Journalismin rooli ydinjätteen keskustelussa - näkökulmien välittäjä vai vuoro-vaikutuksen organisoija? Teoksessa: Raittila, Pentti, Pekka Hokkanen, Matti Kojo & Tapio Litmanen (toim.): *Ydinjäteihme suomalaisittain*. Tampere, Tampere University Press. Ss. 67-91.
- Rajaniemi, Heli. (2000). Suomen metsäteollisuus ja ympäristökeskustelu. Case Stora Enso Oyj Imatran tehtaalla. Jyväskylä, Jyväskylän yliopisto, Viestintätieteiden laitos. *Yhteisöviestinnän pro gradu*.
- Rautio, Marjatta. (1990). Paikallislehti, yhteisö ja konflikti: paikallislehden tehtävien ja sidonnaisuuksien tarkastelu Koillis-Lappi-lehden Vuotos-kirjoittelun pohjalta. Tampere, Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos. *Sarja A (pro gradu -tutkielma)*.
- Reskola, Terhi & Aira Saloniemä. (1984). Ydinvoima sanomalehtikirjoittelun aiheena. Tampere, Tampereen yliopisto. *Tiedotusopin pro gradu -tutkielma*.
- Reunanen, Esa. (1995). Merkitysympäristö ja uutisgenren säännöt: ympäristöverot Aamulehdessä ja Helsingin Sanomissa. Tampere, Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos. *Tiedotusopin lisensiaatintyö*.
- Ruusila, Kirsti. (1987). Vihreät kolmessa sitoutumattomassa sanomalehdessä: tutkimus Helsingin Sanomien, Ilta-Sanomien ja Iltalehden vihreää liikettä koskevasta kirjoittelusta ajalla 1.1.1984-30.6.1985. Tampere, Tampereen yliopisto. *Yleisen valtio-opin pro-gradu -tutkielma*.
- Saarenpää, Anna-Mari. (2001). Yritysten ympäristöviestintä. Vihreästä viestinnästä yritysten kilpailuetu. Turku, Turun kauppakorkeakoulu, Markkinointi. *Kandidaatintutkielma*.
- Saari, Anneli. (1992). Hangan Tulliniemen kriisin uutisointi: toimittajista ja toimittajilta. Tampere, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. *Toimittajatutkimuksen tutkielma*.
- Saari-Lahti, Laura. (2001). Ympäristöjärjestö WWF toimittajien käyttämä tietolähde. Helsinki, Helsingin yliopisto, Viestinnän laitos. *Pro gradu*.

- Salomaa, Mervi. (1998). Ympäristöestetiikan näkökulmia ja työtapoja kokemukselliseen ympäristökasvatukseen. Oulu, Oulun yliopisto, Oulun opettajankoulutuslaitos. *Pro gradu -työ*.
- Seppälä, Anu. (2000). Mielikuvat kestävästä maataloudesta. Helsinki, Helsingin yliopisto, taloustieteen laitos. *Pro gradu -työ*.
- Seppälä, Kirsi. (2000a). Kynäilijät ja kallionporaajat. Ydinvoimakeskustelun rakentuminen Loviisan paikallislehdissä. Helsinki, Helsingin yliopisto, Viestinnän laitos. *Pro Gradu -tutkielma*.
- Seppälä, Kirsi. (2000b). Kynäilijät ja kallionporaajat. Ydinvoimakeskustelun rakentuminen Loviisan paikallislehdissä. Helsinki, Posiva Oy. *Työraportti 2002-22*.
- Seppänen, Janne & Esa Väliverronen. (2000). Lehtikuvan luonto. Kuvan ja tekstin suhteista ympäristödiskurssissa. *Sosiologia* 37(4): 330-348. <<http://elektra.helsinki.fi/se/s/0038-1640/37/4/lehtikuv.pdf>>.
- Siiskonen, Harri. (2000). Myrkyttäkää, ruiskuttakaa, hävittäkää... ruotsalaisten ja suomalaisten maatalouden ammattilehtien kasvinsuojeluvalistus 1940-1980. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. *Historiallisia tutkimuksia*, 209.
- Sillanpää, Pertti. (2000). Uusi luominen. Ympäristönsuojeluaate suomalaisessa kirjallisuudessa ensimmäisessä ekologisessa huomiosykliissä 1970-1973. Oulu, Oulun yliopisto, Taideaineiden ja antropologian laitos. *Kirjallisuuden lisensiaattityö*.
- Sirkkala, Ulla. (1985). Lehdistön rooli Metsä-Botnian tehdaspäätöksestä aiheutuneessa ympäristösuojelukeskustelussa. Tampere, Tampereen yliopisto. *Toimittajatutkimuksen tutkielma*.
- Sjöberg, Tarja. (1997). Ympäristökeskustelu Kuluttajätietoa-lehdessä vuosina 1968-1996. Helsinki, Helsingin yliopisto. *Sosiaalipolitiikan pro gradu*.
- Sjöblom, Henrik & Mikael Niskala. (1999). Ympäristöraportointi. Luotettavan ympäristöinformaation tuottaminen ja hyödyntäminen. Helsinki, KHT-yhdistyksen palvelu.
- Strandén, Tiina. (1998). Ympäristökysymykset ja Helsingin Sanomien uutisjournalismi. Vertailututkimusjaksot vuosilta 1987 ja 1997. Tampere, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. *Pro gradu*.
- Suhonen, Pertti. (1994a). Mediat, me ja ympäristö. Helsinki, Hanki ja jää.
- Suhonen, Pertti. (1994b). Tutkimuksen näkökulmia ympäristöjournalismiin. *Tiedotustutkimus* 14(3): 18-30.
- Suhonen, Pertti & Hannu Virtanen. (1987). Suomalaiset ja Tshernobyl. Tampere, Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos. *Sarja B* 4/87.
- Sulin, Silja. (2002). Ympäristövirkamies viestijänä. Vuorovaikutuksen edellytykset kansalais- ja tietoyhteiskunnassa. Jyväskylä, Jyväskylän yliopisto, Viestintätieteiden laitos. *Yhteisöviestinnän pro gradu*.
- Sulin, Silja & Tanja Tuulinen. (2003). "Munkkilatinaa pullakahveilla" Ympäristövirkamies viestijänä kansalais- ja tietoyhteiskunnassa. Jyväskylä, Keski-Suomen ympäristökeskus. *Suomen ympäristö* 608.
- Suomalainen, Suvi. (2000). Kun kansalainen kuolleen kalan löysi: paikalliset lehdet asukkaiden ympäristöosallistumisen areenana. Tampere, Tampereen yliopisto, aluetieteen ja ympäristöpolitiikan laitos, ympäristöpolitiikka. *Pro gradu -työ*.
- Suominen, Mia. (1998). Sidosryhmien ympäristöviestinnän tarpeen selvittäminen ja suunnittelu Oy Panda Ab:lle. Jyväskylä, Jyväskylän yliopisto, taloustieteellinen osasto, ympäristöjohtaminen. *Pro gradu -työ*.
- Suominen, Teuvo. (1999). Valokuva luonnonsuojelun palveluksessa. Teoksessa: Salmela, Sinikka (toim.): *Luonto tieteen ja taiteen innoittajana*. Rovaniemi, Metla, Rovaniemen tutkimusasema. Ss. 58-71. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 735.
- Suonpää, Juha. (2002). Petokuvan raadollisuus. Luontokuvan yhteiskunnallisten merkitysten metsästyksessä. Tampere, Taideteollinen korkeakoulu, Vastapaino.
- Suonpää, Sanna. (2001). Kokkolan vesipiiristä Keski-Pohjanmaan ympäristökeskukseksi. Ympäristöhallinnon elämäntaari maakuntalehdistössä. Jyväskylä, Jyväskylän yliopisto, Viestintätieteiden laitos. *Yhteisöviestinnän pro gradu*.
- Suopajarvi, Leena. (1997). Kamppailut Vuotoksesta ja Ounasjoesta: lappilaiset tulkintakehykset ja kansalaistoiminta. Rovaniemi, Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta. *Lisensiaattityö*.
- Tären, Anu. (1996). Vuotos-keskustelu suomalaisen yhteiskunnan luontosuhteen peilaajana: analyysi julkisuudessa käydystä keskustelusta vuosina 1981, 1991 ja 1992. Turku, Turun yliopisto, poliittinen historia. *Pro gradu -työ*.

- Tervonen, Päivi. (1998). Teollisuuslaitoksen ekologinen julkisuuskuva. Ympäristökeskeinen haastattelututkimus Rautaruukin Raahe Steelin ulkoisten sidosryhmien tehtaaseen liittämisestä mielikuvista. Jyväskylä, Jyväskylän yliopisto, Viestintätieteiden laitos. *Yhteisöviestinnän pro gradu*.
- Tielaitos. (1996). Eurooppatie E18 -hankkeen ympäristöpoliittinen analyysi. Helsinki, Tielaitos. *Tielaitoksen selvityksiä 45*.
- Tiirinen, Jorma. (1997). Rikkihappoa ja rakeita. Kemira Oy, Harjavallan tehtaat 1944-1994. Tampere, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. *Pro gradu*.
- Tikkanen, Elisa. (1998). Ydinkoeuutiset ja ydinkulttuuri. Ranskan 1995 ydinkokeiden uutisointi viidessä suomalaisessa tiedotusvälineessä. Tampere, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. *Pro gradu*.
- Timonen, I., R. Kallio & T. Mörä. (1987). Tshernobylin voimalaonnettomuus lehdistössä. Tampere, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. *Julkaisuja sarja B*.
- Timonen, Ilkka. (1987). Tshernobylin ydinvoimalaonnettomuus ja suomalainen lehdistö. *Ulkopoliittika* 24(2): 16-19.
- Tirkkonen, Juhani. (2000). Ilmastopoliittika ja ekologinen modernisaatio: diskursiivinen tarkastelu suomalaisesta ilmastopoliitikasta ja sen yhteydestä metsäsektorin muutokseen. Tampere, Tampereen yliopisto. *Acta Universitatis Tamperensis 781*. <<http://acta.uta.fi/pdf/951-44-4964-9.pdf>>.
- Toiviainen, Willy. (1992). Ympäristöaiheet kemianteollisuuden lehdissä. Helsinki, Helsingin yliopisto, Viestinnän laitos. *Pro gradu*.
- Tommola, Anna. (2001). Toimittajat ja ydinjäte. Toimittajien käsityksiä suomalaisesta ydinjätteen loppusijoituskeskustelusta ja sen osapuolista. Haastattelututkimus. Helsinki, Helsingin yliopisto, Viestinnän laitos. *Pro gradu*.
- Tuomaala, Tomi. (2001). Äärianarkistiset militanttiryhvät kapinoivat Tampereella. Kuusi päivää Mustavihreitä päiviä suomalaisessa valtalehdistössä tammi-helmikuussa 1998. Jyväskylä, Jyväskylän yliopisto, Viestintätieteiden laitos. *Journalistiikan pro gradu*.
- Tuominen, Leena & Päivi Vuolijärvi. (1980). Vuosien 1973-1974 öljykriisin käsittely kuudessa suomalaisessa sanomalehdessä. Tampere, Tampereen yliopisto. *Tiedotusopin pro gradu -tutkielma*.
- Turunen, Satu Marjatta. (1995). Tärkeimpänä toimijana tavallinen ihminen - Vuotos-aiheisten sanomalehti uutisten tarkastelua. Helsinki, Helsingin yliopisto, Viestinnän laitos. *Pro gradu*.
- Tuulinen, Tanja. (2001). Tokaimura-Loviisa-Neva: Etusivun ympäristöuutisia. Suomen ja Venäjän ympäristönsuojelukulttuurit eräiden sanomalehtien sivuilla lokakuussa 1999. Helsinki, Helsingin yliopisto, Limnologian ja ympäristönsuojelun laitos. *Pro gradu -tutkielma*.
- Ukkola, Pia. (2000). Yrityksen ympäristöviestinnän kehittäminen sidosryhmäteorian avulla, case-yritys: Turveruukki Oy. Oulu, Oulun yliopisto, Taloustieteen osasto, markkinoinnin koulutusohjelma. *Julkinen versio luottamuksellisesta pro gradu -työstä*.
- Valkonen, Jarno. (2003). Lapin luontopoliittika: analyysi vuosien 1946-2000 julkisesta keskustelusta. Tampere, Tampereen yliopisto. *Acta Electronica Universitatis Tamperensis 284*. <<http://acta.uta.fi/pdf/951-44-5775-7.pdf>>.
- Vallius, Atte. (1995). Metsätalouden ympäristövaikutusten käsittely Helsingin Sanomissa ja Karjalaisessa vuosina 1964-1994. Joensuu, Joensuun yliopisto, Metsätieteellinen tiedekunta. *Metsäympäristön hoidon ja suojelun syventävien opintojen tutkielma*.
- Varis, Markku. (2003). Ikävä erätön ilta. Suomalainen eräkirjallisuus. Helsinki, Suomalaisen kirjallisuuden seura. *Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 939*.
- Vehmas, Jarmo. (2002). "Rahat Ruotsiin ja päästöt Tanskaan". Suomen ympäristöperusteisen energiaverotuksen rekonstituutio 1993-1996. Tampere, Tampereen yliopisto. Aluetieteen ja ympäristöpolitiikan laitos. *Aluetiede. Acta Universitatis Tamperensis 861*. <<http://acta.uta.fi/pdf/951-44-5324-7.pdf>>.
- Venesmäki, Elina. (2002). Ilmastovastuuta jakamassa. Kestävän kehityksen diskurssi ilmastopoliittikan välineenä Helsingin Sanomissa. Helsinki, Helsingin yliopisto, Viestinnän laitos. *Pro gradu*.
- Vepsäläinen, Mia. (1999). Ympäristöjulkisuus teollisuuspaikkakunnalla - Warkauden Lehti paikallisten ja ylipaikkallisten ympäristökeskustelujen areenana. *Terra* 111(4): 184-194.

- Vesa, Anna-Maija. (1995). Joukkoviestimet ympäristöriskikeskustelun määrittelijöinä. Ydinvoimakeskustelun toimijat Helsingin Sanomissa ja Vihreässä Langassa. Helsinki, Helsingin yliopisto, Viestinnän laitos. *Pro gradu*.
- Viholainen, Sirpa. (1988). Metsiä ja vesistöjä käsittelevien pääkirjoitusten sisältö ja ympäristönsuojeluasenteet Helsingin Sanomissa, Uudessa Suomessa ja Kansan Uutisissa 1977-1985. Helsinki, Helsingin yliopisto, Ympäristönsuojelun laitos. *Pro Gradu -tutkielma*.
- von Schantz, Heli. (2001). Ympäristöystävällinen markkinointistrategia pk-yrityksissä. Turku, Turun kauppakorkeakoulu. *Kansainvälisen markkinoinnin pro gradu -tutkielma*.
- Vähätalo, Risto. (1995). Vuotos-hanketta koskeva lehtikirjoittelu 1960-1980 -luvuilla: ympäristötietoisuuden kasvun vaikutus. Helsinki, Helsingin yliopisto. *Taloushistorian pro gradu*.
- Välimäki, Jari. (2000). Rehevöitymiskuvia. Ympäristöongelman rakentuminen julkisuudessa. Helsinki, Helsingin yliopisto, Limnologian ja ympäristönsuojelun laitos. *Pro gradu -tutkielma*.
- Välimäki Jari: Tiedon mitalla kestävyys. Ympäristöministeriö, Helsinki. *Suomen Ympäristö 556*. <<http://www.ymparisto.fi/palvelut/julkaisu/elektro/sy556/sy556.htm>>
- Välimäki, Pauli. (1990). Vihreä liike ja julkisuus. Tutkimus siitä, miksi vihreä liike muuttui puolueeksi. Tampere, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. *Pro gradu*.
- Väliveronnen, Esa. (1991). Riskien politiikka: tie ja julkisuus ympäristöongelmien määrittelijöinä. *Tiedotustutkimus* 14(3): 5-17.
- Väliveronnen, Esa. (1994a). Tiede ja ympäristöongelmat julkisuudessa. Tampere, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. *Julkaisuja, Sarja A; 83*.
- Väliveronnen, Esa. (1994b). Tieteellistyminen ja asiantuntijavalta ympäristökeskustelussa. *Alue ja Ympäristö* 23(2): 46-52.
- Väliveronnen, Esa. (1994c). Valistuksen markkinat. Tulkinta tieteen, joukkoviestinnän ja ympäristöongelmien suhteista. Tampere, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. *Lisensiaatin työ*.
- Väliveronnen, Esa. (1995). Metsä sairastaa: ympäristöuhkan määrittely sanomalehdissä. *Tiedotustutkimus* 18(4): 6-24.
- Väliveronnen, Esa. (1996). Ympäristöuhkan anatomia. Tiede, mediat ja metsän sairaskertomus. Jyväskylä, Vastapaino.
- Väliveronnen, Esa. (1997). Mediat ympäristöpolitiikan areenana. *Liiketaloudellinen aikakauskirja* 46(2): 186-192.
- Väliveronnen, Esa. (1998a). Biodiversity and the Power of Metaphor in Environmental Discourse. *Science Studies* 11(1): 19-34.
- Väliveronnen, Esa. (1998b). Medierna som arena för miljöpolitik. *Nordicom-Information* 20(1-2): 81-86.
- Väliveronnen, Esa. (1998c). Ympäristötutkimus ja -opetus viestinnän laitoksella. Teoksessa: Massa, Ilmo (toim.): *Ympäristötutkimus ja -opetus Helsingin yliopiston valtiotieteellisessä tiedekunnassa*. Helsinki, Sosiaalipolitiikan laitos. <<http://www.valt.helsinki.fi/sospo/ohjelma2.htm>>.
- Väliveronnen, Esa & Iina Hellsten. (2000). Biodiversiteetti mediassa: uhkasta mahdollisuudeksi. *Tiedotustutkimus* 23(2): 4-19.
- Väliveronnen, Esa & Iina Hellsten. (2002). From "Burning Library" to "Green Medicine". The Role of Metaphors in Communicating Biodiversity. *Science Communication* 24(2): 229-245.
- Åkerman, Maria. (2002). Mikä tekee ympäristöpoliittisesta toimijasta uskottavan? Retoriset tulkintakehykset ja materiaallinen todistusaineisto Indonesian metsänkättöä koskevassa konfliktissa. *Alue ja Ympäristö* 31(2): 37-47.
- Äijänen, Maija-Liisa. (1978). Ympäristönsuojeluasenteet metsiä ja vesistöjä käsittelevissä pääkirjoituksissa 1960-1976. Helsinki, Helsingin yliopisto, ympäristönsuojelun laitos. *Pro gradu -työ*.

Yhteensä 184 työtä.

Liite 3.

Seminaariraportti

Ympäristöviestinnän vaikuttavuus – keskustelua odotuksista, oivalluksista ja ongelmista

Helsinki 5. 3. 2003

Suomen ympäristökeskus (SYKE)
Ympäristöpolitiikan tutkimusohjelma
(PTO)

Suomen ympäristökeskuksessa (SYKE) järjestettiin 5.3. 2003 ympäristöviestintää käsittelevä seminaari, joka kokosi yhteen noin 130 ympäristöasiantuntijaa ja viestinnän ammattilaista. Seminaarissa keskusteltiin ympäristöviestinnän nykytilasta ja ongelmista sekä siitä, miten ympäristöä koskevalla tutkimustiedolla voidaan vaikuttaa.

Seminaarin tausta ja tavoite

Seminaarin avasi Eeva Furman (SYKE/PTO). Hän toi esiin Suomen ympäristökeskuksen kiinnostuksen ympäristöviestintää ja sen tutkimusta kohtaan, erityisesti viestinnän vaikuttavuuden näkökulmasta. Suomen ympäristökeskuksella on vahva asema ympäristötiedon tuottajana ja ympäristöviestijänä maassamme. SYKEssä valmistellaan esimerkiksi kestävän kehityksen indikaattoreita ja viime vuosina SYKE on pyrkinyt tehostamaan viestintää mm. levätiedotuksen myötä. Viestinnän tutkimusta ollaan aloittamassa SYKEN ympäristöpolitiikan tutkimusohjelmassa yhtenä ohjelman viidestä teema-alueesta. Lisäksi SYKEN, Keski-Suomen ympäristökeskuksen ja Jyväskylän yliopiston välillä on solmittu ympäristökasvatuksen ja viestinnän kehittämis- ja tutkimusyhteistyösopimus, joka sekkin antaa lisäpontta ympäristöviestinnän kehittämiseen ja tutkimukselle.

Jari Välimäki (SYKE/PTO) esitteli lyhyesti SYKEN ympäristöpolitiikan tutkimusohjelman ympäristöviestinnän esitutkimushankkeen eli VIETE-projek-

tin tavoitteet: ympäristöviestinnän tutkimuksen nykytilan ja siinä käytettyjen teoreettisten lähestymistapojen kartoitus sekä ympäristöhallinnon kannalta kiinnostavimpien tutkimusteemojen esiin nosto.

Välimäki johdatteli myös seminaarin teemaan pohtimalla sitä, että viestintä voidaan nähdä muun muassa ihmisen ja luonnon välisenä yhteytenä, yksittäisen ihmisen ja julkisen vallan välisenä suhteena sekä erityyppisten ihmisryhmien vuorovaikutuksena. Keskeinen ympäristöviestinnän teema on se, miten erilaiset intressit voidaan sovittaa yhteen viestinnän avulla.

Marika Palosaari (SYKE/PTO) kertoi seminaaripäivän tavoitteista, joista olennaisin oli tunnustella teemoja tulevalle ympäristöviestinnän tutkimukselle SYKEssä. Erityisesti paneelikeskustelu antoi mahdollisuuden löytää tuoreita näkökulmia ja merkittävimpiä ympäristöviestintään liittyviä ongelmia. Lisäksi seminaarin tavoitteena oli tuottaa oivalluksia ja innostusta itse kullekin ympäristöviestinnän kentällä toimivalle.

Monensuuntaista ympäristöviestintää: viestinnän roolit ympäristöpolitiikassa

Pertti Suhonen (Tampereen yliopisto/
Tiedotusopin laitos)

Suhosen toimittamaan taustamateriaaliin tukeutuen Marika Palosaari ja Jari Välimäki esittelivät ajatuksia monensuuntaisesta ympäristöviestinnästä ja viestinnän rooleista ympäristöpolitiikassa.

Ympäristöviestinnän käsitteen rajaus on tarpeen, sillä laajasti tulkittuna ympäristöviestintä voi tarkoittaa miltei mitä tahansa, esimerkiksi kuluttajan tekemiä ostopäätöksiä tai luonnon "puhumista" ihmiselle. Seminaarissa ympäristöviestintä määriteltiin ihmisten ja yhteisöjen väliseksi viestinnäksi, jossa käsitellään ympäristöasioita. Ympäristöymmärrettiin ennen muuta ekologise-
na ympäristönä.

Viestinnän välineiden perusteella rajauduttiin joukkoviestintään, jossa keskeisiä ovat joukkoviestintävälineet sekä yhä enemmän painoarvoa saavat

ns. uudet mediat. Utta ja perinteistä viestintää yhdistävä digitaalinen TV tarjoaa yhden mielenkiintoisen lähtökohdan viestinnän tarkastelulle, sillä se voi radikaalistikin muuttaa viestinnän toimijoiden keskinäisiä suhteita: nykyisistä viestinnän kohteista (objekteista) voi tulla aktiivisia viestijöitä ja toimijoita (subjekteja).

Suhosen mukaan ympäristöviestinnän toimijat voidaan karkeasti jakaa seitsemään keskeiseen ryhmään:

Julkinen valta (esim. SYKE, ympäristöministeriö, valtioneuvosto, eduskunta, kunnat). Julkisessa vallassa korostuu nykyään myös kansainvälinen taso, erityisesti Euroopan unionin ympäristöpolitiikka.

Talouselämä (esim. yritykset, talouselämän etujärjestöt). Talouselämä on ollut melko aktiivinen ympäristöpoliittinen viestijä esimerkiksi metsiensuojelun alueella: se on käynyt debattia ympäristöjärjestöjen kanssa suojelun laajuudesta, kartoittanut ja julkistanut kansalaismielipiteitä jne. Perinteisesti talouselämä on hahmotettu ongelmia aiheuttavana "savupiipputeollisuutena". Viime aikoina yritysten asema on kuitenkin muuttunut, mikä ilmenee muun muassa siinä, että juuri teollisuuden nosti esiin niin sanotun ekotehokkuuden käsitteen, josta muotoutui yksi nykyisen ympäristöpolitiikan keskeinen tavoite.

Tiede (yliopistot, tutkimuslaitokset, tutkijat). Tieteen keskeisenä roolina voidaan pitää ympäristötiedon tuottamista muille sektoreille.

Mediajulkisuus (joukkoviestimet, journalistit). Mediajulkisuus toimii viestinnän kanavana ja sen tehtäväksi voidaan nähdä ympäristötiedon päivitys. Mediajulkisuus on areena, jolla käydään ympäristöpoliittista keskustelua ja jolla muut toimijat esiintyvät ja esittävät kantojaan toisilleen. Medioissa esitetyn ympäristöaiheisen aineiston määrä on saattanut vähentyä viime vuosina, mutta kattavaa tietoa esimerkiksi sanomalehtien uutisoinnista ei kuitenkaan ole. Ympäristöuutisointiin vaikuttaa myös mahdollinen yhteiskunnan "läpiekologisoituminen" jolloin ympäristökysy-

mykset ovat liudentuneet osaksi muuta uutisointia.

Koulutus (koulut, ympäristökasvatus). Koulutus on keskeinen ympäristöviestinnän väylä, ja on oleellinen erityisesti nuorille.

Kansalaisyhteiskunta (ympäristöliike, muut järjestöt). Kansalaisyhteiskunnalla tarkoitetaan kansalaisten organisoitua toimintaa. Esimerkiksi ympäristöliike nostaa esiin uusia asioita. Viime vuosina ympäristöasiat ovat olleet pikemminkin yhteiskunnallisen liikehdinnän taustatekijöinä kuin liikehdinnän liikkeellepanevana voimana.

Kansalaiset (kuluttajat, poliittiset kansalaiset, yleisö). Kansalaiset toimivat yksilöinä monissa eri rooleissa.

Toimijoiden välinen jaottelu on osittain liukuva, esimerkiksi SYKE voidaan laskea kuuluvaksi viranomaisen ominaisuudessa julkiseen valtaan ja tutkimuslaitoksena tieteen tekijäksi. Yleisöpuheenvuorossa nousi esiin se, kuuluvatko poliitikot julkiseen valtaan ja mihin luokkaan kirkko tulisi sijoittaa.

Suhonen jakaa ympäristöpolitiikan käsitteen kahteen osaan: 'environmental policy' ja 'environmental politics'. Environmental policy -termillä Suhonen tarkoittaa julkisten instituutioiden harjoittamaa politiikkaa ja hallintoa, esimerkiksi ympäristöpolitiikan ohjauskeinoja. Environmental politics -termi viittaa niihin yhteiskunnallisiin prosesseihin, joissa käydään kamppailua vallasta ja pyritään määrittelemään esimerkiksi erilaisten ympäristöohjelmien sisältö.

Ympäristöviestinnän eri toimijat muodostavat verkoston, jossa viestit kulkevat tahoilta toisille. Ympäristöasioita koskevan 'politics' osa-alueen ollessa kyseessä viestit kulkevat pääasiallisesti kansalaisten tasolta valtakoneistoihin päin. Tässä muun muassa laajamittainen gallup-toiminta on välittäjänä. 'Policy' kentällä viestinnän suunta on pääasiassa valtakoneistoista kansalasiin päin.

Suhosen ehdotuksesta tilaisuudessa hahmotettiin viestijöiden sekä 'politics' ja 'policy' -viestien muodostaman verkoston toimintaa kuvion avulla. Ylei-

sö sai antaa esimerkkejä eri tyyppisestä viestinnästä ja samalla pohtia, mitä eri tahot viestivät ja kenelle. Kuvion tarkastelu osoitti, että viestien ja viestijöiden toiminta muodostaa monipuolisen ja tiheän verkoston.

Tutkijan roolit ympäristöviestinnässä

Esa Väliaverron (Helsingin yliopisto/
Viestinnän laitos)

Rooleja voidaan jäsentää tarkastelemalla tutkijan asemaa viestijänä eri aikakausina. Perinteisin rooli on tutkija *popularisoijana*, kansan valistajana. Tällöin motiivi on moraalinen ja taustalla on ajatus tieteestä autonomisena, irrallisena toimijana yhteiskunnassa. Tieteen popularisoinnissa tutkijan tehtäväksi nähtiin pyyteetön valistus kansalaisten parhaaksi. 1970- ja 1980-luvuilla nousi esiin tarve tieteestä *tiedottamiselle*: kansalaisilla on oikeus tietää millaiseen tutkimukseen veromarkkoja käytetään. 1990-luvulla esiin nousi tieteen *markkinointi*, eli tutkimuksen oikeutuksen perustelu ja rahoituksen turvaaminen. Viestintä toimi tällöin paljolti yritysmaailman oppien mukaisesti. Nykyviestintää voi kuvata kaksisuuntaisena *tiedeviestintänä*, jossa tieteen tekijät käyvät vuoropuhelua muun yhteiskunnan kanssa.

Iso-Britanniassa on käytössä käsite 'public understanding of science'. Tällä käsitteellä kiinnitetään huomiota kansalaisten kykyyn ja mahdollisuuksiin ymmärtää tieteen kieltä ja tieteellisiä tuloksia sekä niiden merkitystä. Britanniassa nähdään, että tieteen kaupallistuminen ja tutkijoiden kytkökset politiikkaan ovat vieneet tieteeltä riippumattomuutta – tutkijat rinnastetaan osin poliitikoihin.

On tärkeää, että tutkija aktiivisesti valitsee roolinsa viestijänä, koska hän joka tapauksessa päätyy johonkin rooliin.

Tutkijalla voi olla eri tyyppisiä rooleja: popularisoija (varovaisen tutkijan toimintaa), tulkitsija (kommentointi asiantuntijana joukkoviestinnässä, luultavasti yleisin rooli nykyään), osallistuja

(vaatii toimenpiteitä, varoittaa uhista, erityisesti 1970-luvulla näkyvä rooli, nykyään harvemmin; osallistujalla suuri riski leimautua), manageri (tekee tiliä rahojen käytöstä, markkinoi projektiin), kriitikko (kommentoi esim. ulkomaisia muiden tutkijoiden väitteitä, tulkitsee muiden työtä).

Ympäristöviestinnän perimmäinen haaste on, miten saada ihmisten käyttäytyminen muuttumaan. Yksi edellytys tehokkaalle viestinnälle on se, että tiedon eri merkitykset hahmotetaan: yksisuuntaisella viestinnällä voidaan välittää informaatiota ja mielikuvia. Tiedon (tietämyksen) siirtyminen sen sijaan vaatii vastaanottajan aktiivisuutta: ymmärrys syntyy vastaanottajan omassa päässä.

Joukkoviestinten avulla tavoitetaan laaja yleisö, mutta viestin perille saamiseksi tulee myös huomioida yleisön erilaiset odotukset ja lähtökohdat. Onnistunut viestintä edellyttää aktiivista pohdintaa siitä, miten voidaan parhaiten keskustella eri tahojen kanssa. Organisaatioilla on erilaisia velvoitteita viestiä toiminnastaan. Yksittäiselle tutkijalle viestinnän tulisi kuitenkin olla vapaaehtoista ja hänen tulee saada valita välineensä ja kohderyhmänsä itse.

Tiedon ja tieteen merkitystä yliarvioidaan usein. Pelkästään tieteen avulla ei voida vakuuttaa ihmisiä ympäristönsuojelun tarpeesta, sillä aina löytyy riskiriitaista tietoa ja vastakkaisia tuloksia. Nykyään ihmiset saattavat keskustella ympäristöasioista sujuvasti, mutta tieto ja tietoisuus eivät kuitenkaan vaikuta heidän käyttäytymiseensä ("nojatuolisuojeelijat"). Tieto sinällään ei riitä ratkaisemaan ympäristöongelmia, toiminnan aikaansaamiseksi tarvitaan lisäksi esimerkiksi poliittisia päätöksiä, käytännön valintoja. Tiedon ohella näihin vaikuttavat muun muassa ympäristön esteettinen kokeminen ja moraaliset arvot.

Arvolatautuneisuuden ja taloudellisten eturistiriitojen vuoksi ympäristöviestinnän kentällä on ollut historiallisena taakkana polarisaatio eri tahojen välillä. Nykyään jännitteet ovat vähentyneet ja vastakohtia yritetään häivyttää ympäristönsuojelusta ja -viestinnästä.

Tämä voi johtaa yleisön kiinnostuksen laantumiseen. Tutkijat voisivatkin ottaa rohkeammin kantaa, jolloin ympäristökeskustelun kiinnostavuus mahdollisesti lisääntyisi.

Tieteen ja julkisuuden suhteen voi tiivistää kolmen metaforan avulla: kyse voi olla kulttuurien törmäyksestä, symbioosista tai mukautumisesta. Nykyisellään suhdetta voitaneen kuvata eritoten mukautumisena, jolloin pahimmillaan tieteessä tingitään tutkimuksen tavoitteista ja päädytään julkisuuden huomioarvosta kilpailtaessa "tiedotustilaisuustieteeseen". Toimiva symbioosi on kuitenkin mahdollinen, yhteistyön edellytykset ovat median ja tieteen välillä ovat olemassa. Kulttuurien törmäyksiäkin sattuu, mutta näyttää siltä, että Suomessa ei ole laajamittaista uhkaa tutkijoiden ja toimittajien suhteen kriisitymisestä.

**Paneelikeskustelu:
Ympäristöviestinnän odotuksia,
oivalluksia ja ongelmia – kokemuksia
vaikuttamisesta**

Paneelissa tuli esiin monipuolinen kuva ympäristöviestinnän ja -julkisuuden nykytilasta. Kun ympäristön tila on parantunut niin keskustelu ehkä sen myötä laantunut. Ympäristöasioiden aiempaa vähäisempi käsittely medioissa voi siis osaltaan johtua ympäristönsuojelun onnistumisesta. Ympäristönsuojelu on myös arkipäiväistynyt ja menettänyt uutuudenviehätystään ja sitä käsitellään osana muita aiheita. Esimerkiksi Rio de Janeiron kokouksessa vuonna 1992 ympäristöasiat olivat pääosassa, kymmenen vuotta myöhemmin Johannesburgissa ympäristökysymykset olivat integroituneet osaksi muita kysymyksiä, kuten köyhyys.

Paneelissa keskusteltiin myös yritysten yhteiskuntavastuuraportoinnista, joka voidaan nähdä ympäristökeskustelun laajentumisen kautta: monissa yrityksissä ympäristöraportoinnista on siirrytty laajempaan eettiseen keskusteluun, jossa ympäristö sivuroolissa. Yritysten kannalta ympäristöasioiden kiinnostavuutta voi heikentää se, että

ympäristöasiat ovat yrityksissä itsestään selviä, mitään erityistä imagohyötyä niiden hyvästä hoidosta ei enää juurikaan saa. Ympäristönsuojelun epäonnistuttua negatiivista julkisuutta sen sijaan on odotettavissa.

Ongelmat ovat monimutkaistuneet ja niitä on osin siksi vaikea käsitellä julkisuudessa. Tämän hetkisistä merkittävistä ongelmista esimerkiksi ilmastomuutosta on vaikea hahmottaa: miten maapallonlaajuinen ja satojen vuosien aikajänteellä etenevä prosessi koskettaa kansalaisten arkea? Monet ympäristökysymykset koskettavat periaatteessa kaikkia, mutta toisaalta eivät keitä sillä ne ovat liian yleisellä tasolla. Mediat reagoivat ja ihmiset kiinnostuvat kun tapahtuu esimerkiksi ympäristöonnettomuus, mutta pitkäjännitteistä työtä vaativat kehityskulut eivät kiinnosta. Media toimii lyhyellä aikavälillä, usein vuorokauden rytmillä.

Suomalaisessa viestinnässä on tyyppillisesti vain muutama ympäristöteema pinnalla kerrallaan: haasteellista on se, miten saadaan muitakin asioita käsitteilyyn. Laajaa kiinnostusta herättävät symboliset kysymykset ovat tärkeitä kaikkien ympäristöongelmien näkyvyyden kannalta - tällä hetkellä ei kuitenkaan ole näköpiirissä symboliarvoltaan painavia ympäristöongelmia tai -ilmiöitä.

Tarkkuutta ja numeropainotteista tietoa arvostavissa medioissa laadullista ympäristötietoa on vaikea saada esiin. Osin tämän takia ympäristöasiat eivät kovin usein ole esillä esimerkiksi talousuutisoinnissa.

Paneelin osallistajat esittelivät omista näkökulmistaan toimintaansa osana ympäristöjulkisuutta. Seuraavassa on poimittu eri tyyppisten toimijoiden ominaispiirteitä paneelikeskustelun perusteella:

Tutkijan ja asiantuntijan vaikutuskanaviksi nähtiin valtiovallan ja julkisen hallinnon kautta vaikuttaminen. Esimerkiksi ympäristöriskeissä (esim. GMO) nähtiin rajapinta tutkimuksen, viranomaistoiminnan ja ympäristöpolitiikan välillä.

Kansalaisjärjestö pyrkii Suomessa vaikuttamaan kuluttajiin suoraan ja välillisesti median kautta. Vaikuttaminen järjestön omiin jäseniin ja tukijoiden hyödyntäminen on oleellista. Tärkeää on myös tunteisiin vetoava viestintä ja nivoutuminen kansainväliseen viestintään sekä suorat yhteydet päättäjiin.

Yritysten vaikutuspiirissä on oma henkilökunta ja asiakkaat. Ympäristöasiat voivat olla tärkeitä kilpailuvalttina.

Poliitikot ovat erityisesti paikallistasolla on viestinnän kohteena tarvitsemaan tietoa päätöksenteon pohjaksi. Tutkijan ja poliittisen päätöksentekijän välille tarvitaan välittäjä (media) varsinkin kunnallispolitiikassa, jossa päätöksentekijät ovat amatöörejä.

Tiedotusväline on neutraali tiedon välittäjä, ja myös tarjotun tiedon vastaanottaja. Erityisesti sähköistä viestintää rajoittavat tiukat reunaehdot siitä, millaista aineistoa pidetään kiinnostavana (visuaalisuus, sopivuus lyhyisiin uutisväläyksiin).

Keskustelussa nousi esiin seuraavia huomioita:

Tutkitulla tiedolla vankka jalansija Suomessa.

EU:n rooli ympäristöasioiden esiintuomisessa kasvanut.

Omien järjestöjen kautta tulevaan tietoon uskotaan (esim. elinkeinoelämä).

Viestit eivät välity itsestään: on tehtävä tempauksia, jotta sanoma menee läpi.

Viestintäkanavat ovat pitkälti loke-roituneita: uusia viestintäkanavia on vaikea hyödyntää.

Ympäristöviestinnässä, kuten viestinnässä yleensäkin, ongelmat ovat kiinnostavimpia kuin ratkaisut; "good news, no news". Esimerkiksi mahdollisia riskejä koskeva tiedote on helpompi saada läpi kuin tulos siitä, että merkittäviä riskejä ei ole.

Myönteinen popularisointi ja tietoinen fokusointi ovat arvokkaita taitoja.

Organisaation ennalta harkittu ja selkeä vastuunjako tiedotustilanteissa - erityisesti kriisiviestinnässä - on tärkeää.

Sidosryhmäviestintä on tärkeää ennen kuin tiedotetaan joukkoviestimille. Uutisen tiedotusarvo kannattaa punnita eri kohderyhmien kannalta; kaikkea ei kannata tiedottaa joukkotiedotusvälineiden kautta. Medioiden avulla keskusteltaessa voi esim. syntyä tarpeettomia kärjistyksiä.

Kärjistämällä saadaan asioita keskustelun aiheeksi, mutta dramatisoinnilla on haittapuolensa; keskustelun arvaamattomuus lisääntyy.

Viestintä hyödyttää muutenkin kuin tiedotuksena. Esimerkiksi tiedotustilaisuudet ovat tutkijalle arvokkaita oman kehittymisen kannalta, sillä niissä syntyy pakote tarkastella tuttua ilmiötä vaihtoehtoisesta näkökulmasta.

Uusien monimutkaisten ongelmien käsittely julkisuudessa on haastavaa mutta erittäin toivottavaa.

Riskeistäkin tulisi voida keskustella vaikka eivät olisi kvantifioitavissa, ilmaistavissa numeroina.

Visualisointia ei pidä unohtaa.

Viestintä pitää muistaa myös tiedotustilaisuuksien välillä: jatkuvuus yhteydenpidossa ja taustoittavat tilaisuudet toimittajien kanssa.

Kritiikkiä ei pidä pelästyä: kokemus opettaa suhtautumaan, hyväksymään ja hyödyntämään kritiikkiä. Vastakkainasettelut kuuluvat asiaan.

Reagointipotentiaali ympäristökysymyksiin on olemassa, laajaakin huomiota on mahdollista saada onnistuneella viestinnällä, jos taustaolosuhteet ovat suosiollisia.

Julkistettavan materiaalin pitää olla tarpeeksi ajoissa ja sopivassa laajuudessa median käytettävissä.

Viesti muuttuu kontekstin mukaan. Tämän takia kannattaa varautua myös väärinymmärryksiin.

Viesti saattaa mennä läpi viivästyen, ulkopuolisen tahon toimesta (esim. samantyyppisen tai kumoavan tuloksen julkaisu, ilmiön poimiminen osaksi jotakin muuta keskustelua).

Tiedotukseen liittyy jälkihoito (tapahtuiko mitään, mitä tapahtui?).

Pelkkiä iskulauseita ei pidä käyttäjä, vaikka niillä julkisuutta saisikin. Asian-

tuntijuuteen ei kannata nojata, jos tutkittua tietoa ei ole (vielä) saatavilla.

Median ja muiden toimijoiden ennako-oletukset voivat olla niin vahvoja, että totutusta poikkeavaa vahvoja.

Vaikutuksen hahmottaminen on vaikeaa. Onko vaikutus esimerkiksi se, että ympäristö tila paranee tai ei ainakaan heikkene, vai riittääkö vaikutukseksi, että asia nousee keskusteluun?

Vaikuttavan viestinnän aikaansaamisessa tärkeä asiakkaan näkökulma, viestinnän tavoitteet kohteen, ei viestijän kannalta.

Toiminnan aikaansaaminen voi olla viestinnän ulottumattomissa?

Viestinnälle ei ehkä ole selkeää onnistumisen kaavaa. Onnistuminen riippuu kulloisestakin tilanteesta, eri tilan-

teissa esimerkiksi toistuva viestintä toimii paremmin kuin yksittäiset viestit.

Uusien kontaktien luominen ja aito verkostoituminen - vaatii aikaa ja voimavaroja yhteistyöhön sekä uskallusta kokeilla uutta.

Uusien, vaikeasti kvantifioitavien, monimutkaisten riskien käsittely.

Medioille voisi tarjota aktiivisemmin puolivalmiiksi pureskeltuja aiheita, median vaikea olla selvillä siitä mitä kaikkea tapahtuu. Välittäjien rooli ehkä korostumassa.

Yleinen/yksityinen hyöty, miten sovitetaan yhteen.

Tutkijan resurssien käyttäminen myös popularisointiin.

Passiivisten tiedonvälitysmenetelmien ja niiden käytön kehittäminen (WWW-sivut).

Kuvailulehti

Julkaisija	Suomen ympäristökeskus (SYKE)	Julkaisuaika	Maaliskuu 2004
Tekijä(t)	Jari Lyytimäki ja Marika Palosaari		
Julkaisun nimi	Ympäristöviestinnän tutkimus Suomessa		
Julkaisun osat/ muut saman projektin tuottamat julkaisut	Julkaistu on saatavana myös internetistä www.ymparisto.fi/julkaisut		
Tiivistelmä	<p>Raportissa esitellään suomalaista ympäristöviestinnän tutkimusta ja kuvaillaan, millä eri tavoilla ympäristöviestintä ja sen tutkimus voidaan ymmärtää. Selvityksen tavoitteena on osoittaa suomalaisen ympäristöhallinnon ja ympäristöpolitiikan kannalta oleellisia ympäristöviestinnän tutkimuksen kohteita.</p> <p>Raportissa esitellään ympäristöjulkisuuden kehitys Suomessa 1960-luvulta nykypäivään sekä luodaan katsaus eri tieteenaloille. Organisaatio- ja kriisiviestintä, ympäristökasvatus sekä ympäristöpolitiikan ja sosiologian tutkimus ovat tällä hetkellä keskeisimpiä ympäristöviestinnän kysymyksiä tarkastelevia aloja. Viestinnän visuaalisuus sekä uusi tiedonvälityksen tekniikka ovat nousevia kiinnostuksen kohteita. Selvitys osoittaa ympäristöviestinnän tutkimustarpeita kunkin aihepiirin osalta.</p> <p>Raportti sisältää myös kotimaisen ympäristöviestinnän tutkimuksen bibliografian.</p>		
Asiasanat	Ympäristö, viestintä, tutkimus, Suomi, bibliografiat		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Suomen ympäristö 683		
Julkaisun teema	Ympäristöpolitiikka		
Projektihankkeen nimi ja projektinnumero			
Rahoittaja/ toimeksiantaja	Suomen ympäristökeskus		
Projektiryhmään kuuluvat organisaatiot	Ympäristöministeriö, Keski-Suomen ympäristökeskus		
	ISSN 1238-7312	ISBN 952-11-1644-7	952-11-1645-5 (PDF)
	Sivuja 85		Kieli Suomi
	Luottamuksellisuus Julkinen		Hinta 12 e
Julkaisun myynti/ jakaja	Edita Publishing Oy, PL 800, 00043 Edita, vaihde 020 450 00 Asiakaspalvelu: puh. 020 450 05, telefax 020 450 2380 Sähköposti: asiakaspalvelu@edita.fi , www.edita.fi/netmaket		
Julkaisun kustantaja	Suomen ympäristökeskus, PL 140, 00251 Helsinki		
Painopaikka ja -aika	Edita Prima Oy, Helsinki 2004		

Presentationsblad

Utgivare	Finlands miljöcentral (SYKE)	Datum	Mars 2004
Författare	Jari Lyytimäki och Marika Palosaari		
Publikationens titel	Forskning om miljökommunikation i Finland		
Publikationens delar/ andra publikationer inom samma projekt	Publikationen finns tillgänglig på internet www.ymparisto.fi/julkaisut		
Sammandrag	<p>Rapporten presenterar finländsk forskning i miljökommunikation och beskriver hur miljökommunikation och dess forskning kan definieras. Målsättningen av utredningen är att visa forskningsobjekt inom miljökommunikationen som är väsentliga för den finländska miljöadministrationen och miljöpolitiken.</p> <p>I rapporten presenteras utvecklingen av miljöpubliciteten från 1960-talet till denna dag samt ges en översikt över andra vetenskapsgrenar. Företags- och kriskommunikation, miljöuppfostran samt forskning i miljöpolitik och sociologi är aktuellt de centrala grenarna som befattar sig med miljökommunikationsfrågor. Det visuella draget av kommunikationen samt den nya teknologin inom informationsförmedlingen är objekt av stigande intresse. Utredningen indikerar forskningsbehov för varje temaområde.</p> <p>Rapporten innehåller även en bibliografi över den inhemska forskningen i miljökommunikation.</p>		
Nyckelord	Miljö, kommunikation, forskning, Finland, bibliografier		
Publikationsserie och nummer	Miljö i Finland 683		
Publikationens tema	Miljöpolitik		
Projektets namn och nummer			
Finansiär/ uppdragsgivare	Finlands miljöcentral		
Organisationer i projektgruppen	Miljöministeriet, Mellersta Finlands Miljöcentral		
	ISSN 1238-7312	ISBN 952-11-1644-7	952-11-1645-5 (PDF)
	Sidantal 85		Språk Finska
	Offentlighet Offentlig		Pris 12 e
Beställningar/ distribution	Edita Publishing Ab, PB 800, FIN-00043 Edita, Finland, växel 020 450 00 Postförsäljningen: Telefon +358 20 450 05, telefax +358 20 450 2380 Internet: www.edita.fi/netmarket		
Förläggare	Finlands miljöcentral, PB 140, FIN-00251 Helsingfors, Finland		
Tryckeri/ tryckningsort och -år	Edita Prima Ab, Helsingfors 2004		

Documentation page

Publisher	Finnish Environment Institute (SYKE)	Date	March 2004
Author(s)	Jari Lyytimäki and Marika Palosaari		
Title of publication	Environmental communication research in Finland		
Parts of publication/ other project publications	This publication is also available in the Internet www.ymparisto.fi/julkaisut		
Abstract	<p>This report presents Finnish research on environmental communication and describes different ways of understanding the term environmental communication. The objective of the report is to indicate relevant topics for future research in environmental communication from the point of view of environmental policy research and Finnish environmental administration.</p> <p>The report outlines the development of environmental journalism from the 1960's till present and explores the different approaches taken in researching environmental communication. Organisation and crisis communication, sociology, environmental education and policy are currently the fields of science most active in environmental communication research. Visuality of communication and the effects of new information technology are increasingly interesting phenomena for the study of environmental communication. This report points out needs of research from each of these fields.</p> <p>The report includes also a bibliography of environmental communication research in Finland.</p>		
Keywords	Environment, Communication, Research, Finland, Bibliographies		
Publication series and number	The Finnish Environment 683		
Theme of publication	Environmental Policy		
Project name and number, if any			
Financier/ commissioner	Finnish Environment Institute		
Project organization	Ministry of the Environment, Central Finland Regional Environment Centre		
	ISSN 1238-7312	ISBN 952-11-1644-7	952-11-1645-5 (PDF)
	No. of pages 85	Language Finnish	
	Restrictions Public	Price 12 e	
For sale at/ distributor	Edita Publishig Ltd., P.O. Box 800, FIN-00043 Edita Finland, Phone +358 20 450 00 Mail orders: Pohne +358 20 450 05, telefax +358 20 450 2380 Internet: www.edita.fi/netmarket		
Financier of publication	Finnish Environment Institute, P.O.Box 140, FIN-00251 Helsinki, Finland		
Printing place and year	Edita Prima Ltd, Helsinki 2004		

**YMPÄRISTÖ-
POLITIIKKA**

Ympäristöviestinnän tutkimus Suomessa

Miten viestintä voi auttaa ympäristönsuojelussa? Jääkö tärkeitä oivalluksia pimeyteen pelkästään huonosti toimivan viestinnän takia? Voitaisiko ympäristöpolitiikkaa tehostaa kiinnittämällä enemmän huomiota siihen, missä muodossa ja millaisten kanavien kautta tietoa välitetään? Näihin kysymyksiin ei ole selkeää vastausta. Ympäristöviestinnän tutkimus on sekä Suomessa että kansainvälisesti hajanaista. Myös tavat ymmärtää ympäristöviestinnän käsite vaihtelevat paljon.

Viestintää tarvitaan ihmisen ja luonnon välisen suhteen muotoutumisessa, ihmisten ympäristötietoisuuden rakentumisessa sekä erilaisten yhteiskunnallisten toimijoiden välisessä vuorovaikutuksessa. Viestinnän rooli ympäristöongelmien ehkäisemisessä ja lieventämisessä on korostunut, kun ympäristönsuojelu on laajentunut miltei kaikille yhteiskunnan lohkoille. Ympäristöasioista viestivät niin viranomaiset kuin teollisuuden ja maanviljelijöidenkin edustajat. Myös tietoyhteiskunnan kehitys lisää viestinnän merkitystä ympäristönsuojelussa. Uudet viestintätekniikat antavat uusia mahdollisuuksia, mutta ympäristöasiat voivat toisaalta hukkua informaatiotulvaan entistä helpommin.

Tämä selvitys kartoittaa ympäristöviestinnän tutkimuksen nykytilaa ja nostaa esille lähtökohtia tulevaisuuden tutkimukselle. Selvitys antaa yleiskuvan ympäristöjulkisuuden kehityksestä Suomessa sekä esittelee laajasti ympäristöviestintään liittyvää tutkimusta. Julkaisuun on koottu myös laaja kotimaisen ympäristöviestinnän tutkimuksen kirjallisuusluettelo.

Julkaisu on saatavissa myös Internetistä:
www.ymparisto.fi/julkaisut

ISBN 952-11-1644-7
ISBN 952-11-1645-5 (PDF)
ISSN 1238-7312